

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Tereza Burešová

Problematika konektoru v současné francouzštině

The Issue of Connectors in Contemporary French

Praha, 2013

Vedoucí práce: PhDr. Hana Loucká, CSc.

Děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Haně Loucké, CSc. za cenné rady, vstřícnost a ochotu konzultovat i za její morální podporu. Mé poděkování patří i rodině a nejbližším, kteří mě po celou dobu studia a psaní této práce podporovali.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zabývá problematikou konektoru v současné francouzštině. První část práce nabízí pohled na různá pojetí termínu konektor/connecteur v oblasti lingvistiky české a frankofonní. Na základě popisu a srovnání přístupů jednotlivých autorů utříděných podle uplatňovaných teoretických hledisek přibližuje fungování konektorů nejen v rámci vyjádření logicko-sémantických koherenčních vztahů, ale i v hierarchizaci výpovědního obsahu s přihlédnutím k pragmatické dimenzi textu. Druhá část práce vymezuje pojem „konektor“ s ohledem na dříve představené přístupy. Třetí část práce se věnuje charakteristice a funkci přípustkových konektorů. Vychází z vymezení přípustkových vztahů, všímá si jejich různých významových rysů podmiňujících klasifikaci těchto vztahů v rámci vztahů logicko-sémantických v češtině a francouzštině a nabízí přehled jazykových prostředků jejich vyjádření. Současně přitom klade důraz na komplexní funkční charakter konektorů.

Klíčová slova: konektor, konexe, text, logicko-sémantické koherenční vztahy, přípustka, přípustkové konektory

Abstract

The thesis deals with the issue of connectors in contemporary French. The first part offers an outline of different approaches to the term connector/connecteur within Czech and Francophone linguistics. Based on the description and comparison of individual authors' approaches classified by the theoretical aspects applied, this part explains functioning of connectors not only within the logical semantic coherence relations, but also within the hierarchisation of utterance content considering the pragmatic dimension of the text. The second part of the thesis defines the term „connector” with respect to the approaches introduced above. The third part of the work deals with the characteristics and function of concessive connectors. It is based on defining the concessive relations, it describes their different aspects of meaning conditioning the relations classification within logical semantic relations in Czech and French and offers a list of linguistic means to express them and at the same time, it stresses the complex functional character of the connectors.

Key words: connector, connection, text, logical semantic coherence relations, concession, concessive connectors

Obsah

1	Úvod	7
2	Pojetí konektoru v lingvistickém prostředí českém a frankofonním	11
	2.1 Pojetí konektoru u autorů Pražské lingvistické školy	11
	2.1.1 Od sémantického hlediska k hledisku komunikativně-pragmatickému (textovému)	11
	2.1.1.1 František Daneš	11
	2.1.1.2 Josef Hrbáček	12
	2.1.1.3 Mluvnice češtiny 3 Skladba	15
	2.2 Pojetí konektoru u frankofonních autorů	19
	2.2.1 Textové hledisko	19
	2.2.1.1 Roberte Tomassone	19
	2.2.1.2 Grammaire méthodique du français	22
	2.2.1.3 Jean-Michel Adam	25
	2.2.1.4 Gérard Vigner (FLE), Sophie Moirand (FLE)	29
	2.2.2 Sémantické hledisko	30
	2.2.2.1 Patrick Charaudeau	30
	2.2.2.2 Geneviève-Dominique de Salins (FLE)	33
	2.2.3 Od morfo-syntaxe k textu	35
	2.2.3.1 Harald Weinrich	35
3	Vymezení pojmu „konektor“ v předkládané práci	37
4	Přípustka a přípustkové konektory	39
	4.1 Vymezení přípustkových vztahů	39
	4.1.1 Přípustkové vztahy v pojetí českých autorů	40
	4.1.1.1 Od morfo-syntaktického hlediska k hledisku sémantickému a komunikativně-pragmatickému	40
	Novočeská skladba	
	Skladba spisovné češtiny	
	Mluvnice češtiny 3 Skladba	
	4.1.2 Přípustkové vztahy v pojetí frankofonních autorů	44
	4.1.2.1 Od morfo-syntaxe k textu	45
	4.1.2.1.1 Grammaire du français classique et moderne	45
	Grammaire Larousse du français contemporain	
	Le bon usage	

4.1.2.1.2	Harald Weinrich	46
4.1.2.2	Sémantické hledisko	47
4.1.2.2.1	Geneviève-Dominique de Salins (FLE)	47
4.1.2.2.2	Monique Callamand (FLE)	52
4.1.2.2.3	Patrick Charaudeau	53
4.1.2.2.4	Mary-Annick Morel	56
4.1.2.3	Textové hledisko	61
4.1.2.3.1	Roberte Tomassone	61
4.1.2.3.2	Grammaire méthodique du français	62
4.1.2.3.3	Jean-Michel Adam	64
4.2	Prostředky vyjádření přípustkových vztahů	64
4.3	Přípustkové konektory	70
5	Závěr	79
6	Résumé	82
	Seznam použité literatury	85

1 Úvod

Tématem předkládané diplomové práce je problematika konektoru v současné francouzštině. Téma konektorů je v oblasti textové lingvistiky posledních dvaceti let hojně diskutované a stále aktuální.

Lingvistická terminologie pro pojem „konektor“ je značně nejednotná, což je způsobeno zejména četností přístupů a hledisek, které se v oblasti této problematiky uplatňují.

Proto je **cílem** naší práce pokus o utřídění různých pojetí konektorů v české a frankofonní lingvistice, dále vymezení pojmu „konektor“ v naší práci a posléze charakteristika konektorů vyjadřujících konkrétní logicko-sémantické koherenční vztahy a jejich fungování v hierarchizaci výpovědního obsahu.

Práce je rozdělena na tři části, v nichž upozorníme na **teoretická východiska**.

V první části provedeme metodologické vymezení konektorů v rámci vyjádření logicko-sémantických koherenčních vztahů a jejich fungování v hierarchizaci výpovědního obsahu na základě srovnání klasifikačních kritérií pro pojetí konektoru u autorů Pražské lingvistické školy a u autorů frankofonních. U autorů Pražské lingvistické školy budeme postupovat od sémantického východiska F. Daneše přes funkční pojetí J. Hrbáčka k pojetí komunikativně-pragmatickému autorů *Mluvnice češtiny 3 Skladba*¹, přičemž tato hlediska se pochopitelně budou překrývat.

U pojetí konektoru frankofonních autorů budeme vycházet od textového hlediska R. Tomassone, dále *Grammaire méthodique du français* (1994) autorů Martin Riegel, Jean-Christophe Pellat, René Rioul ke stále textovému pojetí J.-M. Adama. Tuto kapitolu ještě doplníme o pojetí G. Vignera (FLE) a S. Moirand (FLE), kteří uplatňují toto hledisko v oblasti didaktiky francouzštiny jako cizího jazyka. Poté přejdeme k sémantickému hledisku P. Charaudeau a G.-D. de Salins (FLE). Náš výklad zakončíme pojetím německého lingvisty H. Weinricha, který postupuje od morfo-syntaxe k textu.

Ve druhé části práce vymezíme náš přístup k pojetí konektorů. Po prostudování přístupů představených v první části práce se přikloníme k sémanticko-pragmatickému pojetí konektoru u F. Daneše v lingvistické studii *Věta a text* (1985). Popíšeme vlastnosti a fungování konektorů a určíme jejich slovnědruhové zařazení.

---

¹ V obsahu uvádíme tituly následujících děl tak, jak jsou vžitě: *Mluvnice češtiny 3 Skladba*, *Grammaire méthodique du français*, *Novočeská skladba*, *Skladba spisovné češtiny*, *Grammaire du français classique et moderne*, *Grammaire Larousse du français contemporain*, *Le bon usage*.

Ve třetí části práce se budeme podrobněji věnovat charakteristice a funkci přípustkových konektorů jako prostředků vyjádření přípustkových vztahů. Výklad zahájíme vymezením přípustkových vztahů v rámci vztahů logicko-sématických v oblasti české lingvistické tradice, kde budeme vycházet z komplexního funkčně-syntaktického pojetí přípustky v *Novočeské skladbě* (1966) V. Šmilauera, které doplníme o sémantické pojetí přípustkových vztahů ve *Skladbě spisovné češtiny* (1986) autorů M. Grepla a P. Karlíka a v *Mluvnici češtiny 3 Skladba* (1987), které do popisu přípustkových vztahů zahrnují i jisté aspekty komunikativně-pragmatické. Tento postup od morfo-syntaktického hlediska k hledisku sémantickému a komunikativně-pragmatickému, který zachováme i v následující kapitole, jsme zvolili s ohledem na přístup českých prací, které se popisu spojovacích prostředků věnují v rámci výkladu o souvětí. Souvětěné struktury pak vymezují z hlediska sémantického, tedy podle druhu meziprozodických vztahů. Například *Skladba spisovné češtiny* (1986) řadí vztahy přípustkové ke vztahům široce příčinným, o kterých pojednává v kapitole věnované souvětěným strukturám s propozicemi sémanticky závislými (1986: 11). V době vzniku těchto prací nebyla problematika konektoru natolik aktuální, aby se nějakým výrazným způsobem odrazila i na jejich přístupu. S termínem konektor se pak v případě tří zmiňovaných mluvnic setkáme pouze v *Mluvnici češtiny 3* (1987), která ho uvádí jako jeden z prostředků textové koherence v rámci kapitoly věnované textové syntaxi, ani zde tedy konektor nepředstavuje ústřední téma.

Na vymezení přípustkových vztahů u českých autorů navážeme charakteristikou hledisek a přístupů k vymezení přípustky u autorů frankofonních. V této kapitole budeme rovněž postupovat od hlediska morfo-syntaktického v *Grammaire du français classique et moderne* (R. L. Wagner, J. Pinchon, 1962), dále v *Grammaire Larousse du français contemporain* (J.-C. Chevalier et alii, 1964) a v *Le bon usage* (M. Grevisse, A. Goosse, 1993), které doplníme o přístup H. Weinricha v *Grammaire textuelle du français* (1989). Poté přejdeme k hledisku sémanticko-pragmatickému u G.-D. de Salins (FLE) a u M. Callamand (FLE), které porovnáme se sématickým přístupem P. Charaudeau v *Grammaire du sens et de l'expression* (1992). Dále v rámci této skupiny uvedeme sémanticko-pragmatické pojetí přípustkových vztahů M.-A. Morel. Závěrem této kapitoly zařadíme práce R. Tomassone a J.-M. Adama, kteří k problematice přistupují z hlediska textového, a *Grammaire méthodique du français* (1994) kolektivu autorů Riegel, Pellat, Rioul.

Od vymezení přípustkových vztahů přejdeme ve druhé kapitole k výrazovým prostředkům těchto vztahů. Vyjdeme z přehledu H. Loucké v *La communication verbale et le texte* (2010). Tento přehled dále doplníme a rozšíříme o prostředky a příklady vyjádření

přípustkových vztahů, které uvádí M.-A. Morel v monografii *La concession en français* (1996).

Poté přistoupíme k charakteristice a funkci přípustkových konektorů a k jejich postavení mezi jednotlivými typy výrazových prostředků přípustkových vztahů. V popisu přípustkových konektorů budeme vycházet převážně z práce *La concession en français* (1996) M.-A. Morel, která nejen, že uplatňuje sémanticko-pragmatické hledisko, tedy stejný přístup, který jsme zvolili pro naše vymezení konektoru, ale vzhledem ke svému monotematickému zaměření navíc nabízí nejkompexnější pohled na přípustkové vztahy a prostředky jejich vyjádření. Závěrem ještě krátce zmíníme, jak se k vlastnostem a fungování přípustkových konektorů vyjadřují frankofonní autoři, které jsme uvedli v kapitole 4.1.2 u vymezení přípustkových vztahů: G.-D. de Salins (FLE), M. Callamand (FLE), P. Charaudeau, R. Tomassone, autoři *Grammaire méthodique de français* (1994), s krátkou poznámkou ke klasifikaci konektorů u J.-M. Adama (*La linguistique textuelle*, 2006).

Vzhledem k tomu, že konektor je původně pojem náležící do lingvistiky textové, vymezíme nejprve, co rozumíme pod pojmem text a textová návaznost (konexe), a to v rámci koherenčních vztahů vzhledem k výpovědi jakožto textové jednotce a ve vztahu k vyšším textovým celkům.

Termín text bývá chápán různě. Užší pojetí, které zastává například J. Hrbáček (1994: 7), definuje text jako jazykovou strukturu komunikátu (tzn. jazykového projevu, promluvy). Širší pojetí, které najdeme například v *Mluvnici češtiny 3 Skladba* (1987: 624), vnímá text jako produkt daného komunikačního aktu. První, užší pojetí, tedy klade důraz na vnitřní uspořádání textu, zvláště pak na vztahy mezivětné, zatímco druhé, širší pojetí, nahlíží na text jako na výsledek komunikačního procesu, během kterého je ovlivněn různými faktory komunikačního aktu. Často se však v textové lingvistice setkáme s pojetím textu, které zohledňuje oba výše zmíněné přístupy. K tomuto souhrnnému pojetí se v této práci přikloníme a při vymezení textu budeme postupovat od základní textové jednotky, kterou je výpověď. Mezi základní charakteristiky výpovědi patří, že má nějaký věcný (propoziční) obsah a komunikativní (výpovědní) funkci a je vždy kontextově a situačně zakotvena (Grepel, Karlík 1986: 22, 35). Může mít gramatickou formu větnou nebo nevětnou a má nějakou modalitu (Hrbáček 1994: 45). Text pak může být tvořen jednou výpovědí, ale většinou ho tvoří více spojených výpovědí, takováto výpovědní spojení se souborně označují jako výpovědní celky (Hrbáček 1994: 46). Výpovědi v nich jsou propojeny vzájemnými vztahy,

kteřé se označují jako vztahy koherenční, protože vytvářejí soudržnost, koherenci (kohezi) textu. Ve shodě s Hrbáčkovým pojetím (1994: 9) neděláme mezi pojmy „koherence“ a „koheze“ rozdíl. *Mluvnice češtiny 3* (1987: 633) v této souvislosti poznamenává, že většinou se těchto pojmů užívá synonymně, zároveň ale dodává, že někdy se rozlišuje koherence jako významová spojitost a koheze jako její „povrchová“ manifestace, tj. projevy koherence ve výrazové rovině. Určitá nejednoznačnost se v této oblasti dotýká i určení a klasifikace prostředků a mechanismů koherence, které se podílejí na obsahové a formální soudržnosti textu. Tyto prostředky a mechanismy se v textu různě kombinují, a společně se tak podílejí na koherenci textu, přítomnost pouze jednoho z nich koherenci textu nezaručuje. Nejčastěji se mezi ně řadí: anafora (katafora), tematické navazování, presupozice, kompozice, některé formální prostředky zvukové (intonace) nebo grafické (interpunkce) a v neposlední řadě konexe. Konexe jako jeden z typů koherenčních vztahů představuje propojování/připojování výpovědí v textu pomocí konektorů. S termínem konexe pracuje například J. Hrbáček v monografii *Nárys textové syntaxe spisovné češtiny* (1994). Konektory (připojovací prostředky) považuje za lexikálně-gramatické prostředky spojení výpovědí nebo vyšších jednotek, které explicitně vyjadřují sémantické vztahy mezi jednotkami („přes tečku“) a nemají funkci větných členů (1994: 56 – 57). Dle Hrbáčka nejčastěji plní funkci konektorů spojky, příslovce, částice či předložkové výrazy (1994: 57). K tomuto pojetí konektoru se ještě vrátíme v první části naší práce, kde se budeme podrobněji věnovat i pojetím dalším. Jak dále uvidíme, bude zmiňované Hrbáčkově pojetí kategorie konektorů patřit spíše k pojetím užším.

2 Pojetí konektoru v lingvistickém prostředí českém a frankofonním

Následující část diplomové práce se zabývá různými přístupy k problematice konektoru jak v českém, tak frankofonním prostředí. V české lingvistice dáme prostor autorům řazeným k Pražské lingvistické škole, nejen Františku Danešovi, který nahlíží na konektory ze sémanticko-pragmatického hlediska, ale i Josefu Hrbáčkovi popisujícímu konektory z pohledu funkčního a jako poslední zmíníme autory *Mluvnice češtiny 3 Skladba*, kteří vycházejí v popisu konektorů z textu.

Stejně tak ve francouzské lingvistice se z pohledu textu věnují konektorům Roberte Tomassone a autoři *Grammaire méthodique du français*, jejichž klasifikace konektorů jsou téměř shodné, a v neposlední řadě i Jean-Michel Adam. Zásadní úlohu kontextu při výkladu konektorů zdůrazňují i Gérard Vigner a Sophie Moirand, autoři gramatik francouzštiny jako cizího jazyka. Sémantické východisko v přístupu ke konektorům reprezentují Patrick Charaudeau a Geneviève-Dominique de Salins. Jako poslednímu autorovi se v této kapitole budeme věnovat německému lingvistovi Haraldu Weinrichovi a jeho širokému pojetí kategorie junktorů.

2.1 Pojetí konektoru u autorů Pražské lingvistické školy

2.1.1 Od sémantického hlediska k hledisku komunikativně-pragmatickému (textovému)

2.1.1.1 František Daneš

František Daneš ve své lingvistické studii *Věta a text* (1985: 171 – 186) vidí konektory jako druh funkčních slov ve výstavbě věty a textu. Dále rozlišuje restriktory², které dělí na přímé a nepřímé, a kontextualizátory³ (1985: 146 – 171). Tato klasifikace jde napříč slovními druhy, závisí na jejich funkci z pohledu sémantiky textu.

Dle Daneše tedy náleží konektory k různým slovním druhům. Zároveň se odkazuje na slovenské jazykovědce (Mistrík), kteří považují konektory za jeden z druhů kontextových

---

² Restriktory omezují platnost výpovědi jen na skutečnost vyjádřenou výrazem, před kterým stojí (restrikce přímá, např. jen), nebo naopak tuto skutečnost z platnosti výpovědi vylučují (restrikce nepřímá, např. vyjma, jen + negace). Daneš (1985: 146)

³ Kontextualizátory (např. také, zase, přece) jsou výrazy, které kromě jiného zapojují větu do kontextu, uvádějí obsah výpovědi do vztahu s presupozicí zpravidla přítomnou v předcházejícím kontextu. Daneš (1985: 161) Kontextualizátory se někdy rovněž označují jako endocentrické partikule (*Mluvnice češtiny 3* je řadí mezi konektory; 1987: 706).

slov (1985: 171) a přisuzují jim modifikaci významu výpovědi, což potvrzuje komplexní sémanticko-pragmatickou povahu konektorů. Popisuje je jak v užití mezi jednotlivými větami, tak mezi souvětími nebo ve větších úsecích textu.

Neopominutelný dopad pragmaticko-komunikativní složky textu na výklad fungování konektorů Daneš dále demonstruje na popisu užití tří konkrétních konektorů (*stejně, jinak; alespoň*) v odlišných typech syntaktických kontextů (1985: 171 – 186). Dochází přitom k závěru, že první dva analyzované konektory plní v daných kontextech anaforickou a zástupnou funkci. Mají schopnost odkazovat na určitý sémantický komponent výpovědi, který však není explicitně vyjádřen (presupozice), a zároveň tak onu výpověď zastupovat. Třetímu probíranému konektoru připisuje pragmatickou funkci útěchy, která je zároveň komunikativní funkcí výpovědi.

Daneš konektory tedy nevymezuje jen v rámci vyjádření logicko-sémantických vztahů, ale bere v úvahu i pragmatickou dimenzi textu. Jeho hlavním přínosem do této tematiky je z jeho přístupu plynoucí komplexnost funkčního charakteru konektorů.

Daneš (1985: 115 – 119) nenabízí v rámci sémantického přístupu další klasifikaci konektorů, dle kombinace propozic (hypotaxe, parataxe, juxtaopozice) rozlišuje hypotaktické konektory, které mohou mít charakter spojkový, adverbiální, částicový nebo charakter relativ, a parataktické konektory. Ani jeden druh zde však blíže nespecifikuje.

2.1.1.2 Josef Hrbáček

Josef Hrbáček v monografii *Nárys textové syntaxe spisovné češtiny* (1994: 55) pojednává o konektorech jako o připojovacích prostředcích. Dle něj jsou konektory součástí výpovědi, jež připojují po koncovém signálu k jedné nebo i více předcházejícím výpovědím, tedy k delšímu úseku předcházejícímu textu. Konektory tedy fungují „přes tečku“ a jsou to prostředky konexe, jež je vedle junkce a juxtaopozice jedním ze tří způsobů řazení výpovědí v textu. Kromě řazení Hrbáček dále rozlišuje dva další formální vztahy výpovědí v textu, a to podřazování a vsouvání (1994: 55 – 61).

Hrbáček odlišuje konektory, připojovací prostředky konexe, a junktory, spojovací prostředky junkce. Na rozdíl od konektorů nejsou junktory součástí žádné výpovědi, pouze stojí mezi dvěma výpověďmi, a tím vytvářejí výpovědní spojení. Vyjadřují koordinační nebo některé determinační (důsledkové, důvodové, vysvětlovací) mezivýpovědní vztahy (1994: 55).

Na tomto místě si dovolíme srovnat na citovaných příkladech obou autorů Hrbáčkovu vymezení pojmu konektor (1.) a junktor (2.) s Danešovým pojetím konektoru (1.a, b).

Hrbáček (1994: 55): 1. *Slunce svítí. Ale vítr fouká.*

Zde se jedná o příklad konexe, kde konektor „ale“ připojuje výpověď „přes tečku“.

2. *Slunce svítí, ale vítr fouká.*

Předkládaný je příklad junkce, kde v tomto případě junktor „ale“ spojuje dvě výpovědi.

Daneš (1985: 117): 1. a) *V poslední chvíli se vrátil, ale bylo už pozdě.*

b) *V poslední chvíli se vrátil. Ale bylo už pozdě.*

V případech a) i b) je „ale“ považováno za konektor, v tomto případě parataktický.

Zároveň však Hrbáček připouští částečně homonymní charakter konektorů a junktorů. Rozdíl mezi nimi často nebývá zřetelný, a proto se někdy souhrnně označují jako konektory. Uvádí, že v případě širokého pojetí tohoto pojmu, lze za konektor považovat všechny prostředky textové koherence (nebo koheze – Hrbáček nečiní mezi oběma pojmy rozdíl; 1994: 9). Sám se ale přiklání k užšímu vymezení pojmů. Konektory a junktory tedy definuje jako lexikálně-gramatické prostředky, které spojují výpovědi nebo vyšší textové jednotky a vyjadřují sémantické vztahy mezi nimi (1994: 56). Hrbáčkovu funkční pojetí konektoru a junktoru tedy bere v úvahu i sémantickou složku, ovšem nikoli v takovém rozsahu, v jakém jsme se s ní setkali u Daneše.

Z předchozího vymezení konektorů a junktorů tedy vyplývá, že konektory jako připojovací prostředky fungující „přes tečku“ vyjadřují sémantické vztahy mezi výpovědními celky nebo mezi výpovědním celkem a větším úsekem textu. Právě jejich dosah „přes tečku“ umožňuje připojovat k sobě výpovědi, které za sebou bezprostředně nenásledují. Jako příklad uvádí Hrbáček (1994: 56) toto konektorové navazování na delší úsek textu ve významu kontrastu (konektor *jinak*) nebo sumarizace (konektor *a tak zkrátka, ve zkratce řečeno*). Oproti tomu se Daneš (1985: 171 – 186) při detailním rozboru tří výše zmiňovaných konektorů zabývá pouze jejich působením ve vztahu za sebou bezprostředně následujících výpovědí.

Stejně jako Daneš nabízí Hrbáček identický modelový případ konektoru *stejně*, který vyjadřuje vztah k obsahu výpovědi, jenž není explicitně vyjádřen, tedy vztah k presupozici.

Daneš (1985: 173): *Olympiády se nezúčastním. Stejně bych medaili nedostal.*

Presupozici, k níž konektor odkazuje, odpovídá přípustková věta: „(i) *kdybych se olympiády zúčastnil.*“

Obdobně Hrbáček (1994: 57): *Na vysokou školu se nehlásil. Stejně by se tam nedostal.*

I v tomto případě lze presupozici vyjádřit formou přípustkové věty: „*i kdyby se hlásil.*“

Ani Hrbáček tak neopomíná pragmatickou dimenzi textu, ale zároveň ji nevyzdvihuje v takové míře, jak tomu bylo v sémantickém pojetí Danešově.

Oproti konektorům junktory jako spojovací prostředky vyjadřují sémantické vztahy mezi výpověďmi uvnitř výpovědního celku, tedy mezi bezprostředně sousedícími výpověďmi (1994: 56).

Částečně homonymní charakter konektorů a junktorů Hrbáček ilustruje na příkladu některých spojek (*a, ani, ale, však, avšak, jenže, proto, totiž...*), které mohou figurovat jak ve funkci junktoru, tak ve funkci konektoru.

Dle Hrbáčka (1994: 57) mohou kromě spojek zastávat funkci konektoru i jiné slovní druhy. V tomto vymezení se shoduje s Danešem (viz kap. 2.1.1.1). Vždy však platí, že výrazy ve funkci konektoru nemohou současně plnit funkci větného členu.

Ve funkci konektoru se kromě souřadících spojek velice často vyskytují příslovce (*pouze, zato, přesto, stejně, jinak, rovněž, přinejmenším...*), částice (*vlastně, dokonce, aspoň, ostatně...*), předložkové zájmenné i jiné výrazy (*naproti tomu, kromě toho, ve skutečnosti, v této souvislosti...*). Funkci konektoru může mít i hypotaktická spojka „*takže*“ ve významu důsledkovém, která uvozuje nepravou větu vedlejší, a některé výrazy vztažné (*přičemž*). Toto Hrbáčkovu slovnědruhovou určení konektorů se částečně kryje s Danešovou charakteristikou hypotaktických konektorů (1985: 116).

Jak už bylo zmíněno výše, Hrbáček vylučuje funkci konektorů u prostředků, které zároveň plní větněčlenskou funkci, a to i v případě lexikálních prostředků koheze. Připouští však (1994: 57 – 58), že existují výrazy, které nejsou ve větě z významového ani syntaktického hlediska zcela nezbytné, jejich větněčlenská funkce je tedy oslabena a díky tomuto oslabení tyto výrazy nabývají současně funkci konektivní. Jako příklad uvádí výrazy ve významu času nebo místa, které se mění na prostředky interně textového času nebo prostoru. Jako příklad uvádí: *o to nám ted' půjde, současně se musíme ptát, a zde se poněkud zastavíme u...* (1994: 58).

Hrbáček (1994: 58) nabízí klasifikaci konektorů z hlediska sémantických vztahů, které vyjadřují:

1. Adice (připojování): *a, přitom, také, ani, a dokonce, pak* (vyjma časového významu), *zároveň*

2. Odporovací: *ale, ale přece, avšak, však, ovšem, zato, zato však, jenže, zatím však, nicméně*
3. Kontrast: *naopak, na druhé straně, naproti tomu, jinak*
4. Přípustkově odporovací: *přece, ale přesto, přesto, a přece*
5. Důsledkový: *tak, a tak, tedy, tudíž, proto, takže*
6. Důvodový: *neboť, vždyť*
7. Vysvětlovací: *totiž, ostatně, tedy*
8. Parafráze: *neboli, čili, podobně, jinak řečeno*
9. Zpřesnění, oprava: *lépe řečeno, vlastně, přesněji, ve skutečnosti, v podstatě*
10. Preferenční: *především*
11. Stupňovací: *ba, ba dokonce, dokonce*
12. Vylučovací: *nebo*
13. Sumarizační: *koneckonců, nakonec, zkrátka, v každém případě*

Z uvedené klasifikace je zřejmé, že se některé konektory spojují. Důvod je dvojitý:

- a) posílení určitého významového vztahu
- b) vyjádření různých vztahů

(Hrbáček 1994: 58)

2.1.1.3 Mluvnice češtiny 3 Skladba

Mluvnice češtiny 3 Skladba (1987) pojednává o konektorech v rámci kapitoly věnované textové syntaxi, je tedy zřejmé, že určujícím východiskem pro pojetí konektoru bude v tomto případě text.

Na konektor se zde nahlíží jako na specifický prostředek výstavby textu, jehož působnost převyšuje větnou úroveň (1987: 623). Přítomnost alespoň jednoho konektoru ve výpovědi, který ji spojuje s textovým okolím, je dle *Mluvnice češtiny 3* (1987: 685) nezbytnou podmínkou koherence (spojitosti) textu, proto se zde také setkáváme s označením přípojovací textový konektor (1987: 706). Mezi dalšími specifickými prostředky výstavby textů *Mluvnice češtiny 3* jmenuje zájmena a zájmenná příslovce s funkcí odkazovací (anafora, katafora), členicí signály charakteristické pro mluvený projev, prvky deiktické, intonaci, přízvuk, aktuální členění, slovosled aj.

Podobně jako Hrbáček (1994: 9) uvádí i *Mluvnice češtiny 3* (1987: 686), že v širším pojetí této problematiky lze za konektory považovat prakticky všechny prostředky textové

koherence. Rozlišovali bychom pak konektory tematické, mimojazykové i jazykové, tedy gramatické a lexikálně-sémantické.

Navazovací funkce konektoru může směřovat třemi směry (1987: 685 – 686). Nejčastěji konektory navazují směrem dozadu k předcházející výpovědi nebo vyšším textovým jednotkám, popř. k celému textu, tj. anaforické navazování. Méně časté je navazování kataforické, směrem dopředu. Konektory však mohou poukazovat i mimo text, k mimojazykové skutečnosti, ke společným vědomostem a zkušenostem mluvčího a příjemce textu, tzv. navazování exoforické.

Mluvnice češtiny 3 konektorové navazování dále dělí na kontaktní a distantní (1987: 686). Jestliže konektor spojuje bezprostředně sousedící textové jednotky, hovoříme o navazování kontaktním, spojuje-li textové jednotky vzdálenější, jedná se o navazování distantní. Pokud bychom toto dělení konektorového navazování aplikovali na Hrbáčkovu pojetí konektorů, týkalo by se konektoru pouze navazování distantní. O kontaktním navazování bychom pak hovořili v případě junktorů.

Co se týče slovnědruhového zařazení konektorů dle *Mluvnice češtiny 3* (1987: 705 – 707), nejčastěji se ve funkci připojovacích konektorů vyskytují souřadící spojky. Uplatňují se zejména při vyjadřování vztahů mezi základními textovými jednotkami (a také při připojování osamostatněných a dodatečně připojených částí vět a souvětí, tzn. větných členů, vedlejších vět apod.). Vyjadřují základní logicko-sémantické mezivýpovědní vztahy: adiční, adverzativní, alternativní, gradační, kauzální, časové a prostorové (1987: 705). Mohou vyjadřovat i vztahy mezi vyššími textovými jednotkami, kde, ačkoli vstupují do hry další prostředky textové návaznosti, zůstávají tyto konektory nejvýraznějším orientačním signálem pro příjemce textu. Tyto spojkové konektory se rovněž označují jako konektory „logické“ a je pro ně typické navazování anaforické.

Kromě souřadících spojek se často ve funkci konektoru uplatňují příslovce (např. *rovněž, naopak, tady, tak*). Přííslovce (*ještě, již, teprve, až*) a parataktické spojky (*i, ani, ale, však*) ve funkci konektoru, někdy souhrnně označované jako tzv. endocentrické partikule, mají schopnost navazovat na předchozí kontext nebo i na presupozice. Navazování konektoru na presupozici zmiňuje jak Hrbáček, tak i Daneš, který v této souvislosti hovoří o navazování endoforickém (1985: 173). Funkci konektoru mohou dle *Mluvnice češtiny 3* rovněž zastávat částice (*ať, vždyť, dokonce*). Některé konektory stojí vzhledem ke své funkci a významu na hranici mezi spojkami a částicemi (např. *jen, zrovna, právě, přece*).

Mluvnice češtiny 3 dále vyčleňuje skupinu připojovacích konektorů, které neřadí ke konkrétním slovním druhům, ale označuje je jako prostředky hierarchizace obsahu (např.

zvláště, zejména, především, hlavně, právě), které vyjadřují gradaci a zároveň zdůrazňují určitou část propozice.

Ve funkci konektorů se často setkáme i s víceslovnými spojovacími výrazy. Skládají se z obecného substantiva kategoriálního významu a ukazovacího zájmena (např. *v tom případě, z toho důvodu, hlediska, v tomto ohledu, smyslu, bodě; v této souvislosti; tato skutečnost* apod.). Tzv. konektory „kompoziční“ (1987: 707) mohou mít dokonce podobu celých vět (např. *pokud jde o ..., pokud se týká...*).

Mluvnice češtiny 3 (1987: 706) řadí mezi konektory i výrazy, které označuje jako časové a prostorové „relátory“. Tyto výrazy vytvářejí vztah mezi obsahem výpovědi nebo několika výpovědí k objektivnímu času a prostoru, tak i k času a prostoru intertextovému nebo ke komunikační situaci (např. *potom, předtím, zároveň, nakonec; a dále, jinde, na jiném místě, následující* apod.). Prostředky interního času a prostoru *Mluvnice češtiny 3* dále zařazuje k velké otevřené skupině konektorů, které označuje jako orientační ukazatele a které navazují ve směru kataforickém. Jde o explicitní konstrukce, které slouží k lepší orientaci v kompozici textu a mají tak blízko k metařečovým komentářům.

Částečně konektivní funkci přiznává *Mluvnice češtiny 3* (1987: 706) i tzv. členicím signálům, které se uplatňují především v mluvených projevech, kde kataforicky předznamenávají pokračování textu (např. *já ti řeknu, poslouchej* apod.). Vztah mezi textovými jednotkami zpravidla blíže neurčují, a ačkoli přispívají ke spojitosti textu, plní převážně funkci kontaktní nebo funkci výrazů „vycpávkových“.

Mluvnice češtiny 3 (1987: 686) přiznává textovým konektorům kromě funkce spojovací i funkci vyjadřovat jistý sémantický vztah. Podotýká přitom, že na pozici konektoru má ryze spojovací funkci jen několik univerzálních spojovacích prostředků. Dále upřesňuje, že se může jednat o vztah, který mezi danými fakty nebo stavy objektivně existuje (časové, prostorové vztahy). Častější jsou však vztahy mezi většími textovými jednotkami, do kterých se promítá myšlenkový odraz autora textu (rektifikace, argumentace, konfrontace apod.). Některé konektory (např. *také*) mohou nabývat i významů modálních, a tím se svým významem přiblížit citoslovcím (1987: 708). Naopak některé konektory odkazující k předcházejícímu textu ztrácejí svůj významový vztah a zůstává jen jejich referenční hodnota (např. *a tady, tehdy*).

Možností konektory seskupovat se zároveň rozšiřují funkce, kterých tyto kombinace konektorů mohou v textu nabývat. Seskupování konektorů se řídí určitými zákonitostmi, dle

kterých může vzniknout několik typů kombinací (1987: 708) – spojení univerzálních konektorů (*a, i, také*) a:

- a) silně presupozičně podmíněného výrazu (*jen, teprve*)
- b) výrazu intertextového času nebo prostoru (*zde, teď*), výrazu blízkého částici, „větnému příslovci“ nebo komentáře (*hlavně, právě*)
- c) spojovacího výrazu vyjadřujícího významový vztah (*proto, naopak, však*)

Mluvnice češtiny 3 (1987: 709 – 713) klasifikuje konektory stejně jako Hrbáček (1994: 58) dle významových vztahů, které vyjadřují:

1. Adiční: *a, také, i, ani*
2. Vylučovací: *nebo*
3. Srovnávací: (*stejně*) *jako, podobně*
4. Adverzativní: *ale, však, avšak, jenže, zato*, popř. *ovšem* (má navíc význam přípustkový)
5. Gradační: *ale i, dokonce (ba dokonce), navíc, a hlavně, a právě*
6. Kauzální (důvodový, důsledkový apod.): *neboť, a proto, a tedy, a tak, v důsledku toho, z toho důvodu*
7. Sumarizační: *tedy, takže*
8. Kontrast, konfrontace: *naopak, na druhé straně, naproti tomu, v opačném případě*
9. Explikace (popř. s významovým odstínem zdůraznění, utvrzení, přípustky aj.): *ostatně, stejně, přece*
10. Ilustrace, exemplifikace, konkretizace, specifikace: *a to, a sice, tj. (tj.), to znamená, například*
11. Parafráze: *neboli, čili, podobně*
12. Rektifikace: *lépe řečeno, vlastně, spíše, v podstatě, ve skutečnosti*

Z konkrétních příkladů užití konektorů při vyjadřování výše jmenovaných významových vztahů, které *Mluvnice češtiny 3* uvádí (1987: 709), jasně vyplývá pojetí konektoru jako spojovacího prostředku mezi graficky (či intonačně) samostatnými textovými jednotkami, tzn., že se konektory obvykle uplatňují na hranicích textových jednotek. Toto pojetí je tedy shodné s Hrbáčkovým pojetím konektoru (nikoli junktoru). Pro ilustraci uvádíme následující příklady srovnávaných shodných přístupů:

*Nebyl jsem jenom fotbalista. **Ba dokonce** nebylo jasné, budu-li kdy fotbalista.*
(*Mluvnice češtiny 3* 1987: 709)

*Nebránila se. **Dokonce** se k němu přimkla.* (Hrbáček 1994: 57)

Stejně jako Hrbáček (1994: 56) se i *Mluvnice češtiny 3* (1987: 707) zabývá otázkou dosahu platnosti konektorů neboli „skopusu“. Dosah konektoru závisí na tom, k jak velkému úseku předcházejícího kontextu se vztahuje. V mluveném projevu může být dosah konektoru navíc signalizován intonací.

Mluvnice češtiny 3 řadí ke konektorům i již zmiňované časové a prostorové „relátory“, přičemž vztahy, které tyto výrazy vytvářejí, se významově blíží adičnímu přiřazování (př. *a dále, kromě toho, za prvé, na jiném místě* apod.). Dále *Mluvnice češtiny 3* (1987: 711 – 712) zmiňuje textové konektory, které jednotlivé položky výčtu uvádějí nebo signalizují jejich postup anebo výčet uzavírají (např. *jedni – druzí – jiní, jednou – jindy – dále – nakonec* apod.). Dále uvádí konektory s funkcí tematického vytčení nějaké položky ze souboru, který je v textu obsažen explicitně (*pokud jde o..., co se týče...*) nebo implicitně (*mimo jiné, mimochodem*) a zkrácené výrazy, které neúplné nebo neukončené výčty uzavírají (*atd., aj., apod.*).

Mluvnice češtiny 3 (1987: 713 – 715) dále rozlišuje tzv. textové orientátory, které ovšem nelze řadit mezi konektory ve vlastním slova smyslu. Tyto prostředky odrážejí kompoziční a formulační záměr autora textu, a stávají se tak významnou orientační pomůckou pro příjemce textu. Typické jsou pro texty výkladové, narativní a zejména pro ústní projevy (např. *musíme se zamyslet, všimli jsme si, jak ještě uvidíme* apod.). Nejčastěji se jedná o slovesa pravení, myšlení a vnímání převážně v 1. osobě plurálu (plurál autorský i plurál inkluzivní, který přiřazuje příjemce jako spoluuvažující subjekt k autorovi; 1987: 714), ale funkci textového orientátoru může plnit i řečnická otázka, na kterou si autor vzápětí odpoví (např. *Co tedy můžeme říci na základě těchto zjištění? Především to, že...*; 1987: 714). Jako zvláštní typ konektoru uvádí *Mluvnice češtiny 3* „kontextovou“ elipsu (1987: 663).

2.2 Pojetí konektoru u frankofonních autorů

2.2.1 Textové hledisko

2.2.1.1 Roberte Tomassone

R. Tomassone ve své práci *Pour enseigner la grammaire* (1996) nabízí vymezení pojmu konektor, které vychází z jeho úlohy v textu a funkce vyjadřovat logicko-sémantické mezivýpovědní vztahy: „*Les connecteurs sont tous les termes qui signalent et assurent l'organisation des textes en fixant les relations entre les phrases (ou les propositions).*“ (Tomassone 1996: 79)

Dle Tomassone (1996: 79) nejsou konektory součástí věty. V tomto ohledu se její pojetí rozchází s J. Hrbáčkem (1994: 55), pro nějž je konektor její součástí.

Konektory tvoří u Tomassone relativně uzavřenou skupinu, do které však mohou patřit i výrazy, které se ve funkci konektoru objevují jen příležitostně (např. adverbium *finalement* nebo jmenná či předložková spojení).

Tomassone rozlišuje dvě hlavní kategorie konektorů (1996: 79):

1. Konektory, které člení text na základě skutečnosti (reality) vzhledem k času a prostoru a které dále rozděluje na dvě podskupiny:
  - a) konektory časové (*connecteurs temporels*)
  - b) konektory prostorové (*connecteurs spatiaux*)
2. Konektory, které vymezují etapy logické úvahy neboli konektory argumentativní (*connecteurs argumentatifs*).

Zatímco užití časových a prostorových konektorů převládá v textech narativních a deskriptivních, argumentativní konektory jsou příznačné pro texty argumentativní. Ani pro jednu kategorii konektorů však není toto užití výhradní. Podobně mohou některé konektory nabývat v závislosti na kontextu různých významů a podle nich se řadit k té či oné kategorii. Např. *d'un côté...de l'autre* se může užít ve významu místním nebo uvozovat dva protichůdné argumenty (1996: 79).

Každou z výše jmenovaných kategorií konektorů Tomassone charakterizuje blíže (1996: 79 – 85).

Časové konektory, které člení text dle chronologického sledu událostí, rozděluje podle typu následnosti (*succession*):

- Následnost jednoduchá (*Succession pure et simple*): *alors, après, ensuite, puis..., et*
- Následnost postupná: rozlišení fází průběhu (*Succession par paliers: distinction de stades dans le déroulement*): *d'abord – ensuite, puis... - enfin, finalement; premièrement, deuxièmement...*
- Následnost řízená vzhledem k okamžiku promluvy (*Succession ordonnée par rapport au moment de l'énonciation*): *hier, aujourd'hui, demain; la semaine prochaine, le mois dernier; dans un mois, dans un an...*

Prostorové konektory, nejčastěji zastoupené příslovci, příslovečnými nebo předložkovými spojeními, se mohou vztahovat jak k objektivnímu prostoru, tak k prostoru

intertextovému nebo ke komunikační situaci. Často se přitom jedná o párová antonyma (*paires antonymiques*): *ici / là (là-bas)*; *loin (de) (au loin) / près (auprès, tout près) (de)*; *(au) dessus (de) / (au-) dessous (de)*; *devant / derrière*; *à gauche (de) / à droite (de)*; *d'un côté (de) / de l'autre (côté) (de)*...

V tomto pojetí se časové a prostorové konektory R. Tomassone blíží pojetí textových konektorů v *Mluvnici češtiny 3* (1987: 706), označovaných jako časové a prostorové relátory.

Některá předložková spojení ve funkci příslovečného určení místa vytčená na začátku věty mohou dle Tomassone fungovat jako prostorové konektory (př. ***Derrière la maison, on avait construit un chenil...***; 1996: 80). Dokonce se můžeme setkat, i když v uvozovkách, s označením *connecteurs «circonstanciels»*, tedy konektory „příslovečné“ (Tomassone, Petiot 2002: 262).

Argumentativní konektory Tomassone (1996: 80 – 85) dále člení dle konkrétních argumentativních záměrů mluvčího:

- Konektor konkluzivní, shrnující (*Conclusion*): *donc (de consécution, de reprise, de surprise* – poslednímu přiřítá i jistou modální hodnotu), *ainsi, aussi, par conséquent* – tyto konektory mají jistou logickou vazbu na předcházející kontext, patří sem však i takové, které ji nemají, pouze text určitým způsobem „uzavírají“ nebo shrnují (*formules de clôture*; 1996: 82) – *en tout cas, de toute façon, quoi qu'il en soit..., enfin, finalement, somme toute, en résumé, en conclusion...*
- Adice (*Addition*): a) akumulace (*accumulation*) – *et, où, aussi, également, de même, encore, en outre*; reformulace (*reformulation*) – *c'est-à-dire, autrement dit, en d'autres terme*; b) gradace (*gradation*) – *et même, de plus, par surcroît, non seulement...mais encore; d'ailleurs; or...donc*
- Logické vztahy (*Relations logiques*): a) explikace (*explication*) - (příčina - *cause*) - *car, parce que, puisque*; b) opozice (*opposition*) – *mais* (reformulační, přípustkové), *certes/sans doute/il est vrai...mais* (tyto konektory v kombinaci s *mais* často uvozují přípustku; 1996: 85); *cependant, pourtant, toutefois, néanmoins, quoique, bien que, au contraire...*

Tento typ argumentativního konektoru, který má schopnost vyjádřit určitý vztah, do kterého se promítá myšlenkový odraz mluvčího (odůvodnění, vyvrácení, přípustka), zmiňuje i *Mluvnice češtiny 3* (1987: 686) a stejně jako to činí Tomassone na příkladu konektoru *donc*, přiřítá *Mluvnice češtiny 3* některým konektorům modální hodnotu (1987: 708).

Ačkoli má uvedená klasifikace konektorů na časové, prostorové a argumentativní mnoho společného s pojetím kategorie konektorů v *Mluvnici češtiny 3* (1986: 686), existuje mezi pojetím konektoru u R. Tomassone a v *Mluvnici češtiny 3* jeden zásadní rozdíl. Konektory dle Tomassone totiž fungují i uvnitř souvětí a v tomto ohledu tedy mají blíže k Danešovu pojetí konektoru nebo k Hrbáčkovu pojetí junktoru.

Tomassone přímo neuvádí slovnědruhové zařazení konektorů, ale z výčtu příkladů u jednotlivých kategorií konektorů jasně plyne, že se jedná o poměrně širokou skupinu, ve které jsou zastoupeny spojky souřadící, příslovce, příslovečná a jmenná spojení a předložkové výrazy.

2.2.1.2 Grammaire méthodique du français

Grammaire méthodique du français (1994) se sice převážně věnuje jazyku z hlediska morfolgie a syntaxe, její autoři Martin Riegel, Jean-Christophe Pellat a René Rioul však v popisu jazyka od morfo-syntaxe postupně dospívají až k hledisku textovému, kterému je věnovaná poslední část jejich publikace. Konektory autoři zařazují do kapitoly věnované strukturaci textu a vedle tematického navazování a anafory je vymezují jako prostředky textové koherence. Nabízejí pro ně následující definici: „(...), *les connecteurs sont des éléments de liaison entre des propositions ou des ensembles de propositions; ils contribuent à la structuration du texte en marquant des relations sémantico-logiques entre les propositions ou entre les séquences qui le composent.*“ (Riegel, Pellat, Rioul 1994: 616)

Jejich vymezení je tedy téměř shodné s pojetím R. Tomassone (1996: 79). Funkci konektorů k sobě textové jednotky připojovat autoři navíc vymezují vůči funkci interpunkčních znamének, která od sebe naopak jednotlivé části textu oddělují. Role těchto dvou prostředků se tak v textu vzájemně doplňují (1994: 617).

Riegel, Pellat, Rioul nabízejí dvojí pojetí konektoru. V užším smyslu slova konektory zajišťují spojení uvnitř souvětí, jedná se tak o spojky souřadící a podřadící, vyjadřující jistý sémantický vztah, zejména pak vztahy typu příčina-následek (*car, donc, parce que, de sorte que, ...*) a opozice-připustka (*mais, bien que, ...*). V širším smyslu slova za konektory považují všechny prostředky, které zajišťují uspořádání textu, tzv. textové organizátory. Kromě spojek sem řadí příslovce (*alors, puis, ensuite*), předložková spojení (*d'une part, d'autre part, en tout cas, en fin de compte, ...*), prezentativy (*c'est, voilà*), výrazy reformulace (*c'est-à-dire, autrement dit*), dále některé číslovky (*le premier, le deuxième, le troisième, ...*) a

výrazy vyjadřující umístění (*en bas, en haut, à gauche, à droite*). Konektor v tomto pojetí tak neomezují pouze na jakýsi logický operátor (*opérateur logique*; 1994: 617) vyjadřující mezipropoziční vztahy, ale přičítají mu i jistou funkci diskurzivní, která v textu odráží organizační strategie mluvčího. Na důležitost této diskurzivní funkce konektorů autoři upozorňují hlavně u argumentativních textů a pro ilustraci uvádějí možné rozdílné hodnoty, kterých mohou v tomto typu textů nabývat konektory *mais, parce que* nebo *puisque*. Ačkoli existují konektory charakteristické pro daný typ textu (konektory časové a prostorové v textech narativních a deskriptivních, konektory argumentativní v textech argumentativních), nevylučuje to jejich užití v jiných typech textů. Obecně tak platí, že se funkce konektoru odvíjí od typu textu, ve kterém je ho užito. Jako příklad uvádějí autoři příslovce *alors*, které v narativním textu značí chronologický sled událostí, kdežto v textu argumentativním se jeho role blíží konkluzivnímu konektoru *donc*. Faktorů, které ovlivňují význam konektoru, je tedy několik, a proto je nemožné přisoudit každému jednomu konektoru pouze jeden výhradní význam. Ke stejnému závěru dochází v tomto ohledu i R. Tomassone (1996: 79).

V každém případě ale pojem „konektor“ autoři omezují pouze na výrazy, které nejsou součástí věty (1994: 617). V tomto bodě se opět shodují s pojetím R. Tomassone a rozchází s J. Hrbáčkem. Za konektory tedy považují jazykové jednotky, které plní funkci konektoru vždy, tedy spojky (*car, mais, parce que, ...*), příslovce (*alors, puis, ...*), spojení typu *d'abord, d'autre part* apod., a dále takové jednotky, které plní kromě konektorové funkce i funkce další a objevují se nejčastěji na začátku vět (*en effet, finalement*).

Kolektiv autorů Riegel, Pellat, Rioul (1994: 618) klasifikuje konektory shodně s R. Tomassone (1996: 79) do dvou kategorií:

1. Konektory, které text člení vzhledem k realitě. I tuto kategorii autoři dále dělí:
  - a) konektory časové (*connecteurs temporels*)
  - b) konektory prostorové (*connecteurs spatiaux*)
2. Konektory, které člení postupy v logické úvaze. Tuto skupinu však dále rozdělují odlišně od R. Tomassone, a to na tři podskupiny:
  - a. konektory argumentativní (*connecteurs argumentatifs*)
  - b. konektory výčtové (*connecteurs énumératifs*)
  - c. konektory reformulační (*connecteurs de reformulation*)

Jejich *Grammaire méthodique du français* (1994: 618 – 623) jednotlivé kategorie konektorů blíže specifikuje.

Konektory časové vymezují v textu chronologickou následnost událostí (*alors, après, ensuite, et, puis*). Tento typ konektorů řadí Tomassone k jednoduché následnosti (*succession pure et simple*). Zároveň časové konektory umožňují spojení textových jednotek do homogenního celku a rozčlenění textu na jednotlivé sekvence (*d'abord – ensuite, puis – enfin, finalement*). Tato skupina konektorů pak odpovídá postupné následnosti (*succession par paliers*) u Tomassone. Třetí skupinu, která vyjadřuje následnost událostí řízenou vzhledem k okamžiku promluvy (*succession ordonnée par rapport au moment de l'énonciation*) a kterou uvádí u skupiny časových konektorů Tomassone (1996: 79), však u autorů Riegel, Pellat, Rioul nenajdeme. Na rozdíl od Tomassone tito autoři mezi konektory neřadí výrazy s anaforickou funkcí (1994: 617). Podotýkají sice, že deiktika (*hier, aujourd'hui, demain*) a anaforické výrazy (*la veille, le lendemain, après cela, depuis* apod.) k členění textu z hlediska časového určení přispívají, ale nikoli v rámci kategorie konektorů (1994: 619).

Konektory prostorové jsou svým užitím charakteristické pro popis. Nejčastěji mají formu příslovcí, příslovečných nebo předložkových spojení (*ici, là, en haut, en bas, à gauche, à droite, devant, derrière, au-dessus, en-dessous* apod.). U výrazů fungujících v páru (*d'un côté/de l'autre côté, d'une part/d'autre part*), které u této kategorie uvádí i Tomassone, pak autoři zmiňují jejich častý výskyt v textech argumentativních s efektem paralely.

Argumentativní konektory mohou v rámci členění logické úvahy vyjadřovat následující významy (1994: 619 – 622):

- Opozice-připustka: *mais* (ve významu připustky i reformulace; podobně Tomassone, 1996: 85); *pourtant, cependant, néanmoins, toutefois, quand même, malgré tout; en revanche, par contre, au contraire; certes/il est vrai...mais; bien que, quoique*
- Explikace, odůvodnění: *car, parce que, puisque; en effet*
- Komplementace/doplnění: *or...donc, d'ailleurs, et même, de plus, par surcroît, non seulement...mais encore*
- Konektor konkluzivní, shrnující: *donc, alors; aussi, c'est pourquoi, par conséquent; ainsi; en tout cas, de toute façon, quoi qu'il en soit; somme toute, tout bien considéré, après tout, enfin, en définitive, finalement; en résumé, en conclusion*

Jako výčtové konektory (1994: 622) se mohou uplatnit konektory časové (*d'abord, ensuite, enfin*), prostorové (*d'une part, d'autre part*), argumentativní nebo výrazy pro tuto kategorii vlastní. Výčtové konektory mají dva typy funkcí. Jeden typ konektorů v rámci

významového adičního vztahu položky do výčtu pouze přidává (*et, ou, aussi, également, de même*), druhý je přidává a zároveň stupňuje (*encore, en outre, de plus, en plus*). Tento typ konektorů s identickým významovým rozlišením najdeme u Tomassone v kategorii argumentativních konektorů s významem adice, z čehož je tedy zřejmé, že pojetí argumentativních konektorů je u autorů Riegel, Pellat, Rioul užší než u Tomassone. Druhý typ výčtových konektorů položky ve výčtu hierarchizuje od počátku k závěru (*d'abord, d'emblée, tout de suite – alors, après, ensuite, puis – enfin, bref, voilà*).

S typem konektorů, které k sobě na základě adice přiřazují i položky výčtu, jsme se již setkali v *Mluvnici češtiny 3* (1987: 711), ta však tento druh konektorů nijak specificky neoznačuje.

Reformulační konektory, které Tomassone rovněž řadí mezi konektory argumentativní s adičním významem, mají za cíl usnadnit příjemci textu jeho výklad. Podobně jako u výčtových konektorů i zde autoři Riegel, Pellat, Rioul (1994: 622) rozlišují dva typy konektorů reformulačních: konektory s metajazykovou funkcí (*autrement dit, en un mot, en d'autres termes, c'est-à-dire*) a konektory časové, argumentativní nebo výčtové s významem shrnujícím (*enfin, finalement, en fin de compte, somme toute, en somme, en définitive, en résumé, en conclusion* apod.). Na závěr této kategorie autoři uvádí konektor *bref*, který v sobě spojuje obě tyto funkce.

V závěru kapitoly věnované konektorům autoři zdůrazňují důležitou úlohu konektorů v rámci uspořádání textových jednotek a jejich vzájemného usouvztažnění v textu. Zvláště pak vyzdvihují nezbytnou přítomnost konektorů v textech deskriptivních a argumentativních. Jako extrémní případ četnosti výskytu konektorů uvádějí texty typu „résumé“.

2.2.1.3 Jean-Michel Adam

S kategorií tzv. textových organizátorů, zmiňovanou v rámci širšího pojetí konektoru u autorů *Grammaire méthodique du français* se setkáváme i u představitele textové lingvistiky, J.-M. Adama. Ten však vedle kategorie tzv. organizátorů (*organisateurs*) rozlišuje ještě samostatnou kategorii konektorů (*connecteurs*). Obě kategorie mají společnou funkci členit (*segmenter*) a navazovat (*lier*) výpovědní jednotky i větší textové úseky (1999: 59).

V kategorii organizátorů J.-M. Adam (1999: 58) dále rozlišuje organizátory:

- Časové (*Temporels*): *puis*
- Prostorové (*Spatiaux*)

- Ukazatele strukturace konverzace (*Marqueurs de structuration de la conversation*): *bon, ben, pis, alors...*; a fatické výrazy
- Ukazatele lineárního zapojení (*Marqueurs d'intégration linéaire*): *d'une part, d'autre part, d'abord, ensuite, enfin...*
- Výrazy uvozující shrnutí, reformulaci (*Traces méta-énonciatives introductrices de reformulations*): *bref, en somme, en fin de compte...*
- Výrazy uvozující myšlenky jiných mluvčích k vymezenému tématu (*Introduceurs d'univers de discours*): *selon, pour, d'après...*

Kategorii konektorů odlišuje J.-M. Adam od organizátorů následovně: „*A la différence des organisateurs, les connecteurs orientent argumentativement la chaîne verbale en déclenchant un retraitement d'un contenu propositionnel (...), soit comme un argument, soit comme une conclusion, soit comme un argument chargé d'étayer ou de renforcer une inférence ou encore comme un contre-argument.*“ (Adam 1999: 59)

Z výše citovaných nárysů kategorie organizátorů a konektorů v pojetí J.-M. Adama je možné následující srovnání s klasifikací konektorů R. Tomassone. Kategorie „*organisateurs*“ J.-M. Adama koresponduje s „*connecteurs temporels et spatiaux*“ R. Tomassone a kategorie „*connecteurs*“ odpovídá u Tomassone kategorii „*connecteurs argumentatifs*“.

Grammaire méthodique du français (1994) autorů Riegel, Pellat, Rioul užívá označení „*organisateurs textuels*“ pro pojmenování širšího pojetí konektoru obecně. V rámci tohoto pojetí pak rozlišuje „*connecteurs temporels, spatiaux, argumentatifs, énumératifs, de reformulation*“. Označení „*organisateurs textuels*“ v sobě tedy zahrnuje všech pět kategorií konektorů a není tedy, jak by se na první pohled mohlo zdát, synonymní ke kategorii „*organisateurs*“ J.-M. Adama.

V jedné ze svých pozdějších prací, *La linguistique textuelle. Introduction à l'analyse textuelle des discours* (2006), J.-M. Adam nabízí poněkud odlišnou klasifikaci konektorů. Obecnou kategorii konektorů (*classe générale des connecteurs*) dělí na tři skupiny, které dále člení (2006: 117 – 125):

1. Konektory argumentativní (*Connecteurs argumentatifs*):
  - argumentativní konektory označující argument (*connecteurs argumentatifs marqueurs de l'argument*) – odůvodnění, explikace (*parce que, puisque, car, en effet, comme, même, d'ailleurs...*)

- argumentativní konektory označující závěr (*connecteurs argumentatifs marqueurs de la conclusion: donc, alors, par conséquent...*)
  - kontra-argumentativní konektory označující silný argument (*connecteurs contre-argumentatifs marqueurs d'un argument fort: mais, pourtant, néanmoins, cependant, quand même, toutefois...*)
  - kontra-argumentativní konektory označující slabý argument (*connecteurs contre-argumentatifs marqueurs d'un argument faible: certes, bien que, malgré, quoique...*)
2. Organizátory a ukazatele textové (*Organisateurs et marqueurs textuels*):
- organizátory prostorové (*organisateurs spatiaux: à gauche/à droite, devant/derrière, (au-) dessus/dessous, plus loin, d'un côté/de l'autre...*)
  - organizátory časové (*organisateurs temporels: alors, d'abord, ensuite, et puis, depuis, après, la veille, le lendemain, trois jours plus tard*)
  - organizátory výčtové (*organisateurs énumératifs*): adiční (*additifs: et, ou, aussi, ainsi que, avec cela, de même, également, en plus...*), ukazatele lineárního zapojení (*marqueurs d'intégration linéaire*) – úvodní ukazatele (*marqueurs d'ouverture: d'abord, premièrement, en premier lieu*), ukazatele přechodu (*marqueurs de relais: ensuite, puis, en second lieu, et*), konkluzivní ukazatele (*marqueurs de clôture: enfin, en dernier lieu, c'est tout, pour terminer, en conclusion*)
  - ukazatele uvádějící (další) téma (*marqueurs de changement de topicalisation: quant à, en ce qui concerne*)
  - ilustrační a exemplifikační ukazatele (*marqueurs d'illustration et d'exemplification: par exemple, notamment, en particulier, comme, entre autres, ainsi...*)
3. Ukazatele pozice mluvčího (*Marqueurs de prise en charge énonciative*):
- ukazatele uvozující zdroje vědění (*marqueurs de cadres médiatifs/sources du savoir: selon, d'après, pour, de source sûre...*)
  - reformulační ukazatele (*marqueurs de reformulation: c'est-à-dire, autrement dit, en un mot, en d'autres termes...*)
  - ukazatele strukturační konverzace (*marqueurs de structuration de la conversation: bon, ben, pis, alors...*) a fatické výrazy (*tu sais, tu vois, euh...*)

Při srovnání těchto dvou klasifikací konektorů J.-M. Adama, si povšimneme, že původní kategorie „*connecteurs*“ je blíže specifikovaná jako „*connecteurs argumentatifs*“,

což odpovídá našemu dřívějšímu závěru, že tato kategorie funkčně odpovídá kategorii argumentativních konektorů R. Tomassone. Tato kategorie argumentativních konektorů je navíc podrobně zpracovaná a rozdělená na další čtyři podskupiny. Dále k původním dvěma kategoriím, „*organisateurs*“ a „*connecteurs (argumentatifs)*“, přibyla kategorie třetí, „*marqueurs de prise en charge énonciative*“. Zde se v podstatě jedná o několik typů konektorů vyňatých z původní kategorie „*organisateurs*“, ke které ale naopak přibylo několik dalších druhů konektorů, označovaných převážně jako ukazatele (*marqueurs*).

Mezi některými kategoriemi této rozšířené klasifikace J.-M. Adama lze vyčíst jistou podobnost s pojetím konektorů v *Mluvnici češtiny 3* (1987). Jedná se o podobnost zejména druhé výše zmiňované kategorie textových organizátorů a ukazatelů (*organisateurs et marqueurs textuels*) s typy konektorů, které ovšem *Mluvnice češtiny 3* mnohdy řadí až na okraj kategorie konektorů, například s orientačními ukazateli (kam začleňuje tzv. časové a prostorové reláty, které navazují textové jednotky na základě interního textového času a prostoru; 1987: 706) nebo s konektory „kompozičními“ (1987: 707). Dále *Mluvnice češtiny 3* (1987: 711 – 712) zmiňuje i textové konektory uvádějící položky ve výčtech, a to různými možnými způsoby (adiční přiřazování, uvedení výčtu, signalizace postupu jednotlivých položek, uzavírání výčtu), které odpovídají vnitřnímu členění kategorie výčtových organizátorů J.-M. Adama (*organisateurs énumératifs*). Jistou podobnost bychom pak mohli nalézt i mezi ukazateli strukturace konverzace (*marqueurs de structuration de la conversation*) a výrazy, které *Mluvnice češtiny 3* označuje jako tzv. členící signály (1987: 706) a kterým však spíše než funkci konektivní přiřítá funkci kontaktní.

Stejně jako autoři Riegel, Pellat, Rioul nebo R. Tomassone i J.-M. Adam ke konektorům nejčastěji řadí spojky souřadící (*mais, donc, or, car*), podřadící (*parce que, comme*), příslovce a příslovečná spojení (*en effet, par conséquent, quoi qu'il en soit, ainsi*) a některá spojení jmenná a předložková (*malgré cela*). Shodně také podotýká (2006: 118), že funkce a četnost užití konektorů závisí na typu textu a v tomto tvrzení se přímo odvolává na *Grammaire méthodique du français* (1994: 623). Sám pak vyzdvihuje důležitou roli textových organizátorů (*organisateurs textuels*) a reformulačních ukazatelů (*marqueurs de reformulation*) v textech deskriptivních. Tomuto aspektu se pak podrobněji věnuje v druhé části *Éléments de linguistique textuelle* (1990: 143 – 190). Podobně jako kolektiv autorů Riegel, Pellat, Rioul (1994: 617) i J.-M. Adam (1990: 150) upozorňuje na komplementární úlohu textových organizátorů a interpunkce z hlediska sémanticko-pragmatického členění

textu, pouze morfo-syntaktické členění se z jeho pohledu nejeví jako dostačující a je tedy potřeba brát v úvahu i pragmatickou dimenzi textu.

2.2.1.4 Gérard Vigner (FLE), Sophie Moirand (FLE)

Klasifikaci konektorů od autorů Riegel, Pellat, Rioul v *Grammaire méthodique du français* přebírá Gérard Vigner, autor *La grammaire en FLE* (2004: 68), určené učitelům francouzštiny-cizího jazyka. Svou pozornost však dále zaměřuje jen na dvě konkrétní skupiny konektorů „logických“ (*connecteurs logiques*) vyjadřujících příčinu (2004: 69) a následek (2004: 70) a dále na skupinu konektorů vyjadřujících shrnutí či závěr, které řadí mezi konektory „rétorické“ (*connecteurs rhétoriques*; 2004: 71). Výklad a užití zmiňovaných typů konektorů se totiž dle G. Vignera jeví pro nerodilé mluvčí jako náročnější, nežli je tomu v případě konektorů časových a prostorových. Podotýká, že mnohé gramatiky sice nabízejí klasifikaci konektorů dle logicko-sémantických vztahů, avšak postrádají jasný výklad případů užívání těchto skupin konektorů. Teprve zasazení těchto jazykových prostředků do kontextu totiž umožní plně pochopit jejich komplexní charakter a významy, kterých mohou v rozdílných kontextech nabývat. Pro ilustraci Vigner uvádí odlišné významy konektorů *parce que*, *car*, *puisque* a *d'ailleurs* v rámci vyjadřování příčinných vztahů, které vysvětluje na konkrétních příkladech (2004: 69).

Podobný pohled na problematiku výkladu konektorů sdílí s Vignerem i Sophie Moirand, autorka gramatiky *Une grammaire des textes et des dialogues* (1990), jejíž výklad, jak už název napovídá, vychází z práce s texty, a která je určena (budoucím) učitelům francouzštiny. Autorka zdůrazňuje, že interpretace funkce konektorů by měla vycházet z kontextu, ve kterém je jich užito. Klasifikace konektorů na základě logicko-sémantických vztahů nepostihuje v celé míře jejich, již tolikrát u frankofonních i českých autorů zmiňovaný, komplexní charakter. Jeden konektor totiž může náležet k několika sémantickým kategoriím a naopak konektory v jedné kategorii mohou vykazovat daný sémantický rys v různé míře. Jako příklad takovéto klasifikace, tedy utřídění na základě logicko-sémantických vztahů, Moirand (1990: 52) uvádí následující klasifikaci Lity Lundquist (1980):

1. *Additif: et, de nouveau, encore, également, de plus, aussi, de même, or, voire*
2. *Énumératif: d'abord, ensuite, enfin, finalement, premièrement, deuxièmement, a), b), c)*

3. *Transitif: d'ailleurs, d'autre part, du reste, en outre*
  4. *Explicatif: car, c'est que, c'est-à-dire, en d'autres termes, à savoir*
  5. *Illustratif: par exemple, entre autres, notamment, en particulier, à savoir*
  6. *Comparatif: ainsi, aussi, plus..., moins...; plutôt, ou mieux*
  7. *Adversatif: or, mais, en revanche, au contraire, par contre, d'un côté – d'un autre côté*
  8. *Concessif: toutefois, néanmoins, cependant*
  9. *Causatif/consécutif/conclusif: c'est pourquoi, donc, ainsi, en effet, aussi, en conséquence, alors*
  10. *Résumatif: bref, en somme, enfin*
  11. *Temporel: d'abord, ensuite, puis, en même temps, plus tard, alors*
  12. *Métatextuel: voir p., cf. p., comme il a été signalé plus haut*
- (S. Moirand, 1990: 52, cit. L. Lundquist 1980)

Zajímavá je na tomto utřídění klasifikace „odrážek“ v textu *a*), *b*), *c*) jako výčtových konektorů (*connecteurs énumératifs*).

2.2.2 Sémantické hledisko

2.2.2.1 Patrick Charaudeau

P. Charaudeau v *Grammaire du sens et de l'expression* (1992) zastává v pojetí konektoru sémantické východisko. Konektory vnímá jako formální prostředky vyjádření logických vztahů. Kromě konektorů mají tuto funkci i tzv. „*mots lexicaux*“⁴, některé větné konstrukce (př. gerundium, participiální a infinitivní konstrukce) a interpunkce (1992: 496). Vymezení funkce konektorů vůči interpunkci užili i autoři Riegel, Pellat, Rioul (1994: 617) a J.-M. Adam (1990: 150).

Častěji než označení „*connecteur*“ ale Charaudeau používá termíny „*marque*“, „*relateur*“ či „*ouvreur*“ a kategorii konektorů nazývá „*mots grammaticaux*“, přičemž všechny výrazy uvádí jako synonymní (1992: 496).

S termínem „*relátor*“ jsme se již setkali v *Mluvnici češtiny 3* (1987: 706), kde se však tohoto termínu užívá k označení specifického druhu konektoru (časové a prostorové relátory;

---

⁴ Jako „*mots lexicaux*“ chápe Charaudeau (1992: 496) slova, jejichž význam implicitně vyjadřuje daný logický vztah. Př. „*La consommation d'alcool **rend** déficient.*“ - „*Si on consomme trop d'alcool, alors on devient déficient.*“ (Charaudeau 1992: 496)

viz kap. 2.1.1.3), a který v tomto případě není synonymní k termínu P. Charaudeau „*relateur*“, jenž pojmenovává „konektor“ obecně.

V rámci sémantického pojetí dané problematiky Charaudeau (1992: 496 – 497) upozorňuje na polysémičnost některých relátorů. Jeden relátor může v závislosti na kontextu vyjadřovat několik různých logických vztahů. Jako příklad uvádí užití relátoru *et* ve třech odlišných logických vztazích, tedy ve třech odlišných kontextech – adice, následek a opozice (1992: 496) nebo relátoru *si* v logickém vztahu restrikce, opozice, implikace a explikace (1992: 547 – 548). Zároveň dodává, že tato situace funguje i opačně, a sice že jeden logický vztah může být vyjádřen několika různými relátory, a ilustruje ji na konkrétním příkladu významového vztahu implikace vyjádřené čtyřmi odlišnými relátory – *si, quand, qui, que* (1992: 496).

P. Charaudeau (1992: 497) rozlišuje následující typy logicko-sémantických vztahů:

- Konjunkce (*et, ni, avec*)
- Disjunkce (*ou, ou – ou, soit – soit, tantôt – tantôt, parfois – parfois, ni - ni*)
- Restrikce (*mais, pourtant, or, même si, bien que*)
- Opozice (*pendant que, alors que, tandis que, quand; et, si*)
- Příčinnost: implikace (*si – alors, à condition que, pourvu que, à force de, faute de, chaque fois que, seul...*), explikace (*parce que, comme, vu que, car, en effet, au point que, du moment que, sous prétexte que, donc, ainsi, afin de, pour...*), hypotéza (*si, au cas où, si par hasard, à supposer que, même si, en l'absence de*)

Z příkladů relátorů uvedených u jednotlivých logických vztahů je tedy zřejmé, že relátorem mohou být spojky a spojkové výrazy, příslovce a příslovečná spojení a stejně tak i předložky a spojení předložková.

Charaudeau v kontextu vzniku významových vztahů hovoří o spojování tzv. „*assertions*“, tedy tvrzení, která obsahují alespoň jeden (konjunkce, disjunkce, restrikce) či více (opozice) společných (ve smyslu významově shodných) konstitutivních prvků (*élément(s) constitutif(s)*). Z příkladů uváděných u jednotlivých významových vztahů je pak patrné, že v Charaudeauvě pojetí může konektor spojovat jak větné členy, tak i věty. Například v případě konjunkce tak rozlišuje konjunkci vnitřní, „*conjonction interne*“ (1992: 498; př. 1.), a konjunkci vnější, „*conjonction externe*“ (1992: 499; př. 2.).

Př. 1. *Jacques est grand et fort.* (Charaudeau 1992: 498)

2. *Le soleil s'est couché, et le vent est tombé.* (Charaudeau 1992: 499)

Jako možné varianty vztahu konjunkce Charaudeau (1992: 501 – 503) uvádí adici (*et, de même que, aussi, ainsi que*), asociaci (*avec, accompagné de, en compagnie de*) a vzájemnost (*et*). Dodává, že uvedené logické vztahy navíc z kontextu získávají další přidružené významové vztahy, tzv. kontextové efekty (*effets contextuels*; 1992: 503). Například logický vztah konjunkce adiční (*conjonction d'addition*) může mít v kontextu navíc význam:

- následnosti: *Il parle et se tait.*
- současnosti: *Il travaille vite et bien.*
- přibližnosti: *Dix heures et quelques.*
- ekvivalence: *Paris a dix millions d'habitants et 20% de la population française.*
- navýšení: *Cela n'est pas et ne sera pas!*
(Charaudeau 1992: 503)
- opozice: *Oui, bien sûr, il a menti. Mais il y a mensonge et mensonge.*
- restrikce: *Il voudrait boire, et ce n'est pas permis; il voudrais peut-être mourir et nous ne le voulons pas.*
- následku: *Continue à faire le fou au volant, et tu auras un accident.*
(Charaudeau 1992: 504)

Vzhledem k četnosti významových vztahů, které může relátor *et* vyjadřovat, vyvstává otázka, zda by se na něj mělo již od počátku nahlížet jako na polysémický relátor nebo zda se mu má v první řadě přiznat logicko-sémantický vztah konjunkce, ke kterému se pak teprve z kontextu mohou připojovat další přidružené významy. K tomuto druhému přístupu se pak přiklání i sám Charaudeau (1992: 504).

Podobným způsobem jako významový vztah konjunkce analyzuje Charaudeau i další čtyři zbývající logické vztahy, tedy disjunkci, restrikci, opozici a příčinnost. Ve druhé části práce se budeme podrobněji věnovat dvěma z těchto vztahů, opozici a restrikci, které pro nás mají význam vzhledem k tematickému zaměření na přípustkové vztahy a konektory. Pouze krátce předešleme, že Charaudeau rozlišuje opozici a přípustku jako dva rozdílné typy logických vztahů (1992: 522) a pojednává o nich tedy odděleně. Přípustku pak vymezuje v rámci logického vztahu restrikce jako tzv. restrikci přípustkovou (1992: 518).

2.2.2.2 Geneviève-Dominique de Salins (FLE)

Geneviève-Dominique de Salins, autorka *Grammaire pour l'enseignement/apprentissage du FLE* (1996), ve svém přístupu k problematice konektoru využívá sémantické východisko stejně jako P. Charaudeau, ale obohacuje jej navíc o pragmatickou složku.

De Salins stejně jako Charaudeau nepoužívá pro označení „konektoru“ jednotnou terminologii. Zatímco v Charaudeauově *Grammaire du sens et de l'expression* převažoval termín „*relateur*“, de Salins (1996: 209 – 230) používá hned několik termínů současně s přibližně stejnou frekvencí výskytu - „*traces argumentatives*“, „*mots du discours*“, „*marqueurs*“, „*connecteurs (logiques)*“, „*signaux discursifs*“. Termín „*connecteur*“ užívá konkrétně u následujících výrazů: *car, puisque, c'est pour cela que, c'est pourquoi, en revanche, en dépit de, par contre, alors que, bien que, au lieu de, avoir beau, malgré, cependant, tandis que, mais, quoique, en tout cas, de toute façon* (1996: 212 – 227), ale zároveň některé z nich označuje také jako „*marqueurs*“ (ukazatele). Termín „*connecteur*“ tedy není u těchto výrazů výhradním pojmenováním, což činí výklad de Salins dosti zmateným.

Kromě funkce vyjadřovat logicko-sémantické vztahy přičítá tedy de Salins konektorům i jistou funkci pragmatickou. Konektory člení obsah výpovědi v rámci logických vztahů a navíc vyjadřují subjektivní postoj mluvčího ke sdělovanému obsahu a také k příjemci sdělení. Tento subjektivní postoj může navíc podpořit i mluvčím zvolený typ větné konstrukce. Kromě gerundia, které v rámci vyjádření logických vztahů zmiňuje i Charaudeau (1992: 496), se jedná například o situaci, kdy vedlejší věta vyjadřující určitý logický vztah (př. příčina) předchází větě hlavní a tato její výchozí pozice je výrazem subjektivního postoje mluvčího (1996: 211).

Na druhé straně de Salins uvádí i konektory, které zmiňovanou pragmatickou funkci nemají a „pouze“ hierarchizují obsah výpovědi v rámci logicko-sémantických vztahů. Dle de Salins se jedná například v rámci příčinného vztahu o logický konektor *car* (1996: 212) a *comme* nebo předložková spojení *par suite de, à la suite de* apod. (1996: 213).

Konektory de Salins blíže charakterizuje v rámci následujících logických vztahů:

- Příčina/následek (*parce que, comme, puisque, vu que.../d'où, c'est pourquoi, donc, alors, par conséquent...*)
- Účel (*pour que, afin de/que, de sorte que + subjunktiv, dans le but de/que, l'objectif étant de/que...*)

- Opozice/přípustka

Kromě konektorů u vztahu příčiny de Salins dále uvádí příklady některých sloves, která mají schopnost svým významem příčinu přímo vyjádřit (*être dû à, provenir, résulter*; 1996: 214). Stejný typ slov, tzv. „*mots lexicaux*“, zmiňuje i Charaudeau (1992: 496).

Jak lze vyčíst z uvedené klasifikace logických vztahů, de Salins na rozdíl od P. Charaudeau pojednává o přípustce dohromady s opozicí (1996: 220 – 224).

V rámci samostatné kapitoly s názvem „*Les traces argumentatives et les mots du discours*“ (1996: 224 – 229) popisuje de Salins výrazy, které dále označuje jako tzv. „*traces argumentatives*“ nebo „*signaux discursifs*“. V jejím pojetí se jedná o výrazy, které se aktivně podílejí na členění obsahu promluvy. Mezi takové zahrnuje ty výrazy, kterými mluvčí nastiňuje příjemci plán své promluvy (*d'abord, ensuite, premièrement, deuxièmement, enfin, en conclusion*), dále výrazy, kterými mluvčí promluvu člení do různých částí, ty se pak buď doplňují, nebo jsou v opozici (*d'une part/d'autre part, en outre, par ailleurs, d'un côté/de l'autre*).

Mnohem subtilnější charakter pak mají dle de Salins (1996: 225) takové „*traces argumentatives*“ (rovněž označované jako „*mots du discours*“), které nejen že se podílí na členění obsahu promluvy, ale hlavně po celou dobu výměny informací blíže určují vztah mezi účastníky komunikace. Tyto výrazy jsou důkazem úsilí účastníků komunikace projevit určitou míru spolupráce a solidarity vůči ostatním. Mluvčí jimi zároveň dává najevo schopnost prezentovat se a obhájit svou pozici platného účastníka komunikace. De Salins (1996: 225) na závěr dodává: „*Les traces argumentatives du discours sont en quelque sortes des marques culturelles discrètes de la cohésion du groupe linguistique.*“ Jako příklady uvádí výrazy *en effet, en fait, au fait*. Zatímco *en effet* značí jistou míru souhlasu mluvčího s adresátem, *en fait* naopak vyjadřuje jistou míru nesouhlasu. *Au fait* pak signalizuje odklonění od hlavního tématu konverzace, jakousi tematickou vsuvku. Podobným způsobem de Salins (1996: 226 – 229) charakterizuje další možné výrazy ve funkci „*traces argumentatives*“, např. *quand même, tout de même, d'ailleurs, en tout cas, de toute façon, du moins, au moins*. K některým z nich se vrátíme v druhé části práce u popisu přípustkových vztahů.

2.2.3 Od morfo-syntaxe k textu

2.2.3.1 Harald Weinrich

Harald Weinrich⁵, další z výrazných osobností textové lingvistiky a autor *Grammaire textuelle du français* (1989), pracuje na poli logických vztahů s termínem „*joncteur*“ (junktor) a „*jonction*“ (spojení). Junktory významově řídí specifický typ textového spojení, „*jonction*“ (spojení). Základem spojení jsou tři členy – tzv. „*base*“ (báze), „*complément*“ (komplement) a „*joncteur*“. Báze představuje člen, který se významově určuje (*trait sémantique déterminable*). Komplement určuje bázi, je nositelem určujícího sémantického rysu (*trait sémantique déterminant*). Junktor určuje směr tohoto významového určení (*détermination*) od komplementu k bázi a navíc sám blíže specifikuje sémantický charakter tohoto určení (1989: 359).

Weinrich (1989: 360) junktory člení na podtřídy na základě gramatických tříd, které představují členy spojení:

1. junktory jednoduché (*joncteurs simples*; např. *et, ou*): spojují funkčně ekvivalentní jazykové znaky
2. předložky (např. *pour, à cause de*), hraničním případem této kategorie jsou „slovesné předložky“ (*prépositions verbales*; komplementem je infinitiv, př. *défense de fumer, le vin à boire*)
3. spojky (např. *si, bien que*)
4. vztažná zájmena (např. *qui, que*)

Dle Weinricha (1989: 360) mohou být komplement i báze tvořeny jedním nebo více jazykovými znaky. Junktory bývají většinou výrazy jednoslovné (např. *mais, quand, dans*), ale mohou být i víceslovné (např. *de sorte que, dans la mesure où*).

Celkový význam spojení se neodvíjí jen od významu jeho členů, ale také od jejich postavení v textu. Na základě pozice, jakou zaujímá báze vůči junktoru a komplementu, Weinrich (1989: 360) rozlišuje tři typy spojení:

- spojení s komplementem postponovaným (*jonction à complément postposé*)
- spojení s komplementem anteponovaným (*jonction à complément antéposé*)
- spojení s komplementem vloženým (*jonction à complément intercalé*)

---

⁵ Harald Weinrich je německý lingvista, jehož publikace *Textgrammatik der französischen Sprache* byla vydána nakladatelstvím Klett (Stuttgart) v roce 1982. Z němčiny do francouzštiny ji přeložili Gilbert Dalgalian a Daniel Malbert a pod názvem *Grammaire textuelle du français* pak vyšla v roce 1989 v nakladatelství Didier/Hatier v Paříži.

První typ spojení, ve kterém jsou členy v pořadí báze – junktor – komplement a které Weinrich rovněž označuje jako „*jonction postdéterminée*“, se v textech vyskytuje nejčastěji (př. *on danse à Vienne*; 1989: 361). Méně běžný je druhý typ spojení, „*jonction prédéterminée*“, kde za sebou následuje junktor – komplement – báze (př. *depuis Napoléon on connaît bien les Corses*; 1989: 362). Třetí typ spojení s komplementem vloženým („*jonction à complément intercalé*“) předpokládá, že bázi tvoří několik jazykových znaků, mezi které je pak možné vsunout junktor a komplement (př. *la création, par Richelieu, de l'Académie Française*; 1989: 364). Tyto tři typy spojení se mohou v textu kombinovat a vzájemně se prolínat.

Jednotlivé podtřídy junktorů (1. – 4.) Weinrich (1989: 366 – 488) dále charakterizuje na základě sémantických rysů, které přinášejí do významového vztahu báze a komplementu. Například junktor *et* má sémantický rys disjunkce, *ou* sémantický rys selektivní, *mais* námitky atd. Některé junktory jsou kombinací dvou sémantických rysů. Příkladem je předložkový junktor *malgré*, který má současně význam příčinnosti a námitky. Přípustková předložka *malgré*, jak ji Weinrich (1989: 414) označuje, uvádí důvod, který však významově odporuje příčině, která se očekává na základě předcházejícího tvrzení v bázi.

Př. *Elle va au travaille malgré son catarrhe.* (Weinrich, 1989: 414)

Báze „*elle va au travaille*“ vyžaduje bližší určení důvodu, komplement „*son catarrhe*“ jí ho sice poskytne, ale jako důvod opačný, tedy důvod „proč do práce nejít“ (1989: 414).

Významově blízká přípustkové předložce *malgré* je dle Weinricha (1989: 414) předložka *en dépit de*.

Př. *Je fume même en dépit du danger d'attraper un cancer.* (Weinrich, 1989: 414)

Stejně jako zmíněné předložkové junktory *malgré* a *en dépit de* začleňuje Weinrich i ostatní junktory se sémantickým rysem přípustky ke vztahům kauzálním. Dalším junktorům vyjadřujícím přípustku se budeme podrobněji věnovat ve druhé části naší práce.

3 Vymezení pojmu „konektor“ v předkládané práci

V této části práce vymežíme, co rozumíme pod pojmem „konektor“. Naše pojetí konektoru bude ve velké míře inspirováno pojetím konektoru v lingvistické studii F. Daneše *Věta a text* (1985), které jsme popsali v první části naší práce (kap. 2.1.1.1). Stejně jako F. Daneš uplatníme v našem přístupu hledisko sémanticko-pragmatické, ale kategorii konektorů budeme z hlediska slovnědruhového zařazení vnímat úžeji než Daneš.

Ve shodě s F. Danešem (1985: 146) považujeme konektory za funkční slova ve výstavbě věty a textu. Podle Daneše (1985: 172) mají konektory povahu relátorů – spojují věty uvnitř souvětí (parataxe, hypotaxe), samostatné věty („přes tečku“) nebo bloky vět v souvětí, ale stejně tak mohou spojovat i výrazy nevětné na pozici větných členů. Toto spojování probíhá na základě logicko-sémantických koherenčních vztahů, které vytvářejí jakési obecné pozadí, jež konektory dále modifikují a obohacují o aspekty pragmaticko-komunikativní (Daneš 1985: 172 – 173). Význam konektorů tak nejen hierarchizuje obsahy vět (výpovědí) na základě vztahů logicko-sémantických, ale odráží i postoje, soudy, záměry nebo zkušenosti mluvčího. Jak Daneš (1985: 172) poznamenává, konektory se tedy vyznačují komplexním sémantickým charakterem.

Konektory se dále významně podílí na výstavbě kontextu. Mají funkci kontextualizační, tedy funkci zapojovat věty do kontextu. Nejtypičtější je pro konektory navazování anaforické, tedy odkazování na kontext předcházející. Některé konektory, jak uvidíme později, jsou však schopny navazovat i kataforicky, na kontext následující. Konektory mohou rovněž odkazovat za hranice své věty k určité presupozici, jež není explicitně vyjádřena, a zároveň poukazovat k této větě jako k materiálu, ze kterého je třeba obsah presupozice konstruovat (Daneš 1985: 162), v takovém případě se jedná o navazování endoforické (Daneš tuto funkci uvádí u kategorie kontextualizátorů; 1985: 162). Konektory mají ale schopnost poukazovat i mimo text, k mimojazykové skutečnosti, tedy ke společným vědomostem a zkušenostem mluvčího a příjemce textu, v tomto případě hovoříme o navazování exoforickém.

Všechny tyto výše popsané vlastnosti konektoru dokládají komplexnost funkčního charakteru těchto jednotek, na kterou upozorňoval i Daneš (1985: 185), kde složka logicko-sémantická představuje jakýsi základ, na který se dále vrství složky další – sémantické, pragmaticko-komunikativní, textové (Daneš 1985: 185). Tyto složky obsah výpovědi dále modifikují ve vztahu ke kontextu nebo ke komunikační situaci.

Konektory v našem pojetí nejsou součástí větné struktury a nemají tedy funkci větného členu. Další distinktivní vlastností, kterou konektorům připisujeme, je jejich relativní mobilita

(přemístitelnost) v rámci větné struktury. Od této vlastnosti se zákonitě odvíjí i slovnědruhové zařazení konektorů, které v tomto případě odpovídá adverbiím a adverbiálním souslovím (je tedy nezbytně nutné je ve větě odlišovat od adverbií ve funkci příslovečných určení). Za konektory tak považujeme například výrazy *pourtant*, *quand même*, *par contre*, *en effet*, *d'ailleurs*, *alors*, *en revanche* apod. V tomto ohledu je naše pojetí konektoru užší, než pojetí představená v první části této práce, která ve většině případů řadí ke konektorům i spojky (souřadící, podřadící) a spojková sousloví, jež ovšem z hlediska našeho pojetí konektoru postrádají onen distinktivní rys mobility. Konektory se ale mohou se spojkami souřadícími nebo podřadícími kombinovat, a to buď pro zesílení určitého logicko-sémantického vztahu, nebo k tomuto vztahu konektory znovu odkazují do věty předcházející, mají pak tedy jakousi funkci „komemorativní“ (Daneš 1985: 169).

4 Přípustka a přípustkové konektory

V této části práce se zaměříme na konektory fungující v přípustkových vztazích. Vydeme od vymezení přípustkových vztahů k jejich vyjádření a k místu konektorů mezi jednotlivými typy jazykových prostředků, jež přípustkový vztah vyjadřují.

4.1 Vymezení přípustkových vztahů

Vymezení přípustky v rámci logicko-sémantických vztahů uvedeme hlediskem českých autorů a od tohoto základu se pak bude odvíjet charakteristika východisek a postupů frankofonních autorů. V této části jsme zvolili opačný postup než první části práce, tj. od hlediska morfo-syntaktického, přes hledisko sémantické a sémanticko-pragmatické k hledisku textovému.

Pojetí přípustkových vztahů a jejich zařazení v rámci vztahů logicko-sémantických se v pracích jednotlivých autorů liší. V těchto odlišných přístupech k přípustce však převažují dvě tendence. Jedna pojednává o vztahu přípustky dohromady s opozicí, druhá řadí přípustku ke kauzálním vztahům. První přístup z českých autorů zmiňovaných v první části této práce (viz kap. 2.1.1) reprezentuje například J. Hrbáček (1994: 58), který hovoří o přípustkově odporovacím vztahu. Z dosud uvedených frankofonních autorů zastává shodné stanovisko R. Tomassone (1996: 85), autoři *Grammaire méthodique du français* (1994: 619) nebo G.-D. de Salins (1996: 220 – 224).

Druhý přístup z prozatím zmiňovaných českých autorů pak reprezentuje F. Daneš (1985), který v rámci rozlišení příčiny a důvodu⁶ v souvislosti s vyjadřováním vztahů kauzálních zmiňuje spojení přípustková, výsledková, důsledková, následková, důvodová a účelová. Tyto typy spojení mají dle Daneše společný kauzační/motivační základ a navzájem se pak liší zejména hlediskem, ze kterého je daný vztah nazírán, a některými momenty pragmatickými (Daneš 1985: 181). Dále tento druhý přístup zastává H. Weinrich (1989: 463), který uvádí přípustku jako hraniční případ vztahů kauzálních. Specifický přístup má k přípustce P. Charaudeau, který se nepřiklání ani k jedné z výše uvedených tendencí. Souhrnné pojetí vztahu opozice-přípustka odmítá (1992: 522) a přípustku vymezuje jako jeden ze dvou typů logického vztahu restrikce, tzv. restrikci přípustkovou (1992: 518).

---

⁶ Příčinu F. Daneš (1985: 180) považuje za jev povahy fyzické, kdežto důvod vnímá jako motiv lidského chování/jednání. Rozlišuje tedy mezi kauzací (příčinou) a motivací (důvodem).

4.1.1 Přípustkové vztahy v pojetí českých autorů

Ve vymezení přípustky v rámci logicko-sémantických vztahů u českých autorů vyjdeme z komplexního funkčně-syntaktického pojetí přípustky u Vladimíra Šmilauera v *Novočeské skladbě* (1966), jež vede k následnému členění významového, tj. bere v úvahu výše nastíněné přístupy. Šmilauerovo pojetí budeme doplňovat o pohledy sémanticko-textové *Mluvnice češtiny 3 Skladba* (1987) a též *Skladby spisovné češtiny* (1986) autorů Miroslava Grepla a Petra Karlíka. Na *Skladbu spisovné češtiny* (1986) se budeme nejčastěji odvolávat u popisu parataktických přípustkových spojení, u přípustkových spojení hypotaktických pak budeme odkazovat na *Mluvnici češtiny 3* (1987).

4.1.1.1 Od morfo-syntaktického hlediska k hledisku sémantickému a komunikativně-pragmatickému

Novočeská skladba, Skladba spisovné češtiny, Mluvnice češtiny 3 Skladba

Vladimír Šmilauer v *Novočeské skladbě* (1966: 308) chápe přípustku jednak jako příčinu, která nevede k normálnímu, očekávanému následku. V tomto smyslu ji pak řadí (vedle podmínky) ke zvláštním případům možného vyjádření příčiny, kdy se zjišťuje, že obvyklá příčinná souvislost neplatí. Na přípustku se tak nahlíží jako na předcházející příčinu skutečnou nebo možnou, v každém případě ale neplatnou.

Zároveň ale skutečnost, že obvyklé příčinné spojení v daném případě neplatí, tedy že fakt odporuje zkušenosti (př. *Nosí lišku na kabátě, ačkoli je vedro.* 1966: 324), popř. se neshoduje s okolnostmi (př. *Při svých 98 letech byl ještě veselý brach.* 1966: 324) anebo se udává okolnost, která zdůrazňuje obtížnost, závažnost faktu (př. *Ačkoliv se musel velmi přemáhat, už o sestru nezavádil slovem.* 1966: 324), způsobuje plynulý přechod od přípustky ke vztahu odporovacímu, tedy k opozici.

Ve smyslu, že fakt vyslovený přípustkou odporuje ostatnímu obsahu, chápou přípustku autoři, kteří o ní pojednávají společně s opozicí. Mezi vztahem přípustkovým a vztahem opozičním tedy existuje těsná souvislost. V. Šmilauer (1966: 392) v tomto případě hovoří o spojení přípustkově odporovacím, které řadí k zvláštním případům parataktického odporovacího spojení. Autoři, kteří preferují souhrnné pojetí opozice-přípustka, tak kladou důraz spíše na kontrast mezi čekaným následkem a skutečností než na neplatnou příčinu, jak je tomu u pojetí prvního, které řadí přípustku ke kauzálním vztahům.

Přípustkový vztah má tedy dva odlišné sémantické rysy, kauzální a odporovací. Pojetí přípustky a její následné zařazení v rámci logicko-sémantických vztahů se pak odvíjí od toho, který aspekt přípustkového vztahu daný autor akcentuje, zda aspekt kauzální nebo aspekt rozporu. Zároveň však záleží i na typu souvětí spojení, jak příhodně poznamenávají ve *Skladbě spisovné češtiny* její autoři M. Grepl a P. Karlík (1986: 394), kteří vztahy přípustkové uvádí v rámci vztahů široce příčinných (kauzálních). U hypotaktického spojení se zdůrazňuje kauzální aspekt přípustkového vztahu, kdežto u spojení parataktického sémantický rys rozporu.

Př. 1. *Ačkoli jsme ho nepozvali, přesto přišel.* (Grepl, Karlík 1986: 394)

Př. 2. *Sice jsme ho nepozvali, ale on přišel.* (Grepl, Karlík 1986: 394)

Příklad č. 1 představuje hypotaktické spojení s vedlejší větou příslovečnou přípustkovou a důrazem na kauzální aspekt (1986: 394).

V příkladu č. 2 jde o parataktické spojení v poměru odporovacím, tedy s převažujícím sémantickým rysem rozporu (1986: 394). Obsah druhé věty kontrastuje s očekáváním, které plyne z obsahu věty první, ale není v ní explicitně vyjádřeno. Přípustkovou platnost má v tomto souvětí věta první. Výskyt příslovce *sice* v první větě je jevem poměrně častým, *Mluvnice češtiny 3* (1987: 491) v této souvislosti hovoří o tzv. preparativním příslovci. V tomto typu souvětí se jako souřadící spojovací výrazy nejčastěji uplatňují odporovací spojky *ale, a, avšak, však* v kombinaci s příslovci *přesto, přece*, nebo příslovce *nicméně* (Grepl, Karlík 1986: 396). V. Šmilauer označuje tento typ spojení jako přípustkově odporovací (1966: 392 – 393).

Případy, kdy má v souřadném spojení přípustkový význam věta druhá, jsou dle *Skladby spisovné češtiny* (1986: 396) vzácnější, zpravidla se jedná o citově nebo hovorově zabarvené projevy. Spojovacím výrazem v tomto typu souvětí bývá nejčastěji spojka *a* samotná (př. *Člověk se nestačí projít, a měl by.* 1986: 396), nebo *a* v kombinaci s příslovci *přece, zatím* (př. *Lidé si myslí, že jsem sám a samotný, a já se zatím raduji.* 1986: 396). Jako zvláštní typ parataktického vyjádření přípustky M. Grepl, P. Karlík (1986: 396) dále uvádějí souvětí typu: *Ne že bych odmítal, ale přece se ještě nemohu rozhodnout zcela definitivně; Ne že bych nechtěl, ale nemám dnes čas.*

V. Šmilauer (1966: 394) zmiňuje jako zvláštní případ parataktického odporovacího spojení (kromě již jednou výše zmiňovaného spojení přípustkově odporovacího) i tzv. dodatečné připuštění (parentetického rázu), které charakterizuje následovně (1966: 394): „*Mluví uvádí (připouští) jím okolnost, kterou se předcházející jeho výpověď (dojem z ní) oslabuje, omezuje.*“ Současně ale poznamenává, že někdy toto dodatečné připuštění splývá

s prostým poměrem odporovacím. Dodatečné připuštění uvádí příslovce *ovšem* (př. *Martin si přál, a tatínek neměl nic proti tomu. Byla to ovšem chyba pro Martinovu budoucnost.* 1966: 394), *pravda* (př. *Taková obyčejná, nevelká loď je to, pravda, ze solidního dřeva.* 1966: 394). Posledně jmenovanému Šmilauer přičítá parentetický charakter. V tomto případě se jedná o lexikalizovanou parentezi (vsuvku), kterou mluvčí k obsahu výpovědi poznamenává určitou míru jistoty, v případě užití výrazu *pravda* je to velká míra jistoty (Šmilauer 1966: 405).

U parataktického vyjádření přípustky V. Šmilauer (1966: 328 – 329) dále uvádí souřadně spojené členy v poměru přípustkovém, který je vyjádřen podřadicími spojkami *ač*, *ačkoli(v)*, *třeba(s)*, *třebaže*, *byť (i)*, *byť třeba*, *(i) když*; u druhého členu se mohou vyskytovat příslovce *přece*, *alespoň* apod.

Př. *Dialog je veskrze přirozený, ač nikoli fonograficky banální.* (Šmilauer 1966: 328)

Nabízel s ochotou, i když se zjišťností, své kmotrovství. (Šmilauer 1966: 329)

Hypotaktický typ přípustkového spojení podrobněji popisuje *Mluvnice češtiny 3* (1987), která pojednává o přípustkovém vztahu v rámci široce kauzálních vztahů (1987: 480 – 481), kam dále zahrnuje kauzální spojení v užším smyslu, vztah podmínkový, účelový a vztah podmínkově přípustkový, ten rovněž zmiňuje V. Šmilauer (1966: 326) a autoři M. Grepl, P. Karlík, kteří v této souvislosti hovoří o tzv. zdůrazněné přípustce (1986: 397).

Za základní sémantický rys přípustky považuje *Mluvnice češtiny 3* (1987: 490) rozpor, který chápe jako nesplnění očekávané kauzální souvislosti. Je tedy zřejmé, že ačkoli *Mluvnice češtiny 3* řadí přípustkový vztah ke vztahům široce kauzálním, na vlastní přípustkový význam nahlíží komplexně, tento přístup je společný i V. Šmilauerovi (1966) a autorům *Skladby spisovné češtiny* (1986).

Přípustkové spojení má dle *Mluvnice češtiny 3* (1987: 490) nejčastěji formu hypotaktickou. Vedlejší věty přípustkové vyjadřují okolnost, která je s obsahem věty hlavní buď v rozporu přímém (př. *A třebaže ho vůbec neposlouchali, mluvil přece.* 1987: 490) nebo jen částečném (př. *Přišel k nám, ačkoli přišlo.* 1987: 490). Tyto dva významové odstíny se často stírají, platí ale, že hypotaktické souvětí vyjadřující přímý rozpor obsahů obou vět lze převést na parataktické souvětí v poměru odporovacím (př. *Neposlouchali ho, ale on mluvil.* 1987: 490). U druhého spojení vyjadřujícího pouhý nesoulad obsahů zpravidla není tato transformace možná. *Mluvnice češtiny 3* (1987: 490) dále rozlišuje třetí typ hypotaktického přípustkového spojení, kde obsahy obou vět nejsou ve skutečném rozporu. Vedlejší věta vyjadřuje názor nebo komentář mluvčího, a má tak spíše charakter parentetický. Tyto věty označuje *Mluvnice češtiny 3* jako pseudopřípustkové (př. *Ačkoli jsme tomu nemohli uvěřit, maturitu neudělal.* 1987: 490).

Jako nejčastější spojovací prostředky u hypotaktického přípustkového souvětí uvádí *Mluvnice češtiny 3* (1987: 491) spojky *ačkoli(v), přestože, třebaže, ač, třeba(s), jakkoli, i když* (pořadí vět je volné). Přípustkovou větu může uvozovat i spojka *jak* (př. *Paní Gamzová, jak byla stará, se červenala.* 1987: 491). *Skladba spisovné češtiny* (1986: 395) tyto uvedené hypotaktické spojovací výrazy navíc doplňuje o složené spojovacími prostředky, které se skládají z odkazovacího výrazu ve větě hlavní a ze spojky *že: přesto, že...; navzdory tomu, že...; vzdor tomu, že...; v rozporu s tím, že...; bez ohledu na to, že...* (př. *Umínil si, že svůj požadavek prosadí bez ohledu na to, že bude vypadat jako sobec a egoista.* 1986: 395).

Autoři *Skladby spisovné češtiny* (1986: 306) k vedlejším větám přípustkovým dále poznamenávají, že v důsledku jejich nominalizace a substituce může být přípustka vyjádřena i nevětnými výrazy (ve funkci příslovečných určení přípustky). Nejčastěji se jedná o podstatné jméno v pádě předložkovém, např. *přes* + 4. p., *proti* + 3. p., *při* + 6. p., *bez* + 2. p., *s* + 7. p., zpravidla ve spojení s částicí *i/ani* nebo zájmenem *všechn* (př. *Při vši opatrnosti si zlomil nohu.* 1986: 306). Dále mohou mít význam přípustky výrazy typu *bez ohledu na* + 4. p., *navzdory/vzdor* + 3. p., *v rozporu s* + 7. p., *(i) za cenu* + 2. p. (př. *Udělal to bez ohledu na rozhodnutí soudu.* 1986: 306). Zřídka může být určení přípustky vyjádřeno i příslovci *nechtě, marně, bezdůvodně* (1986: 306).

Mluvnice češtiny 3 (1987: 491) dále upřesňuje, že přípustka může být reálná (většina případů, v přípustkové větě je indikativ) nebo nereálná (kondicionál).

Jako samostatný vztah vedle vztahu přípustkového a dalších druhů široce kauzálních vztahů *Mluvnice češtiny 3* (1987: 492 – 493) rozlišuje vztah podmínkově přípustkový, který má vlastní specifické prostředky vyjádření. Autoři *Skladby spisovné češtiny* (1986) i V. Šmilauer (1966) tento vztah pojímají jako modifikaci vztahu přípustkového, a proto ho nevyčleňují. Podmínkově přípustková spojení vyjadřují, že určitý jev nastane bez ohledu na možné okolnosti nebo podmínky realizace (příznivé i nepříznivé). U hypotaktických souvětí je podmínka vyjádřená větou vedlejší. *Mluvnice češtiny 3* (1987: 492) dále rozlišuje dva typy vyjádření tohoto vztahu. První typem je explicitní vyjádření všech možných podmínek, a to buď souhrnně (př. *Chodíme na procházky, ať je jakkoli.* 1987: 492) nebo se uvedou možné alternativy (př. *Chodíme na procházky, ať prší, nebo neprší.* 1987: 492). U druhého typu se vyjádří jen krajní okolnost (podmínka), která je pro uskutečnění jevu nepříznivá, ale přesto se daný jev realizuje, z čehož zároveň vyplývá, že by se realizoval i za podmínek příznivých (př. *Chodíme na procházky, i když prší.* 1987: 492). U tohoto typu vět je podmínkově přípustkový rys výrazný, proto je autoři M. Grepl, P. Karlík označují jako věty se zdůrazněnou přípustkou (1986: 397). V případě, že jde o okolnost reálnou, je typickým spojovacím výrazem *i když*,

ani když (př. *Přijdu, i když bude pršet.* 1986: 397). Pokud se jedná o okolnost potenciální nebo nereálnou, spojovacím výrazem je *i kdyby* nebo *ani kdyby* (př. *Byl by to neudělal, ani kdyby ho o to byli sebevíc prosili.* 1986: 397), popř. *byť* (*byť i*), *ať*. V. Šmilauer v tomto případě hovoří o větách podmínkově přípustkových, popř. časově přípustkových (1966: 326).

Typy vět se souhrnným vyjádřením všech alternativ mohou mít dle *Mluvnice češtiny 3* (1987: 492) podobu ustálených výrazů blízkých frazeologismům. Jde například o asyndetické souvětí s větou v imperativu (př. *Chtělo se mu položit někam do sněhu a zůstat tam, děj se co děj.* 1987: 492) nebo o větu se slovesem ve formě kladné a záporné spojenou s druhou větou odporovací spojkou (př. *Myslí, nemyslí, ale dělá to tak.* 1987: 493) nebo asyndeticky (př. *Vytahuju, nevytahuju, tady šlo o to, kdo se bez koho obejde.* 1987: 493). U tohoto typu vět V. Šmilauer poznamenává, že přípustkový poměr zde splývá s poměrem odporovacím, a zmiňuje je tedy u parataktických spojení v poměru odporovacím (1966: 327 – 328).

4.1.2 Přípustkové vztahy v pojetí frankofonních autorů

Rovněž u frankofonních autorů vyjdeme od prací přístupujících k přípustce z hlediska morfo-syntaktického, jež vede následně k členění významovému: *Grammaire du français classique et moderne* (R. L. Wagner, J. Pinchon, 1962), *Grammaire Larousse du français contemporain* (J.-C. Chevalier et alii, 1964), *Le bon usage* (M. Grevisse, A. Goosse, 1993). Sem rovněž přiřadíme pojetí přípustky v *Grammaire textuelle du français* (H. Weinrich, 1989).

Dále zařadíme pojetí přípustky z hlediska sémanticko-pragmatického v *Grammaire pour l'enseignement/apprentissage du FLE* (G.-D. de Salins, 1996) a v *Grammaire vivante du français* (M. Callamand, 1989) ve srovnání se sémantickým východiskem v *Grammaire du sens et de l'expression* (P. Charaudeau, 1992). Tuto skupinu doplníme o monografickou práci *La concession en français* (M.-A. Morel, 1996), která v přístupu k přípustkovým vztahům rovněž uplatňuje hledisko sémanticko-pragmatické.

Závěrem zmíníme přístup k přípustce v pracích vycházejících z hlediska textového: *Pour enseigner la grammaire* (R. Tomassone, 1996), *Grammaire méthodique du français* (M. Riegel, J.-C. Pellat, R. Rioul, 1994) a v pracích J.-M. Adama (1990, 2006).

V charakteristice přístupu k vymezení přípustkových vztahů budeme respektovat užívání termínu „konektor“ a jeho pojetí jednotlivými autory tak, jak jsou popsány v první části naší práce.

4.1.2.1 Od morfo-syntaxe k textu

4.1.2.1.1 Grammaire du français classique et moderne Grammaire Larousse du français contemporain Le bon usage

Zatímco z pohledu českých lingvistů se tedy přípustka řadí mezi kauzální vztahy, v řadě francouzských gramatik ji najdeme u vztahů opozičních. Stejně jako čeští lingvisté berou v rámci klasifikace přípustky u kauzálních vztahů v úvahu i její sémantický rys rozporu, ani přístup francouzských lingvistů, kteří na přípustku nahlíží jako na typ opozičního vztahu, neopomínají kauzální aspekt přípustkových vztahů. Příkladem může být klasifikace opozičních vztahů v *Grammaire du français classique et moderne* (1962). Její autoři R. L. Wagner a J. Pinchon vedle tzv. opozice jednoduché (*opposition simple*; př. *Pendant qu'il pleut à Paris, il fait beau à Nice*. 1962: 600) rozlišují tzv. opozici přípustkovou (*opposition concessive*; př. *Bien qu'il eût une forte fièvre, il sortit*. 1962: 600), kterou rovněž označují jako „*cause contraire*“ a kterou vnímají následovně: „*Quand une action ou un état semblent devoir entraîner une certaine conséquence, l'opposition naît de ce qu'une conséquence contraire, inattendue, se produit.*“ (Wagner, Pinchon 1962: 600)

Podobně *Grammaire Larousse du français contemporain* (1964) pojednává o přípustce u vztahů opozičních, konkrétně v kapitole věnované příslovečným větám opozičním (1964: 133). Od opozice jednoduché, kde dva jevy existují nebo by mohly existovat současně, odlišuje přípustku, kde dva jevy koexistují nebo mohou koexistovat, ale jeden z nich by měl (nebo by býval měl) zabránit realizaci druhého. A k přípustce ještě dodává: „*Le matériel linguistique est spécifique, mais fait intervenir des notions de cause et d'hypothèse.*“ (Chevalier et alii 1964: 133)

Le bon usage (1993: 1651) přípustku zařazuje v rámci vedlejších vět příslovečných přípustkových, kde jev v těchto větách vyjádřený odporuje obsahu věty hlavní, takže očekávaný logický vztah mezi jevy neplatí. Přípustku tak chápe jako příčinu, která nevede k očekávanému následku, jako „*cause non efficace, contrariée*“ (1993: 1651). V této souvislosti poznamenává, že již samotné pojmenování „přípustka“ není příliš šťastné. Přípustka totiž v běžném smyslu slova odpovídá větám typu: „*Si habiles que vous soyez, vous n'y parviendrez pas.*“ (1993: 1651), kde se adresátovi něco přičítá. Zatímco o přípustkových větách typu: „*Il sort bien qu'il pleuve.*“ (1993: 1651) se častěji hovoří jako o větách opozičních či adverbzativních, což pak často vede k jejich směšování s větami

v opozičním vztahu, které ovšem tento kauzální aspekt typický pro věty přípustkové postrádají.

4.1.2.1.2 Harald Weinrich

Grammaire textuelle du français (1989) H. Weinricha pojednává o přípustce v rámci vyjádření vztahu příčinnosti (*causalité*). Přípustkové spojky představují dle H. Weinricha (1989: 463) hraniční případ při vyjadřování kauzálních vztahů, kdy je zprvu očekávaná příčina vzápětí vyvrácena. Jejich význam autor popisuje stejným způsobem jako u předložkového junktoru *malgré* (popř. *en dépit de*; viz kap. 2.2.3.1), tedy kombinací sémantických rysů příčinnosti a námitky. Jako nejtypičtější zástupce tohoto typu junktorů uvádí spojky *bien que* (př. 1.) a *quoique* (př. 2.), dále pak *encore que* (př. 3.), *malgré le fait que*. Všechny vyžadují subjunktiv v komplementu a všechny se mohou vyskytovat jak v typu spojení postponovaného (*jonction postposée*), tak i anteponovaného (*jonction antéposée*).

Př. 1. *J'ai froid **bien qu'**il fasse chaud.* (Weinrich 1989: 463)

2. *Il est vrai que j'attends toujours ses lettres avec impatience, **quoiqu'**elles aient l'air impersonnel.* (Weinrich 1989: 464)

3. *Cela prouve que tu es amoureux d'elle, **encore que** tu ne l'avoues pas.*
(Weinrich 1989: 464)

Weinrich (1989: 463) poznamenává, že někdy se přípustkové spojky mohou uplatnit jako junktory mezi přídavnými jmény nebo přídavnými jmény v opačném významu (př. *une écriture expressive, bien qu'illisible*; 1989: 463).

Jako specifický případ uvádí *Grammaire textuelle du français* (1989: 464) spojku *loin que*, která rovněž vyžaduje užití subjunktivu a které Weinrich kromě významu přípustky navíc připisuje sémantický rys vzdálenosti. Významově této spojce odpovídá „slovesná“ předložka *loin de*, za kterou následuje infinitiv.

Př. *Je suis **loin de** croire qu'elle m'aime aussi.* (Weinrich 1989: 464)

Weinrich (1989: 464) dále zmiňuje přípustkové spojky typu *quel...que, tout...que a si...que*, které označuje jako přípustkové hodnotící spojky (*conjonctions concessives qualifiantes*) a u kterých může mít vyvrácená příčina formu podstatného jména (př. 1.), přídavného jména (př. 2.) nebo příslovce (př. 3.).

Př. 1. ***Quelque** dandy **qu'**il soit, il fait son travail.* (Weinrich 1989: 464)

2. **Tout parfaits *que* sont** (ou: *soient*) *les autres, nous resterons comme nous sommes.* (Weinrich 1989: 464)

3. **Si innocemment *qu*'on agisse,** *les gens parlent.* (Weinrich 1989: 464)

Přípustkový význam může být dle Weinricha (1989: 464) ovlivněn i sémantickým rysem tzv. „(semi-)exclusion“ nebo „(semi-)négation“⁷.

Př. *Pour peu qu'il écrive, il est considéré comme un grand écrivain.* (Weinrich 1989: 464)

Il a de belles idées, à cela près qu'il ne sait (ou: ne sache) pas les exprimer. (Weinrich 1989: 464)

4.1.2.2 Sémantické hledisko

4.1.2.2.1 Geneviève-Dominique de Salins (FLE)

G.-D. de Salins v *Grammaire pour l'enseignement/apprentissage du FLE* (1996: 220 – 224) pojednává o přípustkovém vztahu dohromady se vztahem opozice. Přípustku nejprve vymezuje vůči vztahu příčina/následek (1996: 220), a to v tom smyslu, že přípustka v očekávaném logickém sledu příčina/následek značí určitý zlom. Staví totiž vedle sebe dva jevy, jejichž existence se běžně vzájemně vylučuje.

Př. *Il a bien travaillé **donc** il a été reçu à son examen.* (de Salins 1996: 220)

Vztah příčina/následek zde není nijak narušen.

Naproti tomu: ***Quoiqu*'il ait beaucoup travaillé, il a échoué à l'examen.** (de Salins 1996: 220)

Na základě prvního tvrzení by se dalo logicky předpokládat, že pokud hodně pracoval, u zkoušky uspěl, ale druhé tvrzení tento předpoklad popírá, a tím je očekávaný sled příčina/následek zjevně narušen.

De Salins (1996: 220) dále navazuje rozdílem přípustky a opozice. Na rozdíl od přípustky opozice proti sobě staví dva jevy, jež existují nezávisle na sobě, ale obsahují prvky, které jsou v opačném významu.

Př. *Pierre a été reçu en travaillant beaucoup, **alors que** Marie a été reçue sans rien faire du tout.* (de Salins 1996: 220)

---

⁷ „Semi-négation“ rozumí Weinrich (1989: 522) druh zeslabené negace, kde chybí druhá zápornka (*pas*), vyskytující se nejčastěji u modálních sloves ve vytříbeném jazykovém stylu.

Zároveň však podle de Salins (1996: 220) existuje řada konektorů, jež mohou vyjadřovat jak přípusťku, tak opozici. To je zřejmě také důvod, proč mnohé gramatiky (např. výše jmenované *Grammaire du français classique et moderne*, *Grammaire Larousse du français contemporain*, *Le bon usage*) včetně *Grammaire pour l'enseignement/apprentissage du FLE* pojednávají o těchto vztazích dohromady. Mezi konektory, které se mohou uplatňovat ve vztahu přípusťky i opozice, de Salins (1996: 221) jmenuje: *mais*, *alors que*, *au lieu de*, *par contre*, *en revanche* atd. Pro ilustraci uvádí následující příklad dvojího užití naposledy jmenovaného konektoru *en revanche*:

1. ve vztahu přípusťky: *Il est de faible constitution, **en revanche** il travaille comme deux.* (de Salins 1996: 220)
2. ve vztahu opozice: *Il est de faible constitution, **en revanche** son frère est très costaud.* (de Salins 1996: 221)

Jako konektory typické pro vztah opozice de Salins (1996: 221) uvádí: *par opposition*, *à l'inverse de*, *au contraire*, *tandis que* apod.; pro vztah přípusťky: *pourtant*, *cependant*, *quoique*, *bien que*, *malgré*, *toutefois*, *en dépit de*, *néanmoins*, *avoir beau* + infinitiv apod. Dodává, že pro zesílení daných vztahů se mohou konektory kombinovat: *et pourtant*, *mais pourtant*, *mais toutefois*, *mais malgré tout* atd.

Po konektorech vyjadřujících opozici a po většině přípusťkových konektorů se užívá sloveso v indikativu, jediné po *quoique* a *bien que* je povinné užití subjunktivu (1996: 221). Po *malgré que*, jehož užívání, jak poznamenává de Salins (1996: 221), puristé odmítají, se může objevit sloveso jak v indikativu, tak i v subjunktivu.

Mezi konektory vyjadřujícími vztah přípusťky a opozice de Salins (1996: 221 – 222) dále rozlišuje ty, jež mohou uvádět do vztahu dva výrazy (*mais*, *bien que*, *quoique*, *au lieu de*; př. 1. a, b), dvě výpovědi (*en dépit de*, *en revanche*, *par contre*, *alors que*, *bien que*, *au lieu de*, *avoir beau* + inf., *malgré*, *cependant*, *tandis que*; př. 2.) nebo obojí (*mais*, *bien que*, *quoique*).

Př. 1. a) *Elle est belle **bien que** méchante.* (de Salins 1996: 222)

b) *Il travaille parfaitement **bien que** trop lentement.* (de Salins 1996: 222)

V případě 1. a) uvádí *bien que* do vztahu přípusťky dvě adjektiva, v případě 1. b) dvě adverbia.

Př. 2. *Il est sûrement sérieux, **cependant** je ne lui confierais pas mon entreprise.* (de Salins 1996: 222)

Podobně jako v příkladu č. 1. a) uvádí i H. Weinrich užití přípustkových spojek jako junktorů mezi přídavnými jmény nebo přídavnými (1989: 463; viz kap. 3.1.2.1.2). Stejně tak i V. Šmilauer zmiňuje přípustkový vztah mezi větnými členy (1966: 328 – 329; viz kap. 3.1.1.1).

Jako specifický případ uvádí de Salins (1996: 223) výraz *or*, který označuje jako „*marqueur d'argumentation*“ a který může nabývat významu jako *mais*, *pourtant*, *cependant*, ale zároveň i *en fait*, *justement* nebo *et bien*.

Or

Dle de Salins (1996: 224) uvádí *or* do vztahu dvě tvrzení v rámci určité promluvy, kterou pak směřuje k nějakému komentáři nebo závěru. Na základě typu vztahu těchto dvou tvrzení de Salins následně rozlišuje dvě různá významová užití *or*. Buď druhé tvrzení odporuje tvrzení prvnímu, představuje vůči němu určitou překážku nebo námitku, pak jsou tvrzení vzájemně nekompatibilní (*or* ve významu *mais*, *pourtant*, *cependant*).

Př. *Elle nous avait préparé des melons.*

Or, *David déteste ça.*

Il s'est forcé à en manger et il est tombé malade. (de Salins 1996: 224)

Nebo má druhé tvrzení vůči prvnímu charakter přídavný, aditivní, představuje doplňující informaci nebo argument, který odůvodňuje nebo posiluje následný závěr. Tato tvrzení jsou pak kompatibilní (*or* ve významu *en fait*, *justement*, *et bien*).

Př. *Elle nous avait préparé des melons.*

Or, *je raffole de ce fruit.*

Donc j'en ai trop mangé et j'ai été malade. (de Salins 1996: 224)

Pourtant, cependant

V rámci rozlišení užití přípustkového konektoru *pourtant* od *par conséquent*, konektoru vyjadřujícího následnost, zmiňuje de Salins (1996: 222 – 223) jeden z distinktivních rysů přípustky, a to restrikcí. Tento typ přípustkového vztahu (*concession de type restrictif*; 1996: 223) ilustruje na příkladu s konektorem *cependant*.

Př. *Votre style est vraiment superbe. Cependant, j'ai quelques réserves à noter.* (de Salins 1996: 223)

En tout cas, de toute façon

K významu restrikcce se de Salins vrací u výrazů *en tout cas*, *de toute façon* (1996: 227 – 228) a *du moins*, *au moins* (1996: 229), které označuje jako konektory, ale řadí je ke

kategorii tzv. „*traces argumentatives*“ (1996: 225). Konektory *en tous cas* a *de toute façon* umožňují mluvčímu vyjádřit se k nějakému tvrzení, aniž by zároveň přímo potvrdil nebo vyvrátil jeho pravdivost. *En tout cas* uvádí restrikcí předchozího tvrzení, mluvčí se vyjadřuje pouze k části obsahu tvrzení, se kterou souhlasí (1996: 228).

Př. - *Les jeunes adorent la musique.*

- *En tout cas, ils en écoutent beaucoup!* (de Salins 1996: 228)

Výrazem *en tout cas* v tomto případě mluvčí vyjadřuje, že neví, jestli mají mladí lidé rádi hudbu, ale že „při nejmenším“ ví, že ji rádi poslouchají (1996: 228).

Konektor *de toute façon* naopak uvozuje jakési zhodnocení celého předcházejícího tvrzení, mluvčí zvažuje všechny možné okolnosti, které se k tvrzení vztahují nebo by se k němu vztahovat mohly (1996: 228).

Př. - *90 % des jeunes vont au concert deux fois par an.*

- *De toute façon, cela ne prouve pas qu'ils aiment la musique!*

(de Salins 1996: 228)

V tomto případě první tvrzení včetně okolností, které z něj plynou, mluvčí neshledává jako dostatečný důkaz pro to, aby potvrdil, že mladí lidé mají rádi hudbu (1996: 228).

Tyto konektory vytčené před nebo za větou mohou dle de Salins (1996: 228) nabývat významu „*quoi qu'il en soit*“ nebo „*quoi qu'il arrive*“.

Př. - *Avez-vous l'intention de voyager?*

- *En tout cas, j'ai bien l'intention de quitter ma ville.*

- *Pensez-vous partir prochainement?*

- *Je serai parti avant la fin de l'année, de toute façon.*

(de Salins 1996: 228)

Konektor *en tout cas* může navíc uvést důkaz, na kterém závisí pravdivost celého předcházejícího tvrzení a který de Salins označuje jako důkaz restriktivní (*preuve restrictive*; 1996: 228). Jako příklad uvádí:

L'écrivain T. B. quittera prochainement sa ville. C'est, en tout cas, ce qu'il a annoncé lors d'une interview. (de Salins 1996: 228)

Jak vysvětluje de Salins (1996: 229), pravdivost prvního tvrzení v tomto případě závisí na oznámení, které spisovatel učinil.

Du moins, au moins

Podobný význam jako *en tout cas* má dle de Salins (1996: 229) i výraz ***du moins***, který uvádí jistou restrikcí vůči pravdivosti informace v předcházejícím tvrzení.

Př. *Le quartier sera restauré, **du moins** en partie.* (de Salins 1996: 229).

Ve významu restrikcce se může podle de Salins (1996: 229) užít i výraz ***au moins***.

Př. *Il a, **au moins**, trouvé un appartement.* (de Salins 1996: 229)

V tomto případě se podle de Salins (1996: 229) význam ***au moins*** blíží výrazu *malgré tout*, jež vyjadřuje restrikcí přípustkovou (*restriction concessive*; 1996: 229).

Quand même, tout de même

Přípustkový význam má v rámci kategorie „*traces argumentatives*“ i ***quand même*** a ***tout de même***, které de Salins označuje jako „*signaux discursifs*“ (1996: 226). Jestliže tyto výrazy stojí samostatně nebo jsou vytčené za větou, jejich význam má podle de Salins (1996: 227) silně subjektivní charakter nesouhlasu a odvíjí se od vztahu účastníků v dané komunikační situaci. Pokud jsou užity uprostřed věty, pak se jejich přípustkový význam vztahuje přímo k obsahu této věty (1996: 227). V kombinaci s *mais* nebo s čistě přípustkovými konektory (např. *bien que*) tyto výrazy daný přípustkový vztah subjektivně zabarvují, a tím ho zároveň zesilují (1996: 227).

Př. *Je n'ai pas fini mon travail, **mais j'ai quand même** bien travaillé.* (de Salins 1996: 227).

De Salins tedy pojednává o vztahu opozice a přípustky dohromady. Tyto dva vztahy od sebe ale odlišuje. Dle de Salins (1996: 220) přípustka vedle sebe staví dvě tvrzení, jejichž existence se běžně vzájemně vylučuje, nahlíží na ni tedy jako na zlom v očekávaném sledu příčina/následek. Zároveň ji vymezuje vůči opozici, která proti sobě staví dvě tvrzení, jež mohou existovat nezávisle na sobě.

Méně jednoznačné je pak u de Salins pojetí přípustky restriktivního typu (*concession de type restrictif*; 1996: 223). Tu zmiňuje u konektorů *pourtant* a *cependant*. U výrazu *malgré tout* pak hovoří o restrikcí přípustkové (*restriction concessive*; 1996: 229). Restrikcí jako takovou uvádí v rámci kategorie „*traces argumentatives*“ u výrazů *en tout cas*, *de toute façon*, *du moins* a *au moins* (1996: 228 – 229). Přípustku restriktivního typu, restrikcí přípustkovou ani samotnou restrikcí ale de Salins dále nijak blíže nepopisuje, ani nevymezuje. Není tedy zřejmé, zda se v případě přípustky restriktivního typu a restrikcce přípustkové jedná

o jeden a tentýž vztah nebo o dva rozdílné vztahy, popř. významové varianty vztahu přípustky a vztahu restrikce. Autorčin výklad se nám tak v této souvislosti jeví jako zavádějící.

Výklad dané problematiky v této gramatice, určené (budoucím) učitelům francouzštiny a také studentům francouzštiny, paradoxně ztěžuje i nejednoznačné užívání pojmu „konektor“ a výrazů k němu synonymních, na které jsme již upozornili v první části této práce (viz kap. 2.2.2.2).

4.1.2.2.2 Monique Callamand (FLE)

Přípustku jako typ opozičního vztahu najdeme v *Grammaire vivante du français* (1989). Její autorka Monique Callamand (1989: 181) rozlišuje tři typy opozičních vztahů: opozici úplnou (*opposition totale*; př. 1.), restrikci (*restriction*), kde spojovací výraz uvozuje větu s negativním obsahem (př. 2.), a přípustku (*concession*), jejíž spojovací výraz uvozuje větu s obsahem pozitivním (př. 3.).

Př. 1. *Je n'habite pas à Paris mais dans la proche banlieue.*

2. *Il gagne bien sa vie mais/et pourtant il se plaint tout le temps.*

3. *Il n'a pas un gros salaire mais/et pourtant il fait des économies.*

(Callamand 1989: 181)

Výrazové prostředky těchto vztahů Callamand (1989: 181) neoznačuje jako konektory, ale jako „*marques*“ a řadí k nim spojky a spojovací výrazy, předložky a předložková spojení, adverbia, slovesa, adjektiva, popř. výrazy mající podobu věty.

Jak vyplývá z výše uvedených příkladů, tyto tři typy opozičních vztahů mají společné výrazové prostředky, které až v kontextu nabývají konkrétních významů (1989: 181). Pro větší přehlednost pak autorka uvádí odděleně výrazové prostředky specifické pro vztah opozice (př. *mais, sinon, autrement, au contraire, en revanche, au lieu de, en échange de, alors que, tandis que* atd.; 1989: 181 – 182) a pro vztah restrikce (př. *ne...que, seulement, uniquement, simplement, juste, le seul, être réservé à qqn* apod.; 1989: 183). Výrazy vyjadřující vztah restrikce a přípustky uvádí dohromady (př. *quand même, malgré, en dépit de, même si, pourtant, cependant, du moins, en tout cas, or, avoir beau + infinitiv, il n'en reste pas moins que, heureusement, malheureusement*⁸ apod.; 1989: 183 – 187) a zvláště u

---

⁸ Poslední dvě jmenovaná adverbia *heureusement/malheureusement* uvádí M. Callamand (1989: 216) rovněž ve významu přípustky/restrikce v rámci skupiny výrazů (nejčastěji zastoupenou právě adverbii nebo adverbiiálními spojeními), které mají schopnost upřesnit nebo modifikovat smysl informace v daném tvrzení, odtud označení modifikátory (*modificateurs*; 1989: 216).

nich vyčleňuje skupinu výrazů, které vyžadují sloveso v subjunktivu (např. *bien que, quoique, encore que, à moins que* apod.; 1989: 183).

Výrazové prostředky uvedené u daných opozičních vztahů ale M. Callamand už dále nijak nečlení, ani blíže necharakterizuje, uvádí je formou jednoduchých výčtů. Každý z výrazů ve výčtu pak pouze ilustruje na konkrétním příkladu, taktéž bez dalšího komentáře. Výklad v této publikaci, která se řadí k typu gramatik FLE, tak dle našeho názoru neodpovídá potřebám uživatelů, kterým je tato publikace primárně určena, tedy (budoucím) učitelům francouzštiny a studentům francouzštiny.

4.1.2.2.3 Patrick Charaudeau

Odlišný přístup k přípustkovým vztahům zaujímá P. Charaudeau v *Grammaire du sens et de l'expression* (1992), který poznamenává, že ačkoli mnohé gramatiky, např. rovněž výše zmiňované *Grammaire du français classique et moderne* (1962) nebo *Grammaire Larousse du français contemporain* (1964), pojednávají o přípustce v rámci vztahů opozičních, je třeba od sebe opozici a přípustku odlišovat a přistupovat k nim jako ke dvěma rozdílným druhům logických vztahů (1992: 522). Od souhrnného pojetí vztahu opozice-přípustka, se kterým jsme se setkali nejen v klasických gramatikách, ale i v rámci sémanticko-pragmatického přístupu G.-D. de Salins (1996) nebo naposledy zmiňované M. Callamand (1989), se tedy Charaudeau výslovně distancuje.

Pro svůj přístup nabízí Charaudeau (1992: 522) následující vysvětlení. V případě přípustky a opozice se sice jisté prvky nacházejí ve významovém vztahu opaku (*contraire*), avšak tento vztah nevzniká stejným způsobem. Vztah opozice vzniká mezi dvěma tvrzeními, přičemž každé tvrzení obsahuje alespoň dva prvky, které jsou v opačném významu k prvkům tvrzení druhého, a tento opoziční význam je vyjádřen explicitně (nikoli implicitně, jak je tomu u přípustkového vztahu). Jako příklad uvádí rčení:

Quand le chat dort, les souris dansent. (Charaudeau 1992: 523)

Vidíme tedy, že v opozici je tu jednak dvojice *le chat* × *les souris* a dále dvojice *dort* × *dansent*.

Významový vztah opozice Charaudeau (1992: 514) dále vymezuje vůči dalšímu ze základních logických vztahů, restrikcí. Restrikce uvádí do vztahu dvě tvrzení, která mají alespoň jeden společný prvek. V takovémto spojení pak většinou druhé tvrzení (*assertion restrictive*) popírá jeden z možných následků tvrzení prvního (*assertion de base*), který je

vyjádřen implicitně (*assertion implicite*). A právě protože se popírá pouze jeden z mnoha možných následků, je tento vztah považován za vztah restrikce a nikoli opozice. Pro osvětlení tohoto vztahu citujeme následující modelový příklad:

Il est fort mais bête. (Charaudeau 1992: 515)

Jak Charaudeau (1992: 515) vysvětluje, společným prvkem obou tvrzení je povahový rys nějaké osoby (*fort, bête*). Z „*assertion de base*“, „*est fort*“, následně plyne možná „*assertion implicite*“, že je-li někdo silný (pozitivní rys), dá se předpokládat, že bude mít i další pozitivní rysy, tedy že bude také inteligentní (1992: 515). Zároveň z popisu vyplývá, že „*assertion de base*“ a její možný implicitní následek (*assertion implicite*) mají rovněž společný prvek, v tomto konkrétním případě je to dle Charaudeaua (1992: 515) pozitivní rys vlastností.

Nejtypičtějším relátorem vztahu restrikce je podle Charaudeaua *mais*, které stojí většinou mezi danými tvrzeními. Jak ale dále Charaudeau (1992: 515) poznamenává, existuje mnoho dalších relátorů v odlišném postavení (před „*assertion de base*“/před „*assertion restrictive*“), s různými významovými rysy (jistota, pravděpodobnost, adheze/opozice jednoduchá, zdůrazněná, rektifikace) a specifickou morfologií (indikativ/subjunktiv/infinativ/jméno).

Před „*assertion de base*“ stojí např. *évidemment, certes, en effet, sans doute, tout...que, bien que, quoique, encore que, malgré que, pour..., avoir beau, malgré, en dépit de* atd., které mají významový rys jistoty (*certitude*; 1992: 516).

Př. **Évidemment** *il est grand, mais pas assez pour jouer au basket-ball.*

Bien qu' *il soit grand, il ne l'est pas suffisamment pour jouer au basket-ball.*

Il a beau *être arrivé le premier, il n'est pas le plus fort.*

Malgré *son savoir-faire, il a échoué dans la négociation.*

(Charaudeau 1992: 516)

Ve stejném postavení můžeme dle Charaudeaua (1992: 516) nalézt *en supposant que, qui que, quoi que, où que, quel(les) que + adjektivum + que, quand bien même, dans la mesure où, quitte à* apod. nesoucí významový rys pravděpodobnosti (*probabilité*; 1992: 516) i takové s významem adheze – *acceptons que, j'admets que* atd. „*Assertion de base*“ mohou podle Charaudeaua (1992: 517) předcházet i participiální konstrukce.

Př. **Sa demande ayant été rejetée** *pour la troisième fois, elle ne s'avoua pas vaincue et fit une quatrième tentative.* (Charaudeau 1992: 517)

V postavení před „*assertion restrictive*“ mají relátory dle Charaudeaua (1992: 517) nejčastěji význam opozice, a to buď prosté opozice (*simple opposition: or, pourtant, cependant, nonobstant*; př. 1.), opozice zdůrazněné nebo inverze (*opposition marquée ou inversion: en revanche, au contraire, à l'opposé, inversement*; př. 2.), nebo význam rektifikace (*néanmoins, il n'empêche que, toutefois, tout de même, malgré tout, quoi qu'il en soit, toujours est-il que, en tout cas, de toute façon*; př. 3.).

Př. 1. *Certes, il fait son régime sérieusement, **cependant** il ne maigrit pas.*

2. *Il n'a pas de honte à l'avouer; **au contraire**, il s'en félicite.*

3. *J'ai fait tout pour le satisfaire. **N'empêche qu'**il est mécontent.*

(Charaudeau 1992: 517)

Charaudeau (1992: 517) dále rozlišuje restrikce dvojího typu – tzv. restrikci jednoduchou (*restriction simple*) a restrikci přípustkovou (*restriction concessive*).

U jednoduché restrikce relátor uvozuje „*assertion restrictive*“, takže příjemce sdělení zvažuje „a posteriori“, jaká „*assertion implicite*“ se v tomto případě popírá (1992: 518).

Př. *Il est fort **mais** bête.* (Charaudeau 1992: 518)

Naopak u přípustkové restrikce stojí relátor před „*assertion de base*“, čímž jasně určuje na pozici druhého tvrzení „*assertion restrictive*“ (1992: 518).

Př. ***Bien qu'**il soit fort, il est bête.* (Charaudeau 1992: 518)

Charaudeau u tohoto druhu přípustkové restrikce připouští i jednoduché označení „přípustka“ (*concession*), ale jen v případě, že relátor v pozici před „*assertion de base*“ má schopnost toto tvrzení uvést jako nabývající pravdy (*vérité acquise*), a mluvčí tak tuto pravdivost připouští (s větší či menší mírou jistoty; 1992: 518).

I logický vztah restrikce může mít podle Charaudeaua (1992: 518) v kontextu dva různé významové rysy. Dle vlivu, který má „*assertion restrictive*“ na „*assertion de base*“, Charaudeau rozlišuje rektifikaci negativní (*rectification negative*) neboli „*soustraction*“ (př. 1.) a rektifikaci pozitivní (*rectification positive*; př. 2.).

Př. 1. *Il est bon professeur, **mais** il ne sait pas corriger.* (Charaudeau 1992: 518)

2. *Il était mauvais danseur, **mais** bon valseur.* (Charaudeau 1992: 519)

Dílčí srovnání

G.-D. de Salins (1996), M. Callamand (1989) i P. Charaudeau (1992) zastávají ve svých pracích východisko sémantické a ačkoli terminologie, kterou tito autoři užívají v souvislosti s přípustkovými vztahy, se jeví jako dosti podobná, ne-li shodná – např. všichni tři autoři hovoří o restrikci (*restriction*), de Salins (1996: 229) i P. Charaudeau (1992: 518) používají termín „*restriction concessive*“ – ve skutečnosti neoznačuje jednotky stejného významu, a klasifikace přípustkového vztahu v rámci vztahů logických se tak u těchto autorů liší.

G.-D. de Salins (1996: 220) sice pojednává o vztahu opozice a přípustky dohromady, ale tyto dva vztahy od sebe rozlišuje. Nedostatečný výklad v souvislosti se vztahem restrikce a přípustkové restrikce, které pouze krátce zmiňuje v rámci charakteristiky několika konkrétních konektorů, nám, bohužel, neumožňuje další srovnání.

M. Callamand (1989: 181) pracuje s termíny opozice úplná, restrikce a přípustka, ale všechny tři jmenované považuje za typy vztahů opozičních.

Naopak P. Charaudeau (1992: 514) považuje opozici a restrikci za dva samostatné logické vztahy. V rámci vztahu restrikce pak rozlišuje restrikci jednoduchou a restrikci přípustkovou neboli přípustku (1992: 520).

4.1.2.2.4 Mary-Annick Morel

Z pojetí přípustkových vztahů u francouzských autorů, které jsme doposud zmínili, je tedy zřejmé, že z pohledu francouzské lingvistiky má přípustka nikoli dvě, ale tři různé významové hodnoty: příčina, která nevede k očekávanému následku (*cause contraire*), restrikce (*restriction*) a opozice (*opposition*).

Všechny tyto tři sémantické rysy přípustky bere v úvahu Mary-Annick Morel, autorka monografie *La concession en français* (1996). Na jejich základě a s nezbytným přihlédnutím k morfo-syntaxi (tzn. k pořadí vět, druhu výrazových prostředků přípustky, slovesnému způsobu apod.) pak M.-A. Morel rozlišuje tři typy přípustkových vztahů (*systèmes concessifs*; 1996: 6): přípustku logickou (*concession logique*), přípustku rektifikační (*concession rectificative*) a přípustku argumentativní (*concession argumentative*). Při jejich popisu pracuje se třemi spojkami – *bien que*, *quoique* a *encore que*, jejichž význam považuje za čistě přípustkový. U každého typu přípustkového vztahu navíc uvádí jeho výpovědní hodnotu (*valeur énonciative* – tomuto termínu odpovídá v české terminologii pojem „komunikativní

smysl“; 1996: 20). Dle M.-A. Morel (1996: 6) přípustka uvádí do vztahu dvě propozice (*propositions*), které pak vytvářejí strukturu souvětí (*phrase complexe*).

Přípustka logická

Typ logické přípustky vymezuje M.-A. Morel následujícím způsobem: „*Elle se définit par la relation sous-jacente qui unit les deux propositions mises en relation «normalement A est associé à la négation de B».*“ (Morel 1996: 148) Jako modelový příklad uvádí souvětí:

Bien qu'il pleuve, il sort. (Morel 1996: 6)

Mezi jevy „*il pleut*“ a „*il sort*“ tedy existuje implicitní vztah (*relation sous-jacente*), který je znám oběma účastníkům komunikace a který předpokládá, že „pokud prší, ven se obvykle nechodí“ (1996: 7). Přípustkový vztah pak podle Morel vzniká nenaplněním logicky předpokládaného následku. Vedlejší věta přípustková uvozená podřadicí spojkou tak zdůrazňuje a posiluje tvrzení vyjádřené ve větě hlavní. Přítomnost podřadicích spojek *bien que, quoique* apod. k interpretaci vztahu jako přípustkového není dle Morel (1996: 7) nezbytná pouze v případě, že mluvčí a adresát sdílejí stejnou zkušenost, stejný pohled na stav věcí.

Př. *Cet arbre a trois ans et ne porte pas de fruits.* (Morel 1996: 7)

Morel (1996: 7) vysvětluje, že vztah v tomto souřadném souvětí lze interpretovat jako přípustkový na základě sdíleného obecného povědomí, že ovocný strom obvykle začíná po třech letech plodit ovoce.

U logické přípustky mohou podle Morel nastat případy, kdy implicitní vztah mezi dvěma jevy není příčinného charakteru a přípustkový vztah vzniká na základě závěrů, které si z uvedeného faktu (nebo faktů) mohou příjemci vyvodit.

Př. *Bien que tu fumes moins qu'avant, tu fumes encore trop.* (Morel 1996: 7)

Fakt v prvním tvrzení by mohl vést k závěru spokojenosti se stavem věcí, ale druhé tvrzení tento závěr popírá (1996: 7).

Výpovědní hodnota logické přípustky se dle Morel (1996: 9) odvíjí od skutečnosti, že platnost tvrzení vyjádřeného vedlejší větou uvozeného přípustkovou spojkou původně pochází z jiného zdroje, než je mluvčí, který jeho platnost „pouze“ připouští, odtud označení „*énoncé concédé*“ (1996: 20). Platnost druhého tvrzení (*énoncé asserté*; 1996: 20), kterou mu v tomto případě připisuje sám mluvčí, je pak přípustkovou větou zdůrazněna.

Přípustka rektifikační

Morel (1996: 10) uvádí, že na rozdíl od přípustky logické je pořadí vět u přípustky rektifikační pevně dané. Vedlejší věta přípustková následuje za větou hlavní a upravuje nebo omezuje její platnost nebo pravdivostní hodnotu (1996: 148). Nejčastěji ji uvozuje spojka *encore que* nebo *quoique*, méně často pak *bien que* (1996: 14). Morel (1996: 14) poznamenává, že na rozdíl od přípustky logické je přítomnost těchto spojek pro interpretaci rektifikační přípustky nezbytná.

Př. *Vous pouvez tourner sur la petite place là, encore qu'il y ait beaucoup de voitures en stationnement aujourd'hui.* (Morel 1996: 10)

Morel (1996: 11) dále upřesňuje, že rektifikační přípustka může rovněž omezit platnost závěru vyvoditelného z prvního tvrzení nebo ho popřít úplně.

Př. *Pierre n'est pas le plus grand de sa classe, encore qu'il est relativement grand pour son âge.* (Morel 1996: 11)

Z prvního tvrzení by se dal vyvodit závěr, že Pierre není na svůj věk nijak veliký, ale následující tvrzení uvozené přípustkovou spojkou *encore que* tento závěr popírá.

Rektifikační přípustka má navíc podle Morel (1996: 11) své specifické rysy v intonaci (intonační předěl mezi větami) a interpunkci. Vedlejší věta přípustková bývá často graficky oddělena od věty hlavní čárkou, pomlčkami nebo je v závorce (viz následující citované příklady). Užití subjunktivu v ní dle Morel není povinné.

Rektifikace, kterou přípustková věta nějakým způsobem ovlivňuje větu předcházející, se může podle Morel (1996: 13) vztahovat k určitému výrazu (př. 1.), k platnosti celého tvrzení (př. 2.) nebo k úhlu pohledu samotného mluvčího (př. 3.).

Př. 1. *On essaie de donner à ces bambins des valeurs comme vous dites – bien que le mot soit prétentieux – on se heurte aussi à autre chose.* (Morel 1996: 13)

Přípustkovou větou mluvčí opravuje termín, který v předchozí větě použil a který by mohl být pro příjemce zavádějící (1996: 13).

Př. 2. *Ce petit livre devrait être l'un des outils de base de tous ceux qui s'occupent d'initiation à la linguistique (encore qu'il puisse intéresser un public bien plus large que celui des seuls enseignants et étudiants).* (Morel 1996: 13)

Morel (1996: 13) poznamenává, že v těchto případech přípustková věta přímo obsahuje výraz zevšeobecnění, jak je tomu v tomto konkrétním případě, nebo výraz omezení.

Př. 3. *Et ce serait péché de vouloir diminuer l'image que vous vous faites du Prince, encore que, selon moi, elle soit un peu embellie.* (Morel 1996: 14)

Podle Morel (1996: 13) mluvčí v přípustkové větě vyslovuje svůj názor na tvrzení, které předtím sám vyřkl (nebo vyřkne), aby tak zamezil jistým závěrům, které by si z něj příjemci mohli vyvodit.

Výpovědní hodnota přípustky rektifikační vychází dle Morel (1996: 15) ze dvou různých výpovědních rovin obou tvrzení, platnost sice přisuzuje oběma sám mluvčí, ale postponovaná vedlejší věta přípustková (*énoncé asserté*) má vůči větě hlavní (*énoncé concédé*) funkci glosy. Jak Morel (1996: 15) dále poznamenává, tento specifický rys poznámky nebo jistého dodatečného vysvětlení podtrhuje i její výše zmiňovaná charakteristická intonace a interpunkce.

Jistou podobnost s výpovědní hodnotou přípustky rektifikační, jak ji vymezuje M.-A. Morel, bychom mohli nalézt u tzv. dodatečného připuštění parentetického rázu V. Šmilauera (1966: 394), jímž mluvčí uvádí (připouští) jistou okolnost, kterou jeho předcházející výpověď nebo dojem z ní oslabuje, omezuje. (Šmilauer 1966: 394; viz kap. 4.1.1.1) Šmilauer uvádí dodatečné připuštění jako zvláštní případ parataktického odporovacího spojení, které v češtině nejčastěji vyjadřují příslovce *ovšem* nebo *pravda*.

Př. *Radím národu, aby důvěřoval hlavně vlastní síle, ovšem správně oceněné.* (Šmilauer 1966: 394)

Přípustka argumentativní

Argumentativní přípustku definuje M.-A. Morel následovně: „*Elle se caractérise par la reprise d'un argument venant d'une autre source que l'énonciateur (le plus souvent l'interlocuteur) auquel l'énonciateur oppose un contre-argument, qui vient le détruire ou en restreindre sérieusement la portée.*“ (Morel 1996: 148)

Na rozdíl od přípustky logické a rektifikační se argumentativní přípustka dle Morel (1996: 15) vztahuje na souvětí souřadné. Pořadí vět je v tomto případě pevně dané (1996: 18). První věta obsahuje přípustkový výraz (*certes, d'accord, bien entendu, il est vrai/certain* apod.) a k druhé větě bývá připojena souřadící spojkou (nejčastěji *mais*) nebo zájmenem ve významu odporovacím. Jak Morel (1996: 15) uvádí, výrazem užitým v první větě dává mluvčí najevo, že platnost daného tvrzení pouze přejímá, buď ji připisuje obecně platné skutečnosti, nebo v častějším případě druhému účastníkovi konverzace. Zároveň jím mluvčí vyjadřuje, že tuto platnost v jisté míře připouští (*énoncé concédé*). Výpovědní hodnota tohoto

výrazu a následně i věty, ve které se výraz vyskytuje v přípustce argumentativní, je tedy podle Morel srovnatelná s výpovědní hodnotou vedlejší věty přípustkové uvozené podřadicí spojkou u typu přípustky logické. Ve druhé větě (*énoncé asserté*) připojené nejčastěji souřadící spojkou v odporovacím významu (*mais*) pak mluvčí upouští od prvotního tvrzení, vyjadřuje svůj úhel pohledu, a tím platnost předchozího tvrzení omezí nebo pozmění jeho pravdivostní hodnotu (1996: 16). V tomto ohledu je výpovědní hodnota druhé věty u argumentativní přípustky srovnatelná s výpovědní hodnotou vedlejší věty přípustkové u typu přípustky rektifikační. Argumentativní přípustka v sobě tedy dle Morel spojuje výpovědní hodnoty jak přípustky logické, tak i rektifikační. Následující citovaný příklad to jasně dokládá:

Př. *Certes, je reconnais qu'elle a un grand air, et elle a bien ces yeux extraordinaires dont tu me parlais, mais enfin je ne la trouve pas tellement inouïe que tu disais.* (Morel 1996: 16)

Morel (1996: 16) vysvětluje, že výrazy „*certes*“, „*je reconnais*“, „*bien*“ mluvčí dává jasně najevo, že platnost sdělovaného tvrzení pouze přejímá, jako autora tvrzení explicitně označuje adresáta („*dont tu me parlais*“), ve druhé části uvozené „*mais*“ pak sděluje svůj vlastní názor („*je ne la trouve pas*“) a pozměňuje tak pravdivost prvního sdělení a důležitost, kterou mu adresát přičítá („*que tu disais*“).

Argumentativní přípustky se tak dle Morel (1996: 16) často užívá v dialozích nebo v argumentativní interakci minimálně dvou mluvčích, charakteristický je výskyt deiktik, která odkazují ke konkrétní komunikační situaci.

Morel (1996: 17) se zabývá nejenom problematikou přípustky v textu, ale i pozicí přípustky v aktuálním členění. Z hlediska aktuálního členění představuje první tvrzení argumentativní přípustky téma (východisko) a druhé tvrzení réma (jádro), přičemž argumentativní síla přípustky dle Morel (1996: 17) spočívá v tom, že tématem je shoda názorů účastníků komunikace, která může být ze strany mluvčího úplná, pouze částečná nebo dokonce fiktivní a která v této fázi komunikace nemůže být adresátem zpochybněna ani popřena. Zpochybněn nebo popřen může být adresátem až protiargument uvedený mluvčím v tvrzení následujícím, tedy réma (1996: 17).

Př. *Et puis, il y a le chômage. L'Allemagne s'était accoutumée au plein emploi. Voici qu'aujourd'hui ils sont un million. Autant qu'en France. Certes ils reçoivent 68 % de leur salaire. Mais ce qui est inquiétant, c'est que leur nombre ne diminue pas, ou très peu.* (Morel 1996: 17)

Morel (1996: 18) dále poznamenává, že podobně jako přípustka rektifikační bývá argumentativní přípustka v mluveném projevu podpořena specifickou intonací, v projevu

psaném pak interpunkcí. Přípustkové výrazy v první větě mají svou specifickou intonaci, která je odděluje od ostatních, a tím předesílá následující vývoj v argumentaci. Stejně tak bývá intonačně zdůrazněn i odporovací výraz uvozující protiargument ve druhé části argumentativní přípustky. V psaném projevu pak bývají výrazy v první části argumentativní přípustky graficky odděleny čárkami, popř. pomlčkami (*c'est vrai, bien entendu, sans doute, soit, certes* apod.; 1996: 18).

V první větě argumentativní přípustky se mohou podle Morel objevit adverbia *certes, évidemment, bien sûr, bien entendu, sans doute, d'accord, peut-être* apod., nebo výrazy typu *il est vrai/évident/naturel/sûr que..., je reconnais/avoue/sais/veux bien que...* atd. (1996: 77 – 81). Druhou větu argumentativní přípustky pak dle Morel (1996: 81) uvozuje souřadící spojka *mais* buď samotná, nebo v kombinaci s dalšími výrazy, kterými mluvčí upřesňuje svůj postoj v druhém tvrzení (*mais évidemment, mais aussi/surtout, mais en fait, mais enfin/quand même/tout de même* apod.). Ve druhé větě se mohou objevit i adverbia *seulement, néanmoins, toutefois, cependant*, popř. *et puis* nebo *du moins* (1996: 81).

Př. *Il faudra connaître la cause bien sûr, pour savoir, mais enfin je ne vois pas en quoi cela remettrait en cause les meetings.* (Morel 1996 : 81)

4.1.2.3 Textové hledisko

4.1.2.3.1 Roberte Tomassone

V práci R. Tomassone *Pour enseigner la grammaire* (1996) patří přípustce jen krátká zmínka, a to v souvislosti s kategorií argumentativních konektorů vyjadřujících logický vztah opozice (1996: 85). V rámci vztahu opozice se podrobněji věnuje konektoru *mais* a při té příležitosti uvádí užití tohoto konektoru ve významu přípustky, kdy *mais* uvozuje argument silnější, než je argument věty předcházející, a tím vede k opačnému závěru.

Př. *Il est beau et il est fort, mais il est bête.* (Tomassone 1996: 85)

Dále Tomassone (1996: 85) zmiňuje možnou kombinaci *mais* s konektory uvádějícími přípustku – *certes/sans doute/il est vrai...mais*. Konektory *cependant, pourtant, toutefois, néanmoins* a *quoique, bien que* Tomassone (1996: 85) uvádí vedle konektoru *mais* jako konektory značící rovněž opozici.

Ke spojkám *bien que* a *quoique* se Tomassone (1996: 180) v krátkosti vrací v kapitole věnované vedlejším větám přípustkovým, které vyjadřují protikladný argument (přípustku), jenž nepozměňuje ani nevyvrací tvrzení ve větě hlavní.

Př. *Je vous accompagnerai, bien que je n'aime pas les voyages.* (Tomassone 1996: 180)

Tento typ vedlejších vět přípustkových Tomassone (1996: 178) označuje jako „*subordonnées adjectives*“, které mají v textu funkci doprovodného komentáře k tvrzení věty hlavní, od které jsou odděleny čárkou (na rozdíl od vedlejších vět příslovečných).

4.1.2.3.2 Grammaire méthodique du français

Autoři *Grammaire méthodique du français* (1994: 619 – 620) pojednávají o přípustce dohromady s opozicí v rámci vztahů, které mohou vyjadřovat argumentativní konektory při členění logické úvahy či v argumentaci.

Ve shodě s Tomassone (1996: 85) zmiňují přípustku jako jeden z možných významů konektorů *mais*, ale na rozdíl od ní u příslovcí *pourtant*, *cependant*, *néanmoins* a *toutefois*, která se s *mais* mohou případně kombinovat, uvádějí význam přípustky a nikoli opozice. U *pourtant* navíc poznamenávají, že může značit i slabý argument.

Př. *J'avais **pourtant** tout prévu, mais j'ai été surpris.* (Riegel, Pellat, Rioul 1994: 620)

Konektory *quand même* a *malgré tout* uvádějí do vztahu jevy, mezi kterými existuje příčinná souvislost.

Př. *Il est malade, mais il viendra **quand même**.* (Riegel, Pellat, Rioul 1994: 620)

Dále ve významu přípustky uvádějí výrazy typu *certes*, *il est vrai* ve větě, jejíž tvrzení se tak připouští ale jen dočasně, protože následující tvrzení uvozené *mais* mu odporuje.

Př. *Gavroche est **certes** petit, **mais** il est malin.* (Riegel, Pellat, Rioul 1994: 620)

U spojek *bien que* a *quoique* autoři poznamenávají, že značí možnou, ale nikoli určující (účinnou) příčinu (1994: 620) a v této souvislosti odkazují ke kapitole věnované vedlejším větám příslovečným. Autoři tedy v dalším vymezení přípustkových vztahů vychází z morfo-syntaxe.

Přípustkové věty nejčastěji uvozené *bien que*, *quoique*, *encore que*, popř. *malgré que* (podobně jako de Salins i autoři Riegel, Pellat, Rioul poznamenávají, že puristé užití *malgré que* odmítají) řadí *Grammaire méthodique du français* (1994: 513) k vedlejším větám příslovečným popisujícím perspektivu formou eliminace (*circonstancielles décrivant une*

perspective par élimination; 1994: 510 – 511). Příslowečné věty popisující perspektivu⁹ autoři vymezují jako vedlejší věty, jejichž pořadí v souvětí je volné, sloveso v těchto větách je v subjunktivu a jejich substituce v participiální ani gerundiální konstrukce není možná. Tyto věty na základě jevu vyjádřeného ve větě hlavní popisují (často subjektivně) určitou perspektivu, a to buď anticipací v čase (*avant que*), anticipací účelu/záměru (*afin que*) nebo přání (*pourvu que*). Nebo pak tyto věty popisují jev, jehož situační (*non que*) nebo příčinná souvislost (*bien que*) s jevem věty hlavní se popírá, což je tedy případ vět přípustkových. Jestliže má přípustková věta podobu věty přívlastkové (se slovesem *être*), je možné sloveso vypustit (př. *Quoique intelligent...*; 1994: 513) nebo užít výrazů *quelque...que*, *si...que*, *pour...que*, *quel(le)(s) que* (+ subjunktiv) nebo *tout...que* (+ indikativ/subjunktiv). Autoři (1994: 513) u těchto výrazů upřesňují, že v tomto případě není zpochybněn fakt, že se někomu určitá vlastnost přisuzuje, ale samotné pozitivní hodnocení této vlastnosti.

Př. *Quelque intelligent qu'il soit.../quelle que soit son intelligence.../tout professeur qu'il est..., il ne comprend rien à rien dans ce domaine.* (Riegel, Pellat, Rioul 1994: 513)

Autoři *Grammaire méthodique du français* dále poznamenávají, že gerundium je možné užít ve významu přípustky pouze ve spojení s *tout*, které mění jeho argumentativní hodnotu na hodnotu opačnou.

Př. *Tout en lisant énormément, je ne retiens rien.* (Riegel, Pellat, Rioul 1994: 514)

Význam přípustky mohou mít i vedlejší věty vztahné uvozené *qui que*, *quoi que*, *où que*, po kterých následuje sloveso v subjunktivu (1994: 488).

Př. *Qui que ce soit, c'est un malin. – Quoi qu'il fasse, on l'aime bien. – Il est bien reçu, où qu'il aille.* (Riegel, Pellat, Rioul 1994: 489)

Dále mohou mít význam přípustky vztahné věty uvozené *quelque...que* nebo *quel(le)(s) que*, již výše zmiňované v rámci redukováných přípustkových vět ve funkci přívlastku.

Př. *Quelque patient que je sois, il vaut mieux que tu n'exagères pas. – Quelle que soit ma patience, ne me pousse pas à bout.* (Riegel, Pellat, Rioul 1994: 489)

---

⁹ Autoři *Grammaire méthodique du français* (1994: 506) dále rozlišují příslowečné věty popisující situaci (*circonstancielle décrivant une situation*). Jak jejich název napovídá, tento typ vedlejších vět (objektivně) popisuje situaci, ve které se odehrává děj věty hlavní. Pořadí těchto vět v souvětí je rovněž volné, sloveso je v indikativu a jejich substituce v participiální a gerundiální konstrukce je možná. Autoři sem řadí vedlejší věty časové (*quand*, *pendant que*, *après que*), příčinné (*parce que*, *puisque*) a podmínkové (*si*).

4.1.2.3.3 Jean-Michel Adam

J.-M. Adam, výrazná osobnost textové lingvistiky, nahlíží na tuto disciplínu jako na textovou analýzu diskurzu a toto pojetí se následně promítá i do jeho přístupu k problematice konektoru. Konektory v pojetí J.-M. Adama v *La linguistique textuelle* (2006: 117 – 125) představují poměrně širokou textovou kategorii, kterou dělí na tři hlavní skupiny: konektory argumentativní, textové organizátory a ukazatele, ukazatele pozice mluvčího. Každou skupinu pak dále člení do několika podskupin (viz kap. 2.2.1.3).

Konektory schopné vyjadřovat připustku najdeme v této klasifikaci ve skupině konektorů argumentativních. Tato skupina argumentativních konektorů je podle J.-M. Adama (2006: 123) schopná nejen text strukturovat, což je funkce i textových organizátorů a ukazatelů, a určitým způsobem odrážet pozici mluvčích, jako to činí ukazatele pozice mluvčího, ale především označovat argumentativní orientaci výpovědi. Funkce argumentativních konektorů je tedy ze všech tří skupin konektorů nejkomplexnější. V rámci této skupiny náleží připustkové konektory do podskupiny konektorů kontra-argumentativních, přičemž *mais*, *pourtant*, *néanmoins*, *cependant*, *quand même* a *toutefois* značí dle J.-M. Adama (2006: 124) silný argument, zatímco *certes*, *bien que*, *malgré* a *quoique* značí argument slabý (2006: 125).

J.-M. Adam uvedené podskupiny konektorů dále nijak souhrnně necharakterizuje. Při popisu konektorů vychází z rozborů v různých typech textů, tedy z jejich fungování v rámci konkrétního kontextu. Podrobnější analýzu na základě textů pak provádí u několika vybraných konektorů, např. konektoru *mais* (*Éléments de linguistique textuelle*, 1990: 191 – 211), u kterého na základě jeho fungování v odlišných kontextech rozlišuje pět možných významů (*mais de renforcement-renchérissement*, *réfutatif*, *phatique et/ou de démarcation de segments textuels*, *concessif*, *argumentatif*).

4.2 Prostředky vyjádření připustkových vztahů

Z výše nastíněného vymezení připustkových vztahů je tedy zřejmé, že v přístupu frankofonních autorů převládá tendence řadit připustku v rámci logicko-sématických vztahů ke vztahům opozičním. Buď autoři připustku přímo klasifikují jako druh vztahu opozičního (autoři *Grammaire du français classique et moderne*, autoři *Grammaire Larousse du français contemporain*, M. Callamand) nebo tyto dva vztahy rozlišují, ale pojednávají o nich dohromady (G.-D. de Salins, R. Tomassone, autoři *Grammaire méthodique du français*). Toto

nejednoznačné vymezení přípustkových vztahů se pak odráží i na výrazových prostředcích těchto vztahů, které tak často splývají s prostředky vyjádření vztahů opozičních. S tímto přístupem se můžeme setkat nejen ve francouzských gramatikách a gramatikách FLE, ale i v učebnicích francouzštiny jako cizího jazyka. Například v učebnici *Le nouveau sans frontières 3* (1990) najdeme u vyjádření opozice (*l'expression de l'opposition*; 1990: 126) následující výrazy: *mais, cependant, toutefois, néanmoins, pourtant, par contre; malgré, en dépit de; avoir beau, sans + inf., sans que; quand-même, tout de même; bien que, quoique*. Autoři v tomto případě přípustku vůbec nezmiňují a všechny citované výrazy uvádějí jako výrazové prostředky opozice.

U přehledu prostředků vyjádření přípustkových vztahů, který následuje, budeme vycházet z klasifikace výrazových prostředků přípustky H. Loucké v *La communication verbale et le texte* (2010: 37 – 38) určené studentům vysokých škol, kterou rozšíříme a doplníme o prostředky a příklady jejich užití uvedené v monografii *La concession en français* (1996) autorky M.-A. Morel.

Podle vymezení konektorů, které jsme uvedli ve druhé části této práce (viz kap. 3), jsme v následujícím přehledu výrazových prostředků přípustkových vztahů jako konektory vyhodnotili adverbia *pourtant, cependant, néanmoins, toutefois, quand même* a *tout de même*. H. Loucká tyto výrazy (nejmenuje pouze *tout de même*) označuje jako „*mots connecteurs*“ (2010: 37), podobně M.-A. Morel je uvádí jako tzv. větná adverbia (*adverbes de phrase*; 1996: 52) ve funkci konektorů anaforických. Naše pojetí konektoru je tedy ve shodě s klasifikací obou citovaných autorek.

Přípustkové vztahy mohou být vyjádřeny následujícími jazykovými prostředky:

Podřadící spojky

- *bien que, quoique, encore que, malgré que¹⁰, même si, même quand, quand bien même*

Bien que ce lieu soit réputé pour la pêche, ça n'a pas mordu cette année. (Morel 1996: 24)

Quoique cette affaire fût écrasante, en toute conscience, j'ai cru que je devais l'accepter. (Morel 1996: 26)

---

¹⁰ Spojku *malgré que* uvádí M.-A. Morel (1996: 28) s poznámkou, že puristé její užití odmítají a uznávají pouze výraz *malgré qu'il en ait*, který se však z pohledu současné francouzštiny jeví jako zastaralý.

*On peut rêver là-dessus, **encore que** je me méfie des métaphores à prétentions philosophiques. (Morel 1996: 26)*

***Malgré que** la pauvre femme sente aussi sa vieille affection remuée, elle se refuse à cette passion sauvage en un pareil lieu. (Morel 1996: 29)*

*A gauche, **même si** les «autonomes» inquiètent davantage, c'est aux néofascistes qu'on s'en prend. (Morel 1996: 36)*

*Les hommes d'aujourd'hui ont horreur de la charité, **même quand** ils consentent à la recevoir. (Morel 1996: 39)*

*Elle montrait tant d'affection aux parents inconnus, **quand bien même** ils étaient morts depuis longtemps. (Morel 1996: 42)*

Konektory

- ***pourtant, cependant, néanmoins, toutefois, quand même, tout de même***

*Notre voiture a cent mille bornes, elle a **pourtant /cependant /néanmoins /toutefois /quand même /tout de même** très bien roulé. (Morel 1996: 52)*

Přípustkový výraz + nominální syntagma (SN)

- ***malgré + SN, en dépit de + SN***

***Malgré** la fenêtre grande ouverte, la chambre sent toujours le parfum si frais de la jeune fille. (Morel 1996: 66)*

***En dépit de** sa jeunesse, il a de l'expérience. (Loucká 2010: 37)*

Ustálená spojení

- ***malgré cela/malgré quoi/malgré tout, malgré tous les efforts de X, en dépit des apparences/malgré les apparences** (Morel 1996: 70 – 71)*

*Bref, 71 % de Français sont conscients de l'ampleur du risque. **Malgré tout**, ils restent fidèles à l'énergie nucléaire. (Morel 1996: 71)*

***Malgré tous mes efforts** pour atteindre au plus vite Kratovicé, je mis **pourtant** trois mois à franchir les quelque cent kilomètres qui le séparaient de Riga. (Morel 1996: 71)*

Konstrukce

- ***tout + gerundium, avoir beau + infinitiv, pouvoir (bien) + infinitiv***

Tout en aimant l'aventure, je ne suis pas tellement pour le changement dans les affaires amoureuses. (Morel 1996: 86)

J'ai beau balayer, c'est toujours sale par terre. (Morel 1996: 73)

On peut bien dire ce qu'on voudra, on ne nous écoute pas. (Morel 1996: 75)

Ustálená spojení

- *il n'empêche que/n'empêche que/n'empêche* (Morel 1996: 76 – 77)

Depuis le 26 mars, la meilleur façon de s'envoyer en l'air, c'est de prendre un billet pour la géode. Sensations vertigineuses ou planantes, selon les séquences. Mais de toute façon sans danger. N'empêche, tous les spectateurs s'accrochent à leur fauteuil! (Morel 1996: 77)

Připustkové výrazy (u typu připustky argumentativní; viz kap. 3.1.2.2.4; Morel 1996: 77 – 82)

- *certes/bien sûr/il est vrai...mais*

Les lamentations sont de tradition, il est vrai, dans les universités à pareille époque. Mais cette fois la situation paraît plus grave. (Morel 1996: 17)

Konstrukce

- *Si...que, aussi...que, quelque...que, pour...que* (+ adjektivum/adverbium), *tout...que* (+ adjektivum/substantivum; Morel 1996: 116 – 124)

Si fier de sa personne qu'on soit, on ne peut pas rester deux heures, en tenue, debout, devant une glace. (Morel 1996: 118)

Aussi extraordinaire que cela puisse paraître, il existe des gens qui méprisent l'argent. (Morel 1996: 119)

Cette jeune fille était, quelque fallacieuse qu'elle fût, indispensable à ma vie. (Morel 1996: 122)

Pour copieux qu'il paraisse, cet historique n'est que sommaire. (Morel 1996: 123)

Tu verras qu'il se plaindra encore, tout comblé qu'il a été par sa tante. (Morel 1996: 123)

Tyto konstrukce uvádí i *Grammaire méthodique du français* (1994: 513) jako redukované vedlejší věty připustkové ve funkci přívlastku (viz kap. 4.1.2.3.2).

- **Qui que, quoi que, où que, quel(le)(s) que, quelque + jméno + qui/que** (Morel 1996: 124 – 133)

*Tous, **qui que** nous soyons, nous avons nos êtres respirables.* (Morel 1996: 126)

*A **quoi que** vous vous décidiez, faites-moi connaître votre décision.* (Morel 1996: 126)

*Il respectait la passion, **où qu**'il la rencontrât.* (Morel 1996: 127)

*La sidérurgie octroie une retraite complémentaire, **quelles que** soient les entreprises dans lesquelles le travail a été effectué.* (Morel 1996: 128)

***Quelque** conflit **qui** l'oppose au président de la république – et il y en aura – rien n'en apparaîtra en dehors du cercle étroit dont il est sûr.* (Morel 1996: 129)

Tyto konstrukce uvádějí autoři *Grammaire méthodique du français* jako vztažné věty s významem přípustky (1994: 488 – 489).

Ustálená spojení

- **quoi qu'il en soit, toujours est-il que** (Morel 1996: 126), **qui que ce soit, quoi que ce soit, où que ce soit** (Morel 1996: 131)

*L'agitation est permanente, **où que ce soit** et avec **qui que ce soit**.* (Morel 1996: 131)

*Il est pratiquement impossible d'insérer **quoi que ce soit** entre quel et le verbe.* (Morel 1996: 131)

- **N'en...pas moins** (Morel 1996: 110)

*Delphine n'a pas été invitée, elle **n'en est pas moins** venue.* (Morel 1996: 110)

Příležitostně může být přípustka vyjádřena:

Konstrukce

- **Sans + infinitiv/SN** (Morel 1996: 87 – 88)

*Elle fait revivre l'amour **sans exciter** aucun désir.* (Morel 1996: 87)

Sans aucune ressource naturelle, sans technologie innovante, ce territoire exigu et et cette petite population laborieuse offrent le spectacle d'une réussite certaine. (Morel 1996: 88)

- **Pour + SN, pour + être + adjektivum** (Morel 1996: 105 – 109)

*Judith n'est pas mal **pour une anglaise**.* (Morel 1996: 105)

Pour être séparés, les époux ne sont point sortis de l'enfer. (Morel 1996: 108)

- *Soit que...soit que..., soit que...ou (que)...., que...ou que..., que...ou non* (Morel 1996: 131 – 132)

*La nuit il les appelait, et, **qu**'il jouât **ou qu**'il étudiât, il les sentait proches.* (Morel 1996: 132)

***Qu**'il pleuve **ou non**, les trains n'attendent pas.* (Morel 1996: 132)

Přípustka vyplývající z kontextu

Jeune, il a de l'expérience. (Loucká 2010: 38)

Parti de bonne heure, il est arrivé tard le soir. (Loucká 2010: 38)

Malade, il travaille. (Loucká 2005: 115)

Jak jsme již předeslali v úvodu kapitoly věnované pojetí přípustkových vztahů u M.-A. Morel (kap. 4.1.2.2.4), autorka poukazuje na provázanost uvedených jazykových prostředků s typem větného spojení (parataxe/hypotaxe), s pořadím vět v souvětí (1996: 21) a v neposlední řadě i se slovesným způsobem (indikativ/subjunktiv/kondicionál/imperativ; 1996: 45).

Přípustkové vztahy vznikají podle Morel jak ve spojení parataktických, tak i hypotaktických. Parataxe je vlastní přípustce argumentativní. Hypotaxe je typická pro vyjádření přípustky logické a rektifikační. U přípustky logické většinou vedlejší věta přípustková předchází větě hlavní. Platnost tvrzení vedlejší věty přípustkové v tomto případě vychází z předcházejícího kontextu a mluvčí z něj tuto platnost pouze přejímá. Jak tedy Morel (1996: 22) vysvětluje, anteponovaná vedlejší věta přípustková představuje interpretační základ pro argumentaci vyjádřenou mluvčím v následující větě hlavní. Postponovaná vedlejší věta přípustková je typická pro vyjádření přípustky rektifikační. Kontextově se vztahuje pouze na tvrzení v předcházející větě hlavní, jehož autorem je rovněž sám mluvčí a jehož platnost vedlejší větou přípustkovou modifikuje (1996: 22).

Přípustkové vztahy dále výrazně ovlivňuje slovesný způsob, jenž může být i sám o sobě nositelem přípustkového významu. Dle M.-A. Morel (1996: 45) jak v případě přípustky logické, tak i v případě přípustky argumentativní pochází první tvrzení z jiného výpovědního zdroje než je mluvčí, ten pravdivost prvního tvrzení pouze určitým způsobem připouští (*énoncé concédé*). Skutečnost, že se mluvčí zříká odpovědnosti za platnost prvního tvrzení, se

však podle Morel (1996: 46) u těchto dvou typů přípustky projevuje odlišně. U přípustky logické je to užití subjunktivu (po *bien que, quoique* apod.), u přípustky argumentativní značí tento postoj mluvčího lexikální výrazy (př. *il est certain/vrai* apod.). U přípustky rektifikační je dle Morel (1996: 46) možné v přípustkové větě užití indikativ nebo subjunktiv. Výběr daného slovesného způsobu se odvíjí od aspektu přípustkového vztahu, na který chce mluvčí poukázat. Užitím indikativu (popř. kondicionálu) podle Morel (1996: 46) mluvčí zdůrazňuje rektifikaci, kterou předchází tvrzení modifikuje. Užití subjunktivu značí změnu výpovědního plánu a diskontinuitu obou tvrzení (1996: 46).

M.-A. Morel (1996: 47 – 51) dále uvádí typy souvětí, u kterých přípustkový význam vzniká pouze na základě užitého slovesného způsobu, tedy užitím sloves v kondicionálu (viz níže př. 1.), subjunktivu imperfekta¹¹ (př. 2.; popř. subjunktivu plusquamperfekta) nebo imperativu (př. 3.). Společné jim je dle Morel (1996: 47) vyjádření skutečnosti, že mluvčí dané tvrzení zvažuje jako možnost, že se jedná pouze o představu. Přípustkový význam je u těchto spojení možné parafrázovat spojkou *même si* (1996: 50).

Př. 1. *On le menacerait, Paul ne partirait pas d'ici.* (Morel 1996: 48)

2. *Vous avez refusé de renouer avec eux, ne fût-ce que par de simples relations de politesse.* (Morel 1996: 50)

3. *Cherchez dans tous les livres, vous ne trouverez rien sur cette question.* (Morel 1996: 51)

4.3 Přípustkové konektory

V této kapitole popíšeme vlastnosti a funkce přípustkových konektorů na základě pojetí konektoru, které jsme vymezili ve druhé části této práce. Pokusíme se přitom o komentář k výkladu a závěrům M.-A. Morel v monografii *La concession en français* (1996), odkud budeme čerpat i příklady. Vědomě využíváme těchto ověřených příkladů, použití příkladů vlastních by vyžadovalo větší rozsah práce. Současně se budeme snažit poukázat na specifické postavení přípustkových konektorů mezi jednotlivými typy jazykových prostředků, které přípustkové vztahy vyjadřují, i na jejich vzájemnou provázanost. V závěru kapitoly zmíníme, co k přípustkovým konektorům poznamenávají frankofonní autoři, jejichž pojetí přípustkových vztahů jsme představili v kapitole 4.1.2.

---

¹¹ U subjunktivu imperfekta (popř. plusquamperfekta) Morel (1996: 50) poznamenává, že se jedná o archaická vyjádření, kterých už se dnes v běžné francouzštině neužívá. Výjimku tvoří ustálené formy spojení *fût-ce* nebo *ne fût ce que*, které nabyly adverbialní hodnoty blízké *même* (viz výše př. 2.).

Jak jsme již uvedli v kapitole 3, náš přístup k vymezení konektorů vychází ze sémanticko-pragmatického pojetí konektoru u F. Daneše (1985). Konektory mají funkci spojovací, přičemž spojovat mohou věty v souvětí, samostatné věty („přes tečku“), větší úseky textu i výrazy nevětné na pozici větných členů. Vždy však platí, že konektory nikdy neplní funkci větného členu. Další důležitou funkcí konektorů je jejich funkce kontextualizační, věty do kontextu mohou zapojovat anaforicky, kataforicky, endoforicky i exoforicky. Ve shodě s F. Danešem budou námi analyzované přípustkové konektory rovněž odkazovat do minimálního kontextu. Konektory v našem pojetí se dále vyznačují relativní přemístitelností v rámci větné struktury, což určuje jejich zařazení v rámci slovních druhů, které odpovídá adverbiiám a adverbiiálním souslovím. Mezi konektory tedy neřadíme spojky a spojkové výrazy, s nimi se ale konektory mohou kombinovat, a daný vztah tak zdůrazňovat nebo k němu odkazovat do věty předcházející (funkce „komemorativní“). Jak ukážeme v následující charakteristice přípustkových konektorů, některé konektory vykazují větší „pružnost“ (*souplesse*; Morel 1996: 53) v přemístitelnosti než jiné. Navíc kombinace přípustkového konektoru se spojkou či s jiným výrazem, stejně tak jako pořadí vět může modifikovat význam konektoru a následně i interpretaci daného sdělení.

V přehledu jazykových prostředků vyjádření přípustkových vztahů, který jsme uvedli v kapitole 4.2, figurují jako konektory adverbia *pourtant*, *cependant*, *néanmoins*, *toutefois*, *quand même* a *tout de même*. Za konektory s přípustkovým významem považujeme tedy tato adverbia: *pourtant*, *cependant*, *néanmoins*, *toutefois*, *quand même*, *tout de même*.

Specifické postavení konektorů *pourtant*, *cependant*, *néanmoins*, *toutefois*, *quand même*, *tout de même* mezi výrazovými prostředky přípustkových vztahů je podle Morel (1996: 52) způsobeno jejich relativní mobilitou v rámci věty i celého souvětí. V postavení na začátku věty přirovnává Morel jejich funkci k funkci souřadících spojek (např. *et*, *mais*).

Buď jsou konektory samy o sobě nositeli přípustkového významu, nebo k němu odkazují do věty předcházející (1996: 52), a mají tak funkci „komemorativní“.

Př. ***Bien que cet ouvrage soit un peu démodé, son apport est néanmoins considérable.***
(Morel 1996: 52)

Zároveň Morel uvádí případy, kdy může docházet k modifikaci přípustkového významu těchto konektorů, a to v závislosti na pořadí vět v souvětí (přípustka logická, rektifikační) nebo na kombinaci těchto konektorů se spojkami či jinými přípustkovými výrazy (přípustka argumentativní).

Konektory *pourtant*, *cependant*, *néanmoins*, *toutefois*, *quand même*, *tout de même* mohou dle Morel (1996: 62 – 63) uvádět do přípustkového vztahu nejen věty ve spojení parataktickém (př. 1.) nebo hypotaktickém (nejčastěji redukovaná vedlejší věta přípustková; př. 2., 3.), ale i vedlejší věty vztažné (př. 4.) nebo příslovečné (př. 5.) a rovněž výrazy nevětné ve funkci větných členů, např. adverbia (př. 6.), adjektiva (př. 7.) nebo předložková syntagmata (př. 8.).

Př. 1. *Notre voiture a cent mille bornes, elle a **pourtant/ cependant/ toutefois/ néanmoins/ tout de même/ quand même** très bien roulé.* (Morel 1996: 52)

V tomto příkladu konektory vyjadřují přípustku logickou, což podle Morel (1996: 52) platí vždy, když má první věta v souvětí význam vedlejší věty přípustkové:

Bien que notre voiture ait cent mille bornes, elle a très bien roulé. (Morel 1996: 52)

Př. 2. *Sophie mentionnait sans la moindre réticence son unique expérience amoureuse, sans avouer **pourtant** (**cependant/toutefois/néanmoins/tout de même/quand même**) qu'elle avait été involontaire.* (Morel 1996 : 63)

Př. 3. *Les textes théâtraux, tout en étant plus littéraires, sont **cependant** plus proches de la langue parlée.* (Morel 1996: 63)

V příkladu č. 2 se konektor nachází v redukované větě vedlejší (*sans* + infinitiv), v příkladu č. 3 ve větě hlavní, redukovaná vedlejší věta má v tomto případě formu konstrukce *tout* + gerundium.

Př. 4. *Notre demoiselle qui avait compris, qui feignait **néanmoins** de ne pas comprendre, pleurait pour cacher son trouble.* (Morel 1996: 63)

Př. 5. *Si ce que nous lisons décrit un événement surnaturel et qu'il faille **pourtant** prendre les mots dans un autre sens qui ne renvoie à rien de surnaturel, il n'y a plus de lieu pour le fantastique.* (Morel 1996: 63)

Morel (1996: 63) poznamenává, že v souvětích tohoto typu se konektor vždy vyskytuje až ve druhé vedlejší větě.

Př. 6. *Ils avaient exposé leurs problèmes brièvement, clairement **cependant**.* (Morel 1996: 62)

Př. 7. *Découper paraît facile. Pour les petits (enfants) c'est un exploit. Exploit apparemment modeste, **néanmoins** riche de découvertes et d'activités valables.* (Morel 1996: 62)

Podobně jako v příkladech č. 6 a č. 7 může uvádět do přípustkového vztahu dvě adverbia nebo adjektiva i podřadicí spojka *bien que* v redukované vedlejší větě přípustkové, ale, jak poznamenává M.-A. Morel (1996: 62), pro správnou interpretaci je nezbytné zaměnit pořadí členů: *Ils avaient exposé leurs problèmes clairement, **bien que** brièvement.*

*Exploit riche de découvertes et d'activités valables, **bien qu'**apparemment modeste.* (Morel 1996: 62)

Př. 8. *Dans ce genre d'affaires, il faut procéder avec la plus grande célérité, sans brusquerie **néanmoins** à l'égard de ceux avec qui on a traité.* (Morel 1996: 62)

Jak jsme již zmínili, pořadí vět v souvětí má vliv na přípustkový význam konektorů, a může tedy ovlivnit typ přípustkového vztahu (přípustka logická, rektifikační).

Přípustka logická

Jestliže lze první větu v souvětí interpretovat jako vedlejší větu přípustkovou, pak konektory *pourtant*, *cependant*, *néanmoins*, *toutefois*, *quand même*, *tout de même* vždy vyjadřují přípustku logickou (Morel 1996 : 52 ; viz výše př. 1.).

Morel (1996: 53) dále zdůrazňuje, že pouze u konektorů *pourtant* a *cependant* nemá uspořádání vět v souvětí vliv na typ přípustkového vztahu. Tyto konektory vyjadřují přípustku logickou nezávisle na pořadí vět v souvětí.

Př. *Notre voiture a cent mille bornes, elle a **pourtant** (**cependant**) très bien roulé.*

*Notre voiture a très bien roulé, elle a **pourtant** (**cependant**) cent mille bornes.*

(Morel 1996: 53)

Přípustka rektifikační

Pokud má přípustkový význam druhá věta v souvětí, konektory *toutefois* a *néanmoins* vyjadřují dle Morel (1996: 54) přípustku rektifikační, mají tedy restriktivní význam blízký spojce *encore que* (Morel 1996: 54). Morel (1996: 54) upřesňuje, že užitím *toutefois* nebo *néanmoins* mluvčí naznačuje, že má jisté výhrady vůči možným závěrům vyvoditelným z předcházejícího tvrzení.

Konektory *tout de même* a *quand même* vyjadřují v případě postpozice věty s přípustkovým významem rovněž přípustku rektifikační, ale, jak Morel (1996: 55) upozorňuje, v poněkud odlišném smyslu než konektor *toutefois* nebo *néanmoins*. Mluvčí užitím *tout de même* nebo *quand même* určuje výhradní interpretační rámec pro zvážení platnosti předcházejícího tvrzení (1996: 55). Konektory *tout de même* a *quand même* tedy podle Morel (1996: 57) značí jistou relativnost pravdivostní hodnoty tvrzení, ve kterém figurují. Morel

dále rozvádí, že v tomto smyslu pak mohou rovněž značit změnu v argumentaci, a to dokonce i tak, že úplně zvrátí závěry vyvoditelné z předcházející tvrzení (1996: 57).

Př. *Tout à l'heure on a dit qu'il n'a rien reçu de Cuba, il a tout de même reçu de l'argent de Cuba.* (Morel 1996: 57)

Přípustka argumentativní

Jak dále Morel (1996: 81 – 82) uvádí, přípustkové konektory *cependant*, *néanmoins*, *toutefois*, *tout de même* se mohou rovněž uplatnit ve významu přípustky argumentativní, kde první věta obsahuje přípustkový výraz (*certes*, *il est vrai*, *sans doute* apod.) a v druhé větě se může objevit přípustkový konektor samotný nebo v kombinaci se spojkou *mais*. Přípustkové konektory tu podle Morel nejen zdůrazňují nadcházející změnu v argumentaci, ale především značí restrikcii vůči závěrům vyvoditelným z předchozího tvrzení (1996: 82).

Př. *Certes l'enfant ne tient pas grand compte des conseils. Toutefois, dans le cas de contradiction apparente, il s'empresse de choisir.* (Morel 1996: 82)

Anaforické/kataforické zapojování do kontextu

Další důležitou funkcí konektorů je jejich schopnost zapojovat věty do kontextu. Všechny zmiňované přípustkové konektory jsou schopné anaforického navazování na předcházející kontext (viz výše př. 1. – 8.). Dle Morel (1996: 63) jediný konektor *pourtant* umožňuje navazovat kataforicky do kontextu následujícího.

Př. *Certains moustiques ont résisté au D.D.T. et de nombreux pays, pourtant infestés, ont réduit les crédits alloués au combats d'assainissement.* (Morel 1996: 64)

Endoforické/exoforické zapojování do kontextu

U konektorů *tout de même* a *quand même* Morel (1996: 57) uvádí, že jsou schopné navazovat na zkušenosti mluvčího nebo na sdílené vědomosti účastníků komunikace, a to zejména v případech, kdy neuvádějí do přípustkového vztahu dvě tvrzení, ale jejich dosah se vztahuje pouze ke tvrzení, ve kterém figurují. Toto tvrzení pak uvádějí do přípustkového vztahu s „nevyřčeným“ (*non-dit*; Morel 1996: 57), umožňují tedy navazovat endoforicky či exoforicky.

Př. *C'est tout de même (quand même) bizarre que Paul ne soit pas encore là.* (Morel 1996: 58)

Jak vysvětluje Morel (1996 : 58), užitím *tout de même/quand même* mluvčí odkazuje ke svým zkušenostem, na jejichž základě hledá ze všech možných příčin tu, která by

mohla způsobit Paulovo zpoždění, ale která se nakonec v jeho očích stejně jeví nedostačující, odtud význam příпустky.

Morel (1996: 64 – 65) dále poznamenává, že v kombinaci se souřadící spojkou *et* nebo *mais* si příпустkové konektory zachovávají své vlastnosti i význam (příпустka logická, rektifikační), rozšiřuje se pouze jejich funkce spojovací. Mohou pak například uvádět do příпустkového vztahu adjektivum a větu vztažnou.

Př. *Je parlerais volontiers, pour ce premier type de lecture, d'une information floue et peu rigoureuse, mais qui fonctionne tout de même.* (Morel 1996: 65)

Jako nejsilnější relátor z příпустkových konektorů tedy dle Morel (1996: 53) funguje konektor *pourtant*, který umožňuje nejen spojovat věty a výrazy nevětné, ale navazovat i kataforicky. Zároveň vykazuje ze všech příпустkových konektorů nejvyšší míru přemístitelnosti v rámci větné struktury, a proto se ho podle Morel (1996: 53) nejvíce užívá v mluveném projevu. Naproti tomu se s konektory *cependant* a *toutefois* setkáme spíše v psaném projevu. Konektor *néanmoins*, jak dále Morel (1996: 55) poznamenává, dnešní francouzština nahradila příпустkovým výrazem *n'en pas moins*.

Vlastnosti a funkce příпустkových konektorů z pohledu dalších autorů

Z frankofonních autorů, uvedených v kapitole 4.1.2 věnované vymezení příпустkových vztahů, zmiňuje konektory námi určené jako příпустkové i G.-D. de Salins ve své *Grammaire pour l'enseignement/apprentissage du FLE* (1996; viz také kap. 4.1.2.2.1). G.-D. de Salins rovněž uvádí možnou kombinovatelnost těchto konektorů se souřadícími spojkami za účelem posílení příпустkového vztahu (např. *et pourtant, mais pourtant, mais toutefois, mais quand même* apod.; 1996: 221, 227). V rámci výkladu o spojovací funkci konektorů však uvádí už jen jejich schopnost spojovat věty, a to pouze na příkladu s konektorem *cependant*. V případě spojování výrazů nevětných však tyto příпустkové konektory v jejich příkladech nenajdeme (1996: 221 – 222). Na rozdíl od Morel dále de Salins (1996: 222 – 223) u konektorů *pourtant* a *cependant* zmiňuje možný význam příпустky restriktivního typu. U konektorů *quand même* a *tout de même* de Salins (1996: 221) zdůrazňuje jejich časté užívání v mluveném jazyce a s tím související subjektivní postoj mluvčího, který se do významu těchto konektorů promítá a který autorka ilustruje na příkladech užití těchto konektorů vytčených za větou (1996: 226 – 227), kde tyto konektory navazují na presupozice nebo odkazují ke zkušenostem mluvčího či

sdíleným vědomostem účastníků komunikace. Zdůrazňovaná je tedy v tomto případě kontextualizační funkce konektorů *quand même* a *tout de même*, tedy endoforické či exoforické zapojování do kontextu, se kterým jsme se setkali i u Morel. Jako příklad de Salins (1996: 226) uvádí komunikační situaci, kde se mluvčí obrací k někomu, kdo se chystá odejít příliš brzy:

*Reste pour le dessert, **quand même!*** (de Salins 1996: 226)

Podle de Salins mluvčí užitím *quand même* dává adresátovi najevo, že i když musí brzy odejít, podle společenských konvencí by se slušelo zůstat ještě na podávání dezertu.

Přípustkové konektory bychom dále našli i v *Grammaire vivante du français* (1989) autorky M. Callamand (viz také kap. 4.1.2.2.2), která však uvádí výrazové prostředky vztahu přípusky dohromady s výrazovými prostředky restriktce. Jak už jsme zmínili v kapitole o přípuskových vztazích, autorka dané výrazové prostředky pouze vyjmenovává ve výčtech s příklady bez dalších komentářů. Přesto lze z jejích příkladů vyčíst možnou kombinovatelnost konektorů se spojkami – přípuskové konektory *quand même* a *tout de même* ilustruje na příkladech v kombinaci se spojkou *mais*, konektor *pourtant* uvádí přímo ve výčtu se spojkou *et* v závorce ((*et*) *pourtant*; 1989: 185) a konektor *néanmoins* se v příkladu rovněž objevuje v kombinaci se spojkou *et*.

Př. *Je l'aime bien, **mais** je ne vais **tout de même** pas accepter un comportement aussi stupide!* (Callamand 1989: 184)

*Il n'est jamais content. **Et pourtant**, je fais tout ce que je peux pour lui faciliter la vie!* (Callamand 1989: 185)

*Vous verrez, c'est un homme qui aime le pouvoir, très exigeant avec ses collaborateurs **et néanmoins** extrêmement gentil.* (Callamand 1989: 185)

Zároveň tyto příklady představují ukázkou spojovací funkce konektoru - v prvním příkladu spojuje věty uvnitř souvětí, ve druhém připojuje samostatné věty „přes tečku“, ve třetím pak spojuje výrazy nevětné.

V *Grammaire du sens et de l'expression* (1992) P. Charaudeau uvádí přípuskové konektory *pourtant*, *cependant*, *néanmoins*, *toutefois* a *tout de même* jako relátory logického vztahu restriktce. *Pourtant* a *cependant* v postavení před „*assertion restrictive*“ značí dle Charaudeaua (1992: 517) opozici. Pro ilustraci uvádíme již jednou citovaný příklad (viz př. 1. v kap. 4.1.2.2.3):

*Certes, il fait son régime sérieusement, **cependant** il ne maigrir pas.* (Charaudeau 1992: 517)

Tento typ příkladů uvádí Morel jako případ argumentativní přípustky, kde má přípustkový konektor *cependant* restriktivní význam.

Néanmoins, toutefois a tout de même pak Charaudeau (1992: 517) v pozici před „*assertion restrictive*“ připisuje význam rektifikace, ale příklady k nim už neuvádí.

V práci *Pour enseigner la grammaire* (1996) její autorka R. Tomassone uvádí konektory *cependant, pourtant, toutefois* a *néanmoins* jako argumentativní konektory ve významu opozice (1996: 85). Adverbium *pourtant* Tomassone (1996: 316) dále zmiňuje u skupiny adverbíí, která označuje jako *adverbes «articulateurs»* a která v textu zajišťují argumentativní navazování (*liaison argumentative*)¹² vět nebo větších textových celků. Jejich vlastnosti a funkce už, bohužel, dále neupřesňuje. Kromě adverbíí *pourtant* jmenuje i adverbíální výrazy *d'ailleurs, en effet, en revanche*, které odpovídají našemu vymezení konektoru (viz kap. 3).

Autoři *Grammaire méthodique du français* (1994: 620), jak už jsme zmínili v kapitole 4.1.2.3.2, rovněž uvádějí u přípustkových konektorů *pourtant, cependant, néanmoins* a *toutefois* jejich možnou kombinaci se spojkou *mais*, u konektoru *pourtant* poznamenávají, že může značit i slabý argument. Naopak J.-M. Adam ve své klasifikaci uvedené v práci *La linguistique textuelle* (2006: 124) řadí *pourtant* spolu s *néanmoins, cependant* a *quand même* ke kontra-argumentativním konektorům označujícím argument silný (viz kap. 2.2.1.3).

Podobně jako R. Tomassone (1996: 316) u konektoru *pourtant* i autoři *Grammaire méthodique du français* (1994: 380) zmiňují konektor *néanmoins* ještě v rámci výkladu o adverbíích, a to u skupiny adverbíí, která označují jako „*adverbes de liaison*“. Tato adverbíí (kromě *néanmoins* jmenují např. *en effet, aussi, ainsi, alors, dans ce cas*) nemají podle autorů funkci větného členu, ale plní funkci konektorů, kdy připojují samostatné věty nebo věty uvnitř souvětí a vyjadřují logicko-sémantické vztahy (příčina, opozice, přípustka, odůvodnění atd.). Dále k nim ještě poznamenávají, že v některých případech fungují podobně jako souřadící spojky a uvádějí následující příklad ekvivalentního užití spojky *mais* a konektoru *pourtant*:

---

¹²Tomassone (1996: 316) dále rozlišuje „*adverbes articulateurs*“ s funkcí navazování chronologického (*liaison chronologique*; např. *d'abord, ensuite, enfin*) a logického (*liaison logique*; např. *premièrement, deuxièmement, en somme*). V *Grammaire méthodique du français* (1994: 380) najdeme příklady těchto adverbíí v rámci jedné kategorie, kterou autoři označují jako „*adverbes de balisage textuel*“.

Il prétend bien connaître Jean, mais/pourtant il ne l'a vu qu'une fois. (Riegel, Pellat, Rioul 1994: 380)

Ke stejným závěrům v tomto případě dochází i M.-A. Morel (1996: 52). Celkově má pak tento typ adverbii (*adverbes de liaison*) blízko k našemu pojetí konektorů.

5 Závěr

V pojetí konektoru u autorů Pražské lingvistické školy jsme dospěli k následujícím závěrům: i přes zřetelné odlišnosti v přístupech k vymezení konektorů považují tito autoři podstatu konektorů shodně za jazykové jednotky nejčastěji vyjádřené spojkami, příslovci nebo částicemi, které spojují/připojují výpovědi nebo větší úseky textu a vyjadřují logicko-sémantické mezivýpovědní vztahy, na jejichž základě je možno konektory dále klasifikovat.

Ve frankofonní lingvistice jsme po prostudování jednotlivých východisek vyčlenili dvě hlediska – textové a sémantické. Zatímco autoři uplatňující v přístupu k vymezení konektorů hledisko textové (R. Tomassone, autoři *Grammaire méthodique du français*) tvoří relativně homogenní skupinu, a to jak z hlediska klasifikace těchto jednotek, tak i z hlediska užívané terminologie, v rámci sémantického přístupu (P. Charaudeau, G.-D. de Salins) jsme naopak zaznamenali terminologické odlišnosti, které mohou být ve výkladu zavádějící (G.-D. de Salins). Poněkud stranou těmto dvěma přístupům pak stojí široké pojetí kategorie junktorů německého lingvisty H. Weinricha, který u vymezení této kategorie postupuje od morfo-syntaxe k textu. Zajímavým se z našeho pohledu jeví posun v klasifikaci konektorů, který jsme zaznamenali v pracích J.-M. Adama (1999, 2006) a který se dotýká především kategorie argumentativních konektorů.¹³ Zejména u tohoto typu konektorů frankofonní autoři zdůrazňují schopnost těchto jednotek nejen vyjadřovat logicko-sémantické vztahy, ale zároveň odrážet postoje a komunikativní (argumentativní) strategie mluvčího. Tento pragmatický funkční aspekt konektorů neopomíjí ani lingvistika česká, zdůrazňuje ho například F. Daneš, avšak přístup lingvistiky frankofonní je v tomto směru důslednější.

Z představených přístupů české a frankofonní lingvistiky k vymezení pojmu „konektor“ tak vyplynula jedinečná komplexní povaha těchto jednotek, které nejen spojují výpovědi nebo jejich komplexy, ale vyjadřují i logicko-sémantické vztahy, do nichž se navíc promítá myšlenkový odraz a organizační strategie mluvčího, a současně se podílejí na členění textu.

Náš přístup k vymezení konektoru ve druhé části této práce vychází ze sémanticko-pragmatického pojetí F. Daneše (1985). Ve shodě s F. Danešem chápeme konektory jako funkční slova ve výstavbě věty a textu. Konektory mají funkci spojovací a dále i funkci kontextualizační (endoforické, exoforické navazování), avšak nikdy neplní funkci větného členu. Konektory v našem pojetí se vyznačují relativní mobilitou v rámci větné struktury, což

---

¹³ Na poli současné české lingvistiky se argumentativními konektory ve francouzštině a češtině zabývá Ondřej Pešek. Jeho publikaci jsme, bohužel, neměli možnost číst.

PEŠEK, Ondřej (2011): *Argumentativní konektory v současné francouzštině a češtině. Systémové srovnání a analýza okurenční respondence*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Acta philologica Universitatis Bohemiae Meridionalis, Series Monographica IV., 353 s. ISBN 978-80-7394-305-9.

podmiňuje jejich slovnědruhové zařazení odpovídající adverbium a adverbialním souslovím. V tomto směru je naše pojetí užší než Danešovo i než ostatní uvedená pojetí, zařazující mezi konektory též spojky a spojkové výrazy. Konektory se však se spojkami mohou kombinovat, daný logicko-sémantický vztah tak posilují nebo k němu odkazují do věty předcházející (funkce „komemorativní“).

Cílem třetí části práce bylo tento komplexní sémantický a funkční charakter konektorů doložit na konkrétní třídě konektorů, a to na konektorech, které fungují v přípustkových vztazích. Přípustkové vztahy jsme nejprve vymezili v češtině a poté ve francouzštině, i v této části jsme zachovali utřídění autorů podle uplatňovaných hledisek. Následně jsme sestavili přehled jazykových prostředků, jež přípustkový vztah vyjadřují.

Z pohledu české lingvistiky má přípustka dva významové aspekty – příčinu a rozpor. Uvádí totiž do vztahu dva jevy, jejichž existence si vzájemně odporují v tom smyslu, že příčina zde nevede k očekávanému následku. Důraz česká jazykověda klade na významový rys příčiny, a přípustkové vztahy tak v rámci klasifikace vztahů logicko-sémantických řadí ke vztahům široce kauzálním (*Skladba spisovné češtiny, Mluvnice češtiny 3 Skladba*). Frankofonní lingvistika přisuzuje přípustkovému vztahu významové rysy tři – příčinný (H. Weinrich), opoziční a restriktivní (P. Charaudeau), přičemž převažuje tendence řadit přípustkové vztahy ke vztahům opozičním. Někteří autoři přípustku přímo označují jako typ vztahu opozičního (autoři *Grammaire du français classique et moderne*, autoři *Grammaire Larousse du français contemporain*, M. Callamand), jiní sice od sebe tyto dva vztahy odlišují, ale pojednávají o nich souhrnně (G.-D. de Salins, R. Tomassone, autoři *Grammaire méthodique du français*). Tento nevyhraněný přístup k vymezení a klasifikaci přípustkových vztahů se přímo odráží na určení jazykových prostředků jejich vyjádření, které tak často splývají s výrazovými prostředky vztahů opozičních. Kromě probíraných autorů jsme na tento přístup narazili i v učebnicích francouzštiny-cizího jazyka (*Le nouveau sans frontières 3*). Ucelený přehled prostředků vyjádření přípustkových vztahů se nám podařilo nalézt v *La communication verbale et le texte* (2010) H. Loucké. Tento přehled jsme rozšířili o další prostředky a doplnili příklady jejich užití, které jsme čerpali z monografické práce *La concession en français* (1996) M.-A. Morel. Naším úkolem bylo dle našeho předchozího vymezení pojmu „konektor“ určit jazykové jednotky odpovídající tomuto pojetí v sestaveném přehledu výrazových prostředků přípustkových vztahů a na základě vymezených vlastností a funkcí tyto přípustkové konektory charakterizovat.

V přehledu jazykových prostředků vyjádření přípustkových vztahů jsme jako konektory vyhodnotili (ve shodě s klasifikacemi H. Loucké i M.-A. Morel) adverbia *pourtant*,

cependant, néanmoins, toutefois, quand même a *tout de même*. U těchto konektorů jsme nejprve popsali jejich funkce spojovací a následně kontextualizační. Jako nejsilnější relátor funguje konektor *pourtant*, který je nejnárodněji přemístitelný v rámci větné struktury a je schopný navazovat nejen anaforicky, ale i kataforicky. Konektory *quand même* a *tout de même* pak mohou navazovat endoforicky či exoforicky. Přípustkový význam konektoru je modifikovatelný v závislosti na pořadí vět v souvětí (přípustka logická, rektifikační) nebo na jejich kombinaci se spojkou či s jiným přípustkovým výrazem (přípustka argumentativní). Doložitelná je i jejich funkce „komemorativní“ a kombinovatelnost se souřadícími spojkami.

Na základě charakteristiky konkrétního typu konektorů jsme se tak pokusili doložit vlastnosti a funkce těchto jednotek vymezené ve druhé části práce a upozornit na jejich specifické postavení mezi jednotlivými typy jazykových prostředků vyjádření logicko-sémantických vztahů. Zároveň jsme tím znovu poukázali na komplexní sémantický a funkční charakter konektorů, ke kterému jsme dospěli v první části práce.

6 Résumé

La problématique du connecteur représente un sujet vivement discuté dans le domaine de la linguistique textuelle des deux décennies dernières et qui de nos jours est encore actuel. Étant donné les approches multiples et les critères méthodologiques différents appliqués en la matière, la terminologie concernant la notion de « connecteur » est loin d'être uniforme. La première partie de ce mémoire étudie et compare les conceptions différentes de ce terme dans les champs linguistiques tchèque et francophone.

Dans la linguistique tchèque le terme « connecteur » apparaît dans les travaux consacrés à l'étude de texte et de sa structuration, donc dans le cadre de la syntaxe textuelle où il est étudié par les auteurs du Cercle linguistique de Prague – F. Daneš, J. Hrbáček ou le collectif d'auteurs de *Mluvnice češtiny 3 Skladba*. Malgré les disparités apparentes entre leurs approches, ces auteurs conçoivent la nature des connecteurs de la même manière – en tant qu'unités de langue qui, le plus souvent sous forme de conjonctions, d'adverbes ou de particules, (re)lient des énoncés ou des ensembles d'énoncés dans le texte en marquant des relations sémantico-logiques.

Contrairement à la linguistique tchèque, la linguistique francophone accorde à l'étude des connecteurs plus d'espace. Notre intérêt se concentre en grande partie sur le traitement de ce sujet dans les grammaires de la langue française ainsi que les grammaires du français langue étrangère (FLE). Nous distinguons deux approches majeures – approche textuelle et approche sémantique. Tandis que les auteurs francophones appliquant en matière des connecteurs l'approche textuelle (R. Tomassone, auteurs de la *Grammaire méthodique du français*) forment un ensemble relativement homogène au niveau du classement de ces unités ainsi qu'au niveau de la terminologie employée, dans l'approche sémantique (P. Charaudeau, G.-D. de Salins) la terminologie varie et risque d'entraîner des confusions dans l'interprétation (G.-D. de Salins). Nous présentons également le point de vue du linguiste allemand H. Weinrich et sa catégorie de joncteurs, qui se situe un peu à part des deux approches mentionnées. En étudiant la notion de connecteur dans les travaux de J.-M. Adam (1999, 2006) nous avons remarqué une certaine évolution dans le classement des connecteurs, qui touche avant tout la catégorie de connecteurs argumentatifs. En ce qui concerne les connecteurs argumentatifs, les auteurs francophones insistent sur leur capacité d'exprimer non seulement les relations sémantico-logiques mais aussi l'attitude et les stratégies communicatives (argumentatives) du locuteur. La linguistique tchèque, notamment F. Daneš

tient aussi compte de cet aspect pragmatique de la fonction des connecteurs, mais l'approche adoptée à cet égard par la linguistique francophone se montre plus systématique.

L'étude des différentes approches dans le domaine linguistique tchèque et francophone en matière des connecteurs a ainsi révélé le caractère unique de ces unités qui consiste en leur complexité fonctionnelle. Les connecteurs ont pour fonction de lier des énoncés ou des ensembles d'énoncés et de structurer le texte en marquant les relations sémantico-logiques et en reflétant en même temps l'attitude et les stratégies organisatrices du locuteur.

Notre conception du connecteur exposée dans la deuxième partie de ce mémoire s'inspire largement de l'approche sémantico-pragmatique de F. Daneš (1985). Les connecteurs n'appartiennent pas à la phrase mais en tant qu'éléments fonctionnels dans la constitution de la phrase et du texte ils ont le pouvoir de marquer les relations entre les entités connectées ainsi que de les lier au contexte (fonction anaphorique, endophorique, exophorique). À la différence de l'approche de Daneš et d'autres approches étudiées antérieurement qui toutes incluent dans la catégorie de connecteurs les conjonctions et les locutions conjonctives, nous limitons la catégorie de connecteurs à la classe d'adverbes et de locutions adverbiales. Cette restriction est dû au trait distinctif que nous attribuons aux connecteurs de pouvoir se déplacer à l'intérieur de la structure phrastique. Toutefois certains connecteurs peuvent se combiner avec les conjonctions soit pour renforcer la relation logique soit pour la rappeler (fonction « comémorative »).

La troisième partie de ce mémoire démontre le caractère fonctionnel complexe des connecteurs à l'aide d'une analyse détaillée des connecteurs marquant la relation de concession. Du point de vue de la linguistique tchèque la relation de concession a deux traits sémantiques distinctifs – cause et opposition. Dans la relation concessive l'opposition naît du fait que la cause n'est pas suivie de l'effet attendu. Mettant l'accent sur l'aspect de cause la linguistique tchèque range la relation de concession parmi les relations causales (*Skladba spisovné češtiny, Mluvnice češtiny 3 Skladba*). Quant à la linguistique francophone, elle attribue à la concession non pas deux mais trois traits distinctifs – cause, opposition et restriction. La tendance prédominante est d'accentuer l'aspect d'opposition, par conséquent, la relation de concession est considérée soit comme type de relation d'opposition (*Grammaire du français classique et moderne, Grammaire Larousse du français contemporain*, M. Callamand) ou comme relation logique à part entière mais elle est tout de même traitée ensemble avec la relation d'opposition (G.-D. de Salins, R. Tomassone, *Grammaire méthodique du français*). Cette attitude indistincte envers la relation de concession se reflète ensuite sur les moyens d'expression de la concession qui se confondent ainsi avec ceux de

l'opposition, un fait observable non seulement dans les grammaires mais également dans certains manuels du FLE (*Le nouveau sans frontières 3*).

Dans l'aperçu des moyens d'expression de la concession que nous avons établi à partir de la liste des moyens présentée dans *La communication verbale et le texte* (H. Loucká, 2010) élargie par d'autres marqueurs de la concession puisés dans la monographie *La concession en français* (M.-A. Morel, 1996), nous avons désigné comme connecteurs ces six adverbes: *pourtant, cependant, néanmoins, toutefois, quand même* et *tout de même*.

Nous avons d'abord montré la fonction de ces connecteurs de lier non seulement les phrases ou les phrases réduites mais aussi les constituants de phrases. Ensuite nous avons signalé les modifications de sens de la relation concessive marquée par ces connecteurs en fonction d'ordre des propositions (concession logique, rectificative) ou en fonction d'association de ces connecteurs à la conjonction et/ou à un autre élément concessif (concession argumentative). Nous avons également prouvé la fonction « comémorative » de ces connecteurs et leur combinabilité avec les conjonctions de coordination. Le connecteur *pourtant* fonctionne comme le relateur le plus fort des connecteurs de concession. Chacun de ces six connecteurs peut avoir la fonction anaphorique, mais *pourtant* est le seul capable d'exercer la fonction cataphorique. En outre, *pourtant* bénéficie de la plus grande liberté de déplacement à l'intérieur de la structure phrastique, c'est pourquoi il est couramment employé à l'oral. Quant à *quand même* et *tout de même*, ils peuvent renvoyer aux présuppositions ou à la connaissance partagée des interlocuteurs (fonction endophorique/exophorique). Ces spécificités des connecteurs marquant la relation de concession ont été illustrées sur les exemples extraits de la monographie de M.-A. Morel *La concession en français* (1996).

Par la description d'une classe de connecteurs concrète nous espérons avoir montré les propriétés et les fonctions attribuées aux connecteurs dans la deuxième partie de ce mémoire et prouvé leur statut spécifique parmi les autres moyens d'expression des relations sémantico-logiques tout en insistant à nouveau sur le caractère sémantique et fonctionnel complexe des connecteurs.

Seznam použité literatury

ADAM, Jean-Michel (1990): *Éléments de linguistique textuelle. Théorie et pratique de l'analyse textuelle*. Liège: Mardaga, 265 s. ISBN 2-87009-440-X

ADAM, Jean-Michel (1999): *Linguistique textuelle: des genres de discours aux textes*. Paris: Nathan/HER, 206 s. ISBN 2-09-190840-1

ADAM, Jean-Michel (2006): *La linguistique textuelle. Introduction à l'analyse textuelle des discours*. Paris: Armand Colin, 234 s. ISBN 2-200-26752-5

CALLAMAND, Monique (1989): *Grammaire vivante du français*. Paris: CLE International, 252 s. ISBN 2-19-039307-3

CHARAUDEAU, Patrick (1992): *Grammaire du sens et de l'expression*. Paris: Hachette, 927 s. ISBN 2-01-016172-6

CHARAUDEAU, Patrick a Dominique MAINGUENEAU (2002): *Dictionnaire d'analyse du discours*. Paris: Seuil, 661 s. ISBN 2-02-037845-0

CHEVALIER, Jean-Claude, Claire BLANCHE-BENVENISTE, Michel ARRIVÉ a Jean PEYTARD (1964): *Grammaire Larousse du français contemporain*. Paris: Larousse, 494 s. ISBN 2-03-800090-5

ČECHOVÁ, Marie et al. (1996): *Čeština - řeč a jazyk*. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 380 s. ISBN 80-85866-12-9

DANEŠ, František (1985): *Věta a text: studie za syntaxe spisovné češtiny*. 1. vyd. Praha: Academia, Studie a práce lingvistické, sv. 21, 234 s.

DANEŠ, František, Miroslav GREPL a Zdeněk HLAVSA (1987): *Mluvnice češtiny 3. Skladba*. 1. vyd. Praha: Academia, 746 s.

DOMINIQUE, Philippe, Jacky GIRARDET a Jean-Marie CRIDLIG (1990): *Le nouveau sans frontières 3: méthode de français*. Paris: CLE International, 239 s. ISBN 2-19-033471-3

GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK (1986): *Skladba spisovné češtiny*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 474 s.

GREVISSE, Maurice a André GOOSSE (1993): *Le bon usage: grammaire française*. 13 ed. Paris: Duculot, 1762 s. ISBN 2-8011-1045-0

HRBÁČEK, Josef (1994): *Nárys textové syntaxe spisovné češtiny*. 1. vyd. Praha: Trizonia, 132 s.

LOUCKÁ, Hana (2005): *Introduction à la linguistique textuelle: la perspective fonctionnelle de l'énoncé et la cohérence textuelle*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 131 s. ISBN 80-246-0982-7

LOUCKÁ, Hana (2010): *La communication verbale et le texte: analyse linguistique de textes*. Praha: Karolinum, 96 s. ISBN 978-80-246-1858-6

MOIRAND, Sophie (1990): *Une grammaire des textes et des dialogues*. Paris: Hachette, 159 s. ISBN 2-01-016265-X

MOREL, Mary-Annick (1996): *La concession en français*. Gap: Ophrys, 158 s. ISBN 2-7080-0787-4

PEŠEK, Ondřej (2005): Connecteurs, organisateurs, orientateurs textuels: problèmes de définition dans une approche contrastive. *Etudes françaises en Slovaquie*, Volume X – 2005, Université de Prešov, s. 102 – 112.

RIEGEL, Martin, Jean-Christophe PELLAT a René RIOUL (1994): *Grammaire méthodique du français*. Paris: QUADRIGE / PUF, 672 s. ISBN 2-13-0522092

SALINS, Geneviève-Dominique de (1996): *Grammaire pour l'enseignement/apprentissage du FLE*. Paris: Didier/Hatier, 271 s. ISBN 2-278-04567-9

ŠMILAUER, Vladimír (1966): *Novočeská skladba*. 2. vyd., v SPN 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 573 s.

TOMASSONE, Roberte (1996): *Pour enseigner la grammaire*. Paris: Delagrave, 318 s. ISBN 2-206-00794-0

TOMASSONE, Roberte a Geneviève PETIOT (2002): *Pour enseigner la grammaire II. Textes et Pratiques*. Paris: Delagrave, 287s. ISBN 2-206-08567-4

VIGNER, Gérard (2004): *La grammaire en FLE*. Paris: Hachette Livre, 159 s. ISBN 2-01-155296-6

WAGNER, Robert Léon a Jacqueline PINCHON (1962): *Grammaire du français classique et moderne*. Édition revue et corrigée. Paris: Hachette, 640 s.

WEINRICH, Harald (1989): *Grammaire textuelle du français*. Paris: Didier/Hatier, 672 s.
ISBN 2-278-03681-6